

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Підручник

Колектив авторів

Керівник авторського колективу
доктор юридичних наук, доцент *Кобзар О.Ф.*

видання друге, доповнене та перероблене
У двох частинах

Частина 2
«Судове провадження»

Дніпро
«Ліра ЛТД»
2017

УДК 343.11
К 82

*Ухвалено до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол №8 від 27 квітня 2017 року)*

Рецензенти:

Лукашевич В.Г. – завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Інституту права ім. В. Сталіна Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України.

Чаплинський К.О. – завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Коваленко В.Д. – суддя Апеляційного суду Дніпропетровської області.

Курачченко М.В. – заступник начальника – начальник СУ ГУНП в Дніпропетровській області.

К 82 Кримінальний процес : підруч. / Кол. авт. ; кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 2. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 216 с.

ISBN 978-966-383-459-4

У підручнику на підставі чинного кримінально-процесуального законодавства України викладено матеріал стосовно судового провадження у першій інстанції, судового провадження з перегляду судових рішень (апеляційне, касаційне, у Верховному Суді України), провадження за нововиявленими обставинами, виконання судових рішень та відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, а також питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Для викладачів, науковців, здобувачів вищої освіти юридичних ВНЗ, працівників суду та органів досудового розслідування.

ISBN 978-966-383-459-4

УДК 343.11

© Автори, 2017
© ДДУВС, 2017
© Ліра ЛТД, 2017

З М І С Т

Передмова	7
Перелік умовних скорочень	8
Розділ 1. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	
1.1. Загальні засади судового розгляду	9
1.2. Підготовче провадження	21
1.3. Процедура судового розгляду.....	32
1.4. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції.....	41
1.4.1. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків.....	41
1.4.2. Провадження в суді присяжних.....	41
1.5. Види судових рішень та порядок їх виконання.....	46
1.5.1. Види судових рішень.....	46
1.5.2. Порядок виконання судових рішень.....	52
Розділ 2. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	
2.1. Провадження в суді апеляційної інстанції	58
2.1.1. Загальна характеристика апеляційного провадження.....	58
2.1.2. Судові рішення, на які може бути подана апеляція та особи, які мають право подавати апеляцію.....	61
2.1.3. Процесуальний порядок подачі апеляційної скарги.....	64
2.1.4. Розгляд справи за апеляцією.....	65
2.1.5. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги.....	69
2.2. Провадження в суді касаційної інстанції.....	77
2.2.1. Суть і значення касаційного провадження.....	77
2.2.2. Суб'єкти і порядок касаційного оскарження.....	78
2.2.3. Касаційні інстанції і строки касаційного оскарження.....	79
2.2.4. Розгляд справи касаційним судом.....	80
2.2.5. Результати розгляду справи судом касаційної інстанції.....	81
2.3. Провадження у Верховному Суді України	83
2.3.1. Характеристика кримінального провадження у Верховному Суді України.....	83
2.3.2. Підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України. Строк подання заяви про перегляд судових рішень та вимоги до неї.....	85

2.3.3. Перевірка заяви та допуск справи до провадження Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ.....	91
2.3.4. Порядок розгляду справи Верховним Судом України.....	94
2.4. Провадження за нововиявленими обставинами	99
2.4.1. Суб'єкти та строки звернення про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами	101
2.4.2. Результати судових рішень за нововиявленими обставинами	103
 Розділ 3. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
3.1. Виконання судових рішень	104
3.1.1. Загальні поняття виконання судових рішень.....	104
3.1.2. Види судових рішень.....	105
3.1.3. Суть і значення стадії виконання судових рішень.....	107
3.1.4. Відповідальність за невиконання судового рішення	112
3.2. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.....	117
3.2.1. Поняття та загальні положення відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.....	117
3.2.2. Вимоги, які пред'являються до заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження	118
3.2.3. Процесуальний порядок підготовки заяви до розгляду та її судовий розгляд.....	121
 Розділ 4. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
4.1. Загальні положення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.....	127
4.1.1. Нормативне забезпечення здійснення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.....	128
4.1.2. Здійснення міжнародного співробітництва на засадах взаємності.....	131
4.1.3. Визначене коло необхідних процесуальних, слідчих (розшукових) дій та окремих заходів забезпечення кримінального провадження у рамках правової допомоги у кримінальному провадженні.....	132

4.1.4. Формування запитів про міжнародну правову допомогу у вигляді доручень, клопотань.....	132
4.1.5. Суб'єкти надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні.....	132
4.1.6. Вимоги щодо звернень та отриманих доказів у рамках правової допомоги у кримінальному провадженні.....	136
4.1.7. Мова запитів та додатків у рамках здійснення правової допомоги у кримінальному провадженні.....	137
4.1.8. Міжнародна правова допомога при проведенні окремих слідчих (розшукових) та процесуальних дій.....	137
4.2. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).....	152
4.2.1. Поняття, види та принципи екстрадиції.....	152
4.2.2. Підстави для видачі (екстрадиції) та підстави відмови у видачі (екстрадиції).....	156
4.2.3. Міжнародно-правові норми, що регулюють питання видачі (екстрадиції).....	162
4.2.4. Офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видача такої особи. Запит про видачу (екстрадицію) та підтверджувальні матеріали (матеріали про видачу). Порядок їх підготовки та направлення.....	166
4.2.5. Застосування запобіжного заходу до особи, яка підлягає видачі (екстрадиції).....	172
4.2.6. Екстрадиційна перевірка. Перевірка обставин, що можуть перешкоджати видачі.....	177
4.2.7. Прийняття рішення за запитом про видачу особи (екстрадицію). Порядок оскарження рішення про видачу особи (екстрадицію).....	178
4.2.8. Фактична передача особи під юрисдикцію запитуючої держави.....	180
4.3. Кримінальне провадження у порядку перейняття.....	183
4.4. Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб.....	190
4.4.1. Умови визнання та виконання або невиконання вироків судів іноземних держав.....	190
4.4.2. Порядок виконання вироків судів іноземних держав.....	193

<i>4.4.3. Умови для передачі засуджених осіб.....</i>	<i>194</i>
<i>4.4.4. Порядок вирішення питання про передачу осіб, засуджених судами України, для відбування покарання в іноземних державах.....</i>	<i>199</i>
<i>4.4.5. Порядок розгляду запиту (клопотання) про передачу громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для відбування покарання в Україні.....</i>	<i>200</i>
<i>4.4.6. Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України.....</i>	<i>201</i>
Список використаних джерел	204

Передмова

Підручник «Кримінальний процес України» частина друга: «Судове провадження», підготовлений у відповідності до оновленого кримінального процесуального законодавства України, з урахуванням міжнародних правових актів ратифікованих Україною з питань надання правової допомоги у кримінальному провадженні та практики Європейського суду з прав людини. У підручнику розглядаються питання засад судового розгляду, здійснення підготовчого провадження, особливі порядки провадження в суді першої інстанції, види судових рішень та їх виконання, судове провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної, касаційної інстанції, у Верховному Суді України, і провадження за нововиявленими обставинами. Розглядаються також законодавчі положення щодо виконання судових рішень та відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження та регламентація міжнародного співробітництва під час здійснення кримінального провадження, а саме: загальні положення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінальне провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб.

Зміст підручника викладено послідовно, логічно, супроводжуються глибоким аналізом законодавства з відповідними висновками та пропозиціями. Розділи містять систематизовані законодавчі та наукові положення з урахуванням існуючих потреб правозастосування та судочинства у цілому. В кінці кожного підрозділу є відповідний перелік питань для здійснення самоконтролю, що допоможе у набутті оновлених систематизованих наукових знань з кримінального процесуального права.

Підручник сприятиме у засвоєнні студентами, курсантами та слухачами вищих навчальних закладів юридичного профілю теоретичних знань стосовно: порядку здійснення кримінального провадження за чинним кримінальним процесуальним законодавством у судах першої, апеляційної та касаційної інстанції, Верховному Суді України, провадження за ново виявленими обставинами. А також, виконання судових рішень та відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження та регламентація міжнародного співробітництва під час здійснення кримінального провадження. Він може бути використаний і у практичній діяльності правоохоронних та судових органів України.

Підручник може використовуватися у вищих навчальних закладах 1 – 4 рівнів акредитації МОН України, МВС України та інших міністерств, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальностями «Правознавство» та «Правоохоронна діяльність». Буде корисним і практичним працівникам (слідчим, прокурорам, слідчим суддям, адвокатам).

Перелік умовних скорочень

АП – Апеляційне провадження
ВРУ – Верховна Рада України
ВССУ – Вищий спеціалізований суд України
ВСУ – Верховний Суд України
ГПУ - Генеральна прокуратура України
ГА ООН – Генеральна асамблея Організації об'єднаних націй
ДК ВСУ - Державна кримінально-виконавча служба України
ДСАУ – Державна судова адміністрація України
ЄКПЛ – Європейська комісія з прав людини
ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄКВП - Європейська конвенція про видачу правопорушників
ЄК ПЗО - Європейська конвенція про передачу засуджених осіб
ЄК ЗПОС - Європейська конвенція про захист прав і основних свобод
ЄК ППКС - Європейська Конвенція про передачу провадження у кримінальних
К ООН – Комітет Організації об'єднаних націй
КСУ - Конституційний Суд України
ККУ – Кримінальний кодекс України
КАС – Кодекс адміністративного судочинства
КМУ – Кабінет міністрів України
КПК – Кримінальний процесуальний кодекс
МЮ – Міністерство юстиції
МВСУ – Міністерство внутрішніх справ України
ПЗМХ – превентивні заходи медичного характеру
ПЗВХ – превентивні заходи виховного характеру
РС МКС - Римський Статут Міжнародного кримінального суду
СБУ – Служба безпеки України
НАБУ – Національне антикорупційне бюро України
НЦБІ – Національне центральне бюро Інтерпол
НПУ – Національна поліція України

Розділ 1. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

1.1. Загальні засади судового розгляду

Судовий розгляд – це стадія кримінального провадження, в якій суд першої інстанції за участю сторін на підставі дослідження обставин кримінальної справи вирішує питання про винуватість обвинуваченого і його покарання або про застосування примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ) чи примусових заходів виховного характеру (далі – ПЗВХ).

Стадія судового розгляду характеризується такими ознаками:

- 1) судовий розгляд справи і вирішення її по суті є єдиним способом правосуддя у кримінальних справах;
- 2) вона є основною і визначальною стадією кримінального процесу;
- 3) в цій стадії дістають вияв всі засади кримінального процесу;
- 4) у ній, крім засобів процесуальної діяльності, передбачених для підготовчого провадження, застосовуються пізнавальні засоби – допити, призначення експертизи тощо.

Особливістю судового розгляду в Україні є те, що наразі він здійснюється за двома КПК – 1960 року (справи, що надійшли до 20 листопада 2012 року) і 2012 року (справи, що надійшли після 20 листопада 2012 року).

Стадія судового розгляду має кримінально-правове і кримінальне процесуальне значення.

Кримінально-правове значення цієї стадії полягає в тому, що в ній у вироку суду;

- констатується відсутність кримінально-правових відносин між обвинуваченим і державою – у разі ухвалення виправдувального вироку;
- здійснюється остаточна кваліфікація суспільно-небезпечного діяння і констатується факт його вчинення конкретною особою та застосовуються кримінально-правові санкції – у разі ухвалення обвинувального вироку, або ПЗМХ чи ПЗВХ – у разі постановлення відповідної ухвали.

Кримінальне процесуальне значення стадії судового розгляду дістає вияв у тому, що:

- 1) тільки в цій стадії може бути вирішений по суті кримінально-правовий спір між державою (потерпілим) та обвинуваченим;
- 2) в разі постановлення обвинувального вироку втрачає чинність презумпція невинуватості;
- 3) тільки в ній дістає остаточне вирішення завдання кримінального провадження, зміст якого полягає у забезпеченні швидкого, повного та неупередженого судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру

своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений (ст. 2 КПК України);

4) в цій стадії підбиваються підсумки всієї досудової кримінальної процесуальної діяльності.

Загальні положення стадії судового розгляду – це встановлені кримінальним процесуальним законом і обумовлені засадами кримінального провадження правила, що виражають найважливіші типові властивості цієї стадії і виявляються протягом усього періоду її реалізації.

Згідно з чинним кримінальним процесуальним законом до їх числа належать такі положення.

- реалізація засад кримінального провадження під час судового розгляду;

- безперервність судового розгляду;

- незмінність складу суду при розгляді справи;

- гласність судового розгляду;

- наслідки неявки учасників судового розгляду до суду;

- загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду;

- об'єднання, виділення та зупинення судового провадження;

- процесуальний порядок застосування режиму відеоконференції в судовому провадженні.

Суд жодну особу не може примушувати давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею чи її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення. Суд зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. Реалізуючи засаду змагальності, суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. При цьому суд у кримінальному провадженні вирішує лише ті питання, що винесені на його розгляд сторонами та віднесені до його компетенції КПК України.

Під час судового розгляду кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті у розумні строки, що має забезпечити суд.

Судовий розгляд здійснюється державною мовою. Водночас, суд забезпечує учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому в разі необхідності послугами перекладача.

Здійснюючи судовий розгляд суд має перш за все керуватись

принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, враховуючи практику Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України). Під час кримінального провадження суд зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства (ст. 9 КПК України). Суд має забезпечити реалізацію засади рівності учасників кримінального провадження перед законом, поваги до їх людської гідності, непорушності права особи на свободу та особисту недоторканність, забезпечення недоторканності житла чи іншого володіння особи, таємниці особистого спілкування, приватного життя та приватної власності. В судовому розгляді суд має дотримуватись принципу презумпції невинуватості і тому поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поводженню з невинуватою особою.

1. *Обов'язкова участь сторін кримінального провадження (ч. 2 ст. 318 КПК України)* – загальне положення судового розгляду, змістом якого є недопущення судового розгляду за відсутності сторін обвинувачення і захисту.

Відсутність обох сторін або однієї із них робить неможливою реалізацію засади змагальності. За відсутності сторони виконання відповідної процесуальної функції змушений був би покласти на себе суд, що є не допустимим у змагальному кримінальному процесі. Тому навіть у разі, коли обвинуваченого, не представленого захисником, суд видаляє із зали засідання, обвинуваченому призначається захисник, який як представник сторони захисту бере участь у судовому розгляді замість видаленого обвинуваченого (ст. 330 КПК України).

Пункт «d» ч. 3 ст. 6 ЄСПЛ передбачає право обвинуваченого допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали. ЄСПЛ виходить з того, що загалом усі докази мусять бути представлені в присутності обвинуваченого під час слухання у відкритому засіданні задля того, щоб була можливість навести контраргументи. Тому у рішенні «Barbera, MessegueandJabardo v. Spain» ЄСПЛ, встановивши факт, що під час судового розгляду не були належно, в присутності обвинуваченого і під пильною увагою громадськості, представлені і обговорені дуже важливі докази, зробив висновок, що провадження не відповідало критеріям справедливого та публічного розгляду.

Єдиний, передбачений у процесуальному законі випадок, коли судовий розгляд може відбутися без обвинуваченого і його захисника (сторони захисту), – це спрощене провадження з розгляду обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку (ч. 1 ст. 381 КПК України).

Винятків, які б дозволяли здійснювати судовий розгляд без сторони обвинувачення, закон не передбачає. У разі відмови прокурора від обвинувачення останнє «підхоплює» потерпілий, який користується усіма правами сторони обвинувачення. Відмова і прокурора, і потерпілого від обвинувачення означає, що «кримінального позову» не існує, а тому кримінальне провадження підлягає закриттю. Прокурор, який позбавлений можливості далі брати участь у судовому засіданні, замінюється іншим.

Законодавець передбачає певні юридичні наслідки нез'явлення сторін та інших учасників у судовому засіданні (ст.ст. 323-327 КПК України). До таких наслідків належать відкладення судового розгляду; проведення його без учасника, який не з'явився; накладення грошового стягнення тощо.

2. Безперервність судового розгляду (ст. 322 КПК України) – загальне положення, згідно з яким судді, які розглядають кримінальну справу, повинні ухвалювати рішення по суті на підставі цілісного сприйняття усіх обставин справи, не відволікаючись на слухання інших справ, доки не завершать розпочату.

Судовий розгляд відбувається безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку. Це положення, як і незмінність складу суду покликане забезпечити реалізацію засади безпосередності дослідження обставин кримінальної справи. Відмінність між ними полягає в тому, що незмінність складу забезпечує постійне безпосереднє сприйняття обставин справи, а безперервність – невідволікання суддів на інші справи (кримінальні чи цивільні). «Переключення» суддів на інші справи може мати наслідком зниження уваги щодо справи, розпочатої слуханням.

3. Незмінність складу суду (ст.ст. 319-320 КПК України) – загальне положення судового розгляду, суть якого полягає в тому, що у вирішенні кримінальної справи по суті можуть брати участь тільки ті судді, які брали участь у її розгляді від початку до кінця. Це положення спрямоване на забезпечення реалізації засади безпосередності дослідження показань, речей і документів (ст. 23 КПК України).

Незмінність складу суду при розгляді справи означає, що судовий розгляд у кримінальному провадженні повинен бути проведений в одному складі суддів. У випадку, коли суддя позбавлений можливості продовжувати брати участь у засіданні, він повинен бути замінений іншим суддею. Після заміни судді судовий розгляд розпочинається спочатку, крім випадку, коли в ході судового засідання суддю замінює запасний суддя, який призначається у кримінальному провадженні, для проведення якого потрібен значний час. Запасний суддя перебуває в залі судового засідання протягом судового розгляду. Про це робиться відмітка у журналі судового засідання.

За загальним правилом, кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється професійним суддею одноособово. Однак,

кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів. Крім того, кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Зміст цього положення полягає в такому:

- розгляд кримінальної справи повинен бути розпочатий і завершений судом в одному складі суддів (мета цієї вимоги пов'язана з тим, що судді мають бути «в курсі справи» протягом всього часу її слухання);

- у разі, якщо суддя позбавлений можливості брати участь у судовому засіданні, він має бути замінений іншим суддею, і розгляд справи починається спочатку. З цього положення є певні винятки, пов'язані з тим, що суд може прийняти рішення про відсутність необхідності розпочинати судовий розгляд спочатку та здійснювати повторно всі або частину процесуальних дій, які вже здійснювалися під час судового розгляду до заміни судді, якщо таке рішення не може негативно вплинути на судовий розгляд та за умови дотримання таких вимог:

1) сторони кримінального провадження, потерпілий не наполягають на новому проведенні процесуальних дій, які вже були здійснені судом до заміни судді;

2) суддя, що замінив суддю, який вибув, ознайомився з ходом судового провадження та матеріалами кримінального провадження, наявними в розпорядженні суду, згоден з прийнятими судом процесуальними рішеннями і вважає недоцільним нове проведення процесуальних дій, що вже були проведені до заміни судді.

У справах, для розгляду яких потрібен значний час, законодавцем передбачено можливість призначення запасного судді, в тому числі і 2 присяжних. Вони, перебуваючи у залі судового засідання протягом всього часу розгляду справи, безпосередньо спостерігають за ходом дослідження доказів. Тому, вступаючи у справу замість вибулого судді, немає потреби розпочинати слухання справи спочатку.

Докази, що були досліджені під час судового розгляду до заміни судді, у разі дотримання правил такої заміни зберігають доказове значення та можуть бути використані для обґрунтування судових рішень.

Суд не вправі відкладати слухання кримінальної справи тільки через те, що йому треба слухати іншу справу. Відкладення судового засідання

внаслідок об'єктивних обставин (неприсутності сторони або інших учасників кримінального провадження; підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення тощо – ч. 2 ст. 322 КПК України) не вважається порушенням безперервності судового розгляду.

4. *Кримінальне провадження в суді здійснюється гласно.* Суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках:

- 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- 2) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи;
- 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;
- 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Право перебувати в залі судового засідання складається із таких прав:

- право обвинуваченою перебувати у залі судового засідання під час розгляду кримінальної справи щодо себе. Пункт «d» ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ передбачає право обвинуваченого допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали. ЄСПЛ виходить з того, що загалом усі докази мусять бути представлені в присутності обвинуваченого під час слухання у відкритому засіданні задля того, щоб була можливість навести контраргументи. Тому у рішенні «Barbera, MessegueandJabardo v. Spain» ЄСПЛ, встановивши факт, що під час судового розгляду не були належно, в присутності обвинуваченого і під пильною увагою громадськості, представлені і обговорені дуже важливі докази, зробив висновок, що провадження не відповідало критеріям справедливого та публічного розгляду;

- право кожною перебувати під час слухань у залі судового засідання. Відкритий судовий розгляд задовольняє інтереси не лише сторін у кримінальній справі, а й інтереси широкої громадськості, сприяючи забезпеченню довіри до судових органів. Судове засідання, на відміну від процедур досудового розслідування і судових процедур під час досудового розслідування, допускає присутність не лише учасників кримінального провадження, а й інших осіб (публіки, преси). Кожен громадянин (член суспільства) має право знати про те, які дії і у який спосіб вчиняються у суді.

Кожна людина, індивідуально і спільно з іншими, має право бути присутньою на відкритих слуханнях, розглядах і судових процесах з метою сформулювати свою думку про їх відповідність національному законодавству

і застосовуваним міжнародним зобов'язанням і принципам (п. «б» ст. 9 Декларації про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати і захитати загальноновизнані права людини та основні свободи (прийнята резолюцією 53/144 Генеральної Асамблеї від 9 грудня 1998 року).

Український законодавець визначив, що кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена головуючим лише у разі недостатності місць у залі. Пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання мають близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники ЗМІ (ст. 328 КПК України).

5. Явка учасників кримінального провадження в судове засідання.

Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін. У судове засідання викликається потерпілий та інші учасники кримінального провадження (ч. 2 ст. 318 КПК України).

Згідно ст. 323 КПК України, якщо обвинувачений, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом в судове засідання, суд відкладає судовий розгляд, призначає дату нового засідання і вживає заходів до забезпечення його прибуття до суду.

У випадку не прибуття в судове засідання прокурора або захисника у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення наступного засідання і вживає заходів до прибуття їх у наступне судове засідання. Одночасно, якщо причина неприбуття не є поважною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності.

Якщо в судове засідання не прибув за викликом потерпілий, який належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати всі обставини під час судового розгляду, вирішує питання про проведення судового розгляду без потерпілого або про його відкладення.

Наслідком неприбуття цивільного позивача, цивільного відповідача в судове засідання є залишення цивільного позову без розгляду. Хоча цивільний позов може бути розглянутий за відсутності цивільного позивача, якщо від нього надійшло клопотання про розгляд позову за його відсутності або якщо обвинувачений, цивільний відповідач повністю визнав пред'явлений позов. Якщо в судове засідання не прибув за викликом цивільний відповідач, який не є обвинуваченим, або його представник, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за відсутності зазначених осіб з'ясувати обставини, що стосуються цивільного позову, вирішує питання про

проведення судового розгляду без них або про його відкладення.

У випадку не прибуття за викликом свідка, спеціаліста, перекладача або експерта, заслухавши думку учасників судового провадження, суд після допиту інших присутніх свідків призначає нове судове засідання і вживає заходів для його прибуття. Крім того, суд має право постановити ухвалу про привід свідка.

Також, суд має право постановити ухвалу про накладення на обвинуваченого, потерпілого, цивільного відповідача та свідка грошового стягнення.

В цілому кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена головуючим лише у разі недостатності місць у залі засідання. При цьому близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації мають пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання.

6. Проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду.

У випадку, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. У разі прийняття такого рішення, суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для проведення слідчої (розшукової) дії та ознайомлення учасників судового провадження з її результатами. При розгляді клопотання суд враховує значення обставин, про встановлення або перевірку яких просить особа, що звернулася з ним, можливість їх встановлення або перевірки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та причини, через які не були здійснені належні дії для їх встановлення чи перевірки на стадії досудового розслідування. Суд відмовляє в задоволенні клопотання прокурора, якщо він не доведе, що слідчі (розшукові) дії, про проведення яких він просить, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення. Слідчі (розшукові) дії, що проводяться на виконання доручення суду, здійснюються в порядку, передбаченому Главами 20, 21 КПК України. Особливості призначення експертизи за ухвалою суду визначені в ст. 332 КПК України.

7. Об'єднання, виділення та зупинення кримінального провадження.

Треба зазначити, що судові провадження можуть бути об'єднані в одне провадження або виділені в окреме провадження ухвалою суду, на розгляді якого вони перебувають, згідно з правилами, передбаченими статтею 217 КПК України.

У випадку, якщо обвинувачений ухилився від суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, суд зупиняє судове провадження щодо цього

обвинуваченого до його розшуку або видужання і продовжує судове провадження щодо інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб.

8. *Здійснення судового провадження в режимі відеоконференції.* Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду, (дистанційне судове провадження) у випадках:

- 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;
- 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження з власної ініціативи або за клопотанням сторони, інших учасників кримінального провадження.

9. *Розпорядок судового засідання* (ст. 329 КПК України) – це правила судового ритуалу (етикету), призначенням яких є виховання у громадян поваги до суду і забезпечення нормального ходу розгляду кримінальної справи.

Сторони та учасники кримінального провадження, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися порядку в судовому засіданні і беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуєчого.

До правил судового етикету (розпорядку) належать такі:

- 1) особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні встати. Сторони кримінального провадження допитують свідків та заявляють клопотання, подають заперечення стоячи і лише після надання їм слова головуєчим у судовому засіданні. Свідки, експерти, спеціалісти дають показання, стоячи на місці, призначеному для свідків. Особи, присутні в залі, заслуховують вирок суду стоячи. Відхилення від цих правил допускається з дозволу головуєчого в судовому засіданні;
- 2) сторони та учасники кримінального провадження звертаються до суду «Ваша честь» або «Шановний суд»;
- 3) матеріали, речі і документи передаються головуєчому в судовому засіданні через судового розпорядника.

Порушення зазначених правил тягне таку юридичну відповідальність:

- 1) кримінальну процесуальну:

- щодо обвинуваченого у вигляді:

1) попередження головуєчим про те, що в разі повторення ним зазначених дій його буде видалено з зали судового засідання;

2) видалення із залу судового засідання при повторному порушенні цього порядку – тимчасово або на весь час судового розгляду;

- щодо прокурора і захисника у вигляді попередження про відповідальність за неповагу до суду.

2) адміністративно-правову:

- щодо свідка, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача та інших громадян за ч. 1 ст. 185-3 КУпАП (штраф від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) за:

- невідкорення зазначених осіб розпорядженням головуєчого;

- порушення порядку під час судового засідання;

- вчинення дій, що свідчать про явну неповагу до суду або до встановлених у суді правил.

3) дисциплінарну:

- щодо прокурора і захисника при повторному порушенні порядку у залі судового засідання. Суд може ініціювати притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, повідомивши вищестоящего прокурора про виявлену неповагу до суду, і захисника, повідомивши кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури.

Факти порушення встановленого порядку судового засідання та інші прояви неповаги до суду відображаються у журналі судового засідання.

Межі судового розгляду (ст.ст. 337-341 КПК України) – загальне положення, суть якого полягає в тому, що суд розглядає і вирішує кримінальну справу тільки щодо обвинувачених і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акту.

Межі судового розгляду остаточно визначаються в стадії підготовчого провадження.

Правильне визначення меж судового розгляду:

1) забезпечує цілеспрямованість діяльності суду;

2) гарантує обвинуваченому здійснення ним права на захист;

3) виключає можливість засудження особи за кримінальне правопорушення, у вчиненні якого вона не обвинувачувалася;

4) виключає можливість засудження осіб, щодо яких справа попередньо не розслідувалася.

Однак кримінальний процесуальний закон (ст. 338, ст. 339 КПК України) передбачає під час судового розгляду можливість зміни обвинувачення як у бік поліпшення, так і у бік погіршення становища обвинуваченого, і висунення додаткового обвинувачення.

Зміна обвинувачення – це зміна правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення на підставі встановлених у суді нових фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого особа обвинувачувалася

під час досудового розслідування і судового розгляду.

Висунення нового обвинувачення – це ставлення обвинуваченому в провину разом з тим кримінальним правопорушенням, у вчиненні якого він обвинувачувався під час досудового розслідування і судового розгляду, нового кримінального правопорушення, відомості про яке були отримані у судовому засіданні.

Зважаючи на право обвинуваченого бути поінформованим про висунуті проти нього обвинувачення і мати достатній час та можливість підготуватися до захисту проти них, законодавець встановив для прокурора обов'язок вручити обвинуваченому та його захиснику копію нового обвинувального акту, а для суду – встановити строк, необхідний для підготовки до зміненого чи додаткового обвинувачення. У першому випадку цей строк повинен становити не менше 7 днів з можливістю продовження чи скорочення за клопотанням сторони захисту, а у другому – не менше 14 днів з можливістю продовження за клопотанням сторони захисту.

Процесуальний порядок зміни обвинувачення:

1) прокурор складає обвинувальний акт і погоджує його з керівником органу прокуратури;

2) копії обвинувального акта надаються обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам. Оригінал обвинувального акту долучається до матеріалів кримінального провадження;

3) якщо в постанові ставиться питання щодо пом'якшення становища обвинуваченого, суд роз'яснює потерпілому право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі;

4) суд роз'яснює обвинуваченому, що він буде захищатися від нового обвинувачення, і відкладає розгляд справи не менш, ніж на 7 днів для підготовки до захисту;

5) після закінчення строку підготовки до захисту розгляд справи продовжується.

Процесуальний порядок висунення додаткового обвинувачення:

1) прокурор погоджує питання про висунення нового обвинувачення з керівником органу прокуратури;

2) якщо нове обвинувачення тісно пов'язане з первісним та їх окремий розгляд неможливий, прокурор звертається до суду з вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням;

3) у разі задоволення клопотання прокурора суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення та виконання прокурором вимог щодо вручення обвинуваченому повідомлення про підозру; відкриття матеріалів кримінального провадження; вручення копії обвинувального акту, але не

більше ніж на 14 днів;

4) після закінчення встановленого судом строку судового провадження розпочинається з підготовчого судового засідання. Нове дослідження доказів, які вже були досліджені судом до висунення додаткового обвинувачення, здійснюється тільки у разі визнання судом такої необхідності.

Прокурор вправі відмовитися від обвинувачення, погодивши це питання з керівником органу прокуратури і склавши відповідну постанову. Копія цієї постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам. Відмова прокурора від обвинувачення, якщо потерпілий не бажає продовжувати підтримувати обвинувачення або повторно не з'являється у судове засідання без поважних причин чи без повідомлення про ці причини, тягне закриття кримінального провадження.

Розпорядження обвинуваченням у суді – виключне право прокурора, а після його відмови від обвинувачення – потерпілого. Однак з метою ухвалення справедливого рішення суд має право вийти за межі висунутого обвинувачення, але лише в частині правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це поліпшує становище обвинуваченого.

Питання для самоконтролю

1. Що таке судовий розгляд?
2. Які існують ознаки судового розгляду?
3. Кримінально-правове значення стадії судового розгляду?
4. Кримінальне процесуальне значення стадії судового?
5. Які існують загальні положення стадії судового розгляду?
6. Якою мовою здійснюється судовий розгляд?
7. В чому полягає загальне положення обов'язкова участь сторін кримінального провадження?
8. У яких випадках суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини?
9. У яких випадках судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду, (дистанційне судове провадження)?
10. Що належить до правил судового етикету (розпорядку)?
11. Що таке межі судового розгляду?
12. Який існує процесуальний порядок зміни обвинувачення?
13. Який процесуальний порядок висунення додаткового обвинувачення?

1.2. Підготовче провадження

З моменту надходження кримінального провадження з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності до суду бере свій початок нова стадія кримінального процесу – підготовче провадження.

Підготовче провадження здійснюється суддею одноособово. Стадія підготовчого провадження розпочинається у разі отримання судом процесуальних документів які є кінцевими для стадії досудового розслідування та ініціюють початок підготовчого провадження, а саме:

- 1) обвинувального акта;
- 2) клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 3) клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру;
- 4) клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

На стадії підготовчого провадження вирішується питання щодо можливості відповідно до вимог КПК України здійснити розгляд кримінального провадження у наступній судовій стадії – стадії судового розгляду. Підготовче провадження може бути закінчено прийняттям інших процесуальних рішень, що передбачені нормами КПК України, зокрема закрити провадження. На цій стадії судом не вирішується питання про доведеність вини обвинуваченого. Основне призначення цієї стадії полягає в тому, щоб процесуально та організаційно забезпечити проведення судового розгляду відповідно до положень кримінального процесуального закону.

Таким чином на стадії підготовчого провадження судом вирішуються наступні питання:

- перевіряються процесуальні документи, що надійшли до суду щодо їх відповідності вимогам КПК України;
- визначаються межі обвинувачення;
- встановлюється наявність чи відсутність підстав закриття кримінального провадження;
- перевіряється дотримання правил підсудності кримінальних проваджень;
- вживаються заходи щодо підготовки судового розгляду провадження.

Стадію підготовчого провадження можливо назвати «організаційною», оскільки під час її здійснення проводяться необхідні процесуальні дії, які в подальшому нададуть можливість здійснити

судовий розгляд. Окрім організаційної ролі, вона виконує роль «процесуального фільтра», не допускаючи до судового розгляду ті провадження, які підлягають закриттю, або ж направлені до суду з порушенням вимог КПК України. А тому не потрібно ототожнювати цю стадію зі стадією судового розгляду. На стадії підготовчого провадження не вирішує питання про винуватість чи невинуватість обвинуваченого,

Це впливає з того, що до суду не направляються матеріали кримінального провадження. До суду органами досудового розслідування направляється обвинувальний акт, до якого відповідно до ч. 4 ст. 291 КПК України додається:

- 1) реєстр матеріалів досудового розслідування;
- 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;
- 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого частиною другою статті 297-1 КПК України);
- 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного;
- 5) довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації.

Варто наголосити на тому, що відповідно до абз. 2 ч. 4 ст. 291 КПК України *забороняється надання суду інших документів до початку судового розгляду у разі направлення до суду обвинувального акту, або клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.*

Підготовче судове засідання проводиться суддею одноособово. Відповідно до положень ст. 35 КПК України визначення судді для конкретного розгляду здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних матеріалів кримінального провадження. При цьому мають бути враховані положення ст. 75, 76 КПК України, що визначають обставини, що виключають участь судді в кримінальному провадженні.

Процесуальний порядок здійснення підготовчого провадження.

Підставою для початку здійснення підготовчого провадження є отримання судом наступних процесуальних документів:

- обвинувального акта,
- клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру

- клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру

- клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Отримавши зазначені документи суд відповідно до ст. 314 КПК України не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

Підготовче провадження відбувається за обов'язкової участі наступних учасників кримінального судочинства:

- прокурора;

- обвинуваченого, йогозахисника;

- потерпілого, його представника та законного представника;

- цивільного позивача, його представника та законного представника;

- цивільного відповідача та його представника;

- представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Варто звернути увагу на те, що закон не передбачає можливості проведення підготовчого провадження за відсутності будь-якого із учасників які вище перелічені. Таким чином підготовче провадження відбувається лише у тому випадку, коли до суду з'явилися усі зазначені учасники процесу.

Підготовче провадження здійснюється за правилами, які передбачені КПК України для стадії судового розгляду. Відповідно до ст. 342 КПК України у призначений для судового розгляду час головуючий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження.

Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі.

Відповідно до ст. 343 КПК України секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання.

Після проведення вище зазначених процесуальних дій головуючий оголошує склад суду, прізвище запасного судді, якщо він призначений, прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід. У разі надання заяви про відвід, вона вирішується судом згідно зі ст. ст. 75-81 КПК України.

Згідно з ст. 345 КПК України судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК України. Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у судовому розгляді, з пам'яткою головуючий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх.

Після виконання вищезазначених процесуальних дій головуючий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку щодо можливості призначення судового розгляду. З'ясування такої думки відбувається з урахуванням обізнаності сторін щодо встановлених доказів на стадії досудового розслідування з якими вони ознайомилися відповідно до вимог ст. 290 КПК України.

Процесуальні рішення які суд може прийняти на стадії підготовчого провадження умовно можливо поділити на три категорії:

- 1) процесуальні рішення які закінчують кримінальне судочинство;
- 2) процесуальні рішення якими розпочинається стадія судового розгляду;
- 3) процесуальні рішення що виконують контрольну функцію.

Відповідно до норм КПК України, у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення:

1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468-475 КПК України.

Згідно з зазначеного рішення суд на стадії підготовчого провадження вправі прийняти процесуальне рішення про затвердження угоди про визнання вини чи про примирення або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору. Прийняти зазначене рішення суд може лише з урахуванням ст. 474 КПК України.

Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє:

1) що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожен обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права:

- мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення;

- мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

-допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь;

2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені статтею 473 КПК України;

3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим;

4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом.

Крім того, перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення суд під час судового засідання повинен з'ясувати у потерпілого, чи цілком він розуміє наслідки затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України.

Також суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судове засідання осіб та опитувати їх.

У нормах КПК України передбачено умови, за яких суд не вправі затвердити угоду про визнання вини чи про примирення. Відповідно до ч. 7 ст. 474 КПК України суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо:

- умови угоди суперечать вимогам КПК України та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;

- умови угоди не відповідають інтересам суспільства;

- умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

- існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися;

- очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;

- відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

У такому разі досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку, а повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається.

Хотілося б звернути увагу на деякі дискусійні питання щодо прийняття судом зазначеного рішення.

З аналізу процесуального порядку затвердження угоди про визнання вини чи про примирення можливо зробити висновок про те, що суд зобов'язаний дослідити докази якими підтверджується правильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, умови угоди відповідають інтересам суспільства; умови угоди не порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди було добровільним, сторони дійсно примирилися; є очевидною можливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань; існують фактичні підстави для визнання винуватості.

Щоб дослідити усі зазначені факти з дотриманням вимог засади кримінального судочинства, що передбачена ст. 23 КПК України (безпосередність дослідження показань, речей і документів) суду необхідно проводити такі процесуальні дії як допит свідка, потерпілого, обвинуваченого, дослідження речових доказів, документів та інші. У ч. 2 ст. 314 КПК України зазначено, що підготовче судове засідання відбувається згідно з правилами передбаченими КПК для судового розгляду. Втім стадія підготовчого провадження не повинна підміняти собою стадію судового розгляду.

Окремої уваги заслуговує процесуальний порядок затвердження угоди. Відповідно до ст. 475 КПК України, якою врегульовано порядок винесення вироку на підставі угоди, якщо суд переконується, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання.

Тобто затвердити угоду про примирення чи про визнання винуватості можливо лише шляхом винесення обвинувального вироку. У ч. 2 ст. 475 КПК України зазначено, що вирок на підставі угоди повинен відповідати загальним вимогам до обвинувальних вироків.

Види обвинувальних вироків визначено у ст. 373 КПК України. Відповідно до частини 3 зазначеної статті, обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході *судового розгляду* винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Таким чином у ст. 373 КПК України чітко вказано, що вирок може бути винесено лише після проведення стадії судового розгляду.

Зважаючи на вищевикладене можливо зробити висновок, що норми чинного КПК України потребують доопрацювання з метою усунення колізій між ними;

2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4-8 частини першої або частиною другою статті 284 КПК України.

Враховуючи вимоги зазначено норми, суд на стадії підготовчого провадження може закрити кримінальне провадження за підставами передбаченими у ч. 1 ст. 284 КПК України:

п. 4 - набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою;

п. 5 - помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;

п. 6 - існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню;

п. 7 - потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;

п. 8 - стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу.

Застосування зазначених підстав закриття кримінального провадження можливе у разі встановлення відповідних доказів. Зазначені підстави як правило застосовуються у разі встановлення (або навпаки - відсутності) документу, яким підтверджується певний факт який тягне за собою прийняття рішення про закриття кримінального провадження.

Так, для застосування п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України необхідна наявність закону що набрав чинності і яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою.

Рішення про закриття кримінального провадження за п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України може бути застосовано коли буде встановлено відповідний документ яким підтверджено, що обвинувачений помер.

Закрити кримінальне провадження за п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України можливо лише у разі встановлення рішення суду що має преюдиціальне значення, тобто його можливо покласти в основу рішення по кримінальному провадженню що розглядається. Такими документами можуть бути вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню

Відмова у підтриманні обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення є підставою закриття кримінального провадження за п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України. Закриття кримінального провадження за вказаною підставою можливе лише у разі розгляду провадження за вчинення злочину, який включено до переліку у ст. 477 КПК України.

Здійснення кримінального судочинства стосовно особи яку екстрадували для притягнення до кримінальної відповідальності можливо лише за умови отримання згоди держави, яка видала особу. У разі відсутності такої згоди, провадження закривається за п. 8 ч. 1 ст. 284 КПК України;

3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про

застосування примусових заходів медичного характеру прокурору. У разі, якщо судом буде виявлено факт невідповідності вимогам ст.291, 292 КПК України обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, зазначені процесуальні документи повертаються прокурору.

Рішення про повернення прокурору зазначених процесуальних документів суд приймає у вигляді ухвали. Ухвала про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку;

4) направити для визначення підсудності у випадку встановлення невідповідності кримінального провадження. Направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення невідповідності кримінального провадження. Про час та місце розгляду подання чи клопотання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого повідомляються учасники судового провадження, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання;

5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;

6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

У разі необхідності складення досудової доповіді суд про це виносить ухвалу. Виконуючи зазначену ухвалу, представник уповноваженого органу з питань пробації складає досудову доповідь. Досудова доповідь складається з метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання

Досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі.

Стосовно неповнолітніх є певні процесуальні відмінності щодо складання досудової доповіді. Щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років цей документ складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину. Досудова доповідь стосовно неповнолітнього не складається у наступних випадках:

- щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому ст. 497 КПК України, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру;

- щодо неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, за наявності підстави для застосування примусових заходів виховного характеру відповідно до параграфу 2 глави 38 розділу VI КПК України.

У нормах КПК України передбачено й інші випадки, за яких досудова доповідь не складається, а саме:

- щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності;

- щодо особи, яка вже відбуває покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі;

- щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;

- щодо особи, до якої застосовано умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, проте вона вчинила новий злочин протягом невідбутої частини покарання;

- у разі якщо під час підготовчого судового засідання ухвалено судове рішення про затвердження угоди, передбаченої КПК України.

Форма, зміст та порядок складання досудової доповіді про обвинуваченого визначаються законодавством.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про пробацію», для підготовки досудової доповіді персонал органу пробації має право отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та від громадян.

Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити:

- соціально-психологічну характеристику;

- оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення;

- висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

Обвинуваченому надається можливість брати участь у підготовці досудової доповіді. Участь особи у підготовці досудової доповіді полягає у наданні персоналу органу пробації інформації, необхідної для підготовки такої доповіді.

Порядок складання досудової доповіді затверджується центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері пробації.

Досудова доповідь є процесуальним документом який має інформативне значення, а тому у нормах КПК України зазначається, що вона не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину. Досудова доповідь долучається до матеріалів кримінального провадження.

З метою підготовки до судового розгляду суд:

1) визначає дату та місце проведення судового розгляду;

2) з'ясовує у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд;

3) з'ясовує, питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді;

4) розглядає клопотання учасників судового провадження про:

- здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту;

- витребування певних речей чи документів;

5) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний у відношенні обвинуваченого. При розгляді таких клопотань суд додержується правил, передбачених Розділом II КПК України. За відсутності зазначених клопотань сторін застосування заходів забезпечення кримінального провадження продовжується.

Прийнявши рішення про призначення справи до судового розгляду, суддя також має право вирішити наступні питання:

1) про призначення захисника у випадках, коли його участь у справі є обов'язковою;

2) про визнання особи законним представником обвинуваченого, потерпілою, цивільним відповідачем, представником потерпілого, позивача, відповідача, якщо рішення про це не було прийняте під час досудового розслідування;

3) про визнання потерпілого цивільним позивачем, якщо позов не був заявлений під час розслідування справи;

4) про список осіб, які підлягають виклику в судове засідання;

5) про заходи щодо забезпечення цивільного позову;

6) про виклик у необхідних випадках перекладача;

7) про визнання доказів недопустимими.

За наявності підстав вважати, що в стадії судового розгляду відповідно до статті 299 КПК України будуть досліджуватися лише деякі докази або вони не будуть досліджуватися взагалі, суддя вправі викликати в судове засідання лише тих осіб чи витребувати лише ті докази, про допит чи дослідження яких надійшли клопотання від учасників судового розгляду. Суддя не вправі відмовити учасникам судового розгляду у дослідженні в стадії судового розгляду доказів, якщо вони є належними і допустимими (ст. 253 КПК).

У нормах КПК України врегульовано процесуальний порядок ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою) на стадії підготовчого провадження.

Згідно з п.14 ч.3 ст. 42 КПК України обвинувачений має право ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування та вимагати відкриття матеріалів. Такі ж самі права має захисник та законний

представник обвинуваченого. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається (ст. 221 КПК України). Потерпілий, його представник та законний представник також мають право знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо потерпілого кримінального правопорушення (п. 11 ч.1 ст. 56 КПК України). Так само мають право знайомитись із матеріалами кримінального провадження в частині, що стосується цивільного позову, цивільний позивач і його представник, цивільний відповідач і його представник та законний представник.

Враховуючи такі вимоги закону, головуючий зобов'язаний забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, коли вони про це заявлять клопотання (ст. 317 КПК України). Але таке рішення головуючий приймає лише після завершення підготовки до судового розгляду та постановлення ухвали про призначення судового розгляду, який має бути призначений не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення.

Після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження. Під час ознайомлення учасники судового провадження мають право робити з матеріалів необхідні виписки та копії.

Матеріали про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягають завдання стадії підготовчого провадження?
2. Коли та за яких підстав розпочинається стадія підготовчого провадження?
3. Які учасники кримінального провадження приймають участь у судовому засіданні на стадії підготовчого провадження?
4. Перелічіть процесуальні рішення які можуть бути прийняті на стадії підготовчого провадження.
5. Які процесуальні документи складаються по завершенню стадії підготовчого провадження.
6. Процесуальний порядок проведення стадії підготовчого провадження.
7. Досудова доповідь – підстави та суб'єкти її складання.
8. Випадки неможливості складання досудової доповіді.

1.3. Процедура судового розгляду

Кримінально-процесуальний закон, практика і теорія виділяють декілька структурних елементів судового розгляду – частин, які об'єднують окремі процесуальні дії в певні групи з чітко окресленим змістом:

- 1) підготовча частина судового засідання;
- 2) судовий розгляд;
- 3) судові дебати;
- 4) останнє слово підсудного;
- 5) постановляння і проголошення судового рішення.

Кожна з цих частин має свої конкретні завдання. Проте, перебуваючи у взаємозв'язку і взаємообумовленості, вони в кінцевому рахунку своїм завданням мають правильне вирішення справи.

Підготовча частина судового засідання.

Даний етап судового розгляду має на меті встановити фактичну можливість розпочати судовий розгляд кримінального провадження.

Порядок:

- 1) відкриття судового засідання (342 КПК України).

У призначений для судового розгляду час головуєчий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження.

- 2) перевірка явки учасників судового розгляду (342 КПК України).

Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі.

3) повідомлення про здійснення фіксування судового розгляду (ст.343 КПК України). Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання.

4) оголошення складу суду і роз'яснення право відводу (ст.344 КПК України). Головуючий оголошує склад суду, прізвище запасного судді, якщо він є, прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід. Якщо заявлено відвід, він вирішується відповідно до ст. 75-81 КПК України.

5) роз'яснення прав і обов'язків учасникам судового розгляду (ст.345 КПК України). Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у

судовому розгляді, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК України. Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у судовому розгляді, з пам'яткою, головуючий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх.

б) вирішення питання про можливість розгляду справи у випадку неявки кого-небудь з учасників судового розгляду або інших викликаних у судове засідання осіб (причини неявки, заслуховування думки учасників, продовження чи відкладення розгляду ст. 323-327 КПК України);

7) видалення свідків із залу суду (видаляються, вживаються заходи, щоб вони не спілкувались між собою, потерпілі та експерти не видаляються ст. 346 КПК України).

Судовий розгляд.

Цей етап є основною частиною, оскільки судове рішення може ґрунтуватися лише на доказах, які були розглянуті і досліджені в ході судового розгляду.

Порядок:

1) початок судового розгляду (ст.347 КПК України). Після закінчення підготовчих дій головуючий оголошує про початок судового розгляду, який розпочинається з оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, якщо учасники судового провадження не заявили клопотання про оголошення обвинувального акта в повному обсязі. Якщо в кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, цивільний позивач або його представник, а в разі їхньої відсутності – головуючий, оголошує короткий виклад позовної заяви, якщо учасники судового провадження не заявили клопотання про її оголошення в повному обсязі.

2) роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення (ст.348 КПК України). Після оголошення обвинувачення головуючий встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання. Якщо обвинувачених декілька, головуючий здійснює зазначені дії щодо кожного з них. Якщо у кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, головуючий запитує обвинуваченого, цивільного відповідача, чи визнають вони позов.

3) визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження (ст.349 КПК України). Головуючий з'ясовує думку учасників судового провадження про те, які докази потрібно дослідити, та про порядок їх дослідження. Докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, а зі сторони захисту – в другу. Обсяг доказів, які будуть досліджуватися, та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду і в разі необхідності можуть бути змінені. Суд

має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження визнати недоцільним дослідження доказів стосовно тих обставин, які ніким не оспорюються. При цьому суд з'ясовує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їх позиції, а також роз'яснює їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку. Допит обвинуваченого здійснюється обов'язково, крім випадку, коли він відмовився від дачі показань, та випадку проведення спрощеного провадження щодо кримінальних проступків.

4) розгляд судом клопотань учасників судового провадження (ст.350 КПК України). Клопотання учасників судового провадження розглядаються судом після того, як буде заслухана думка решти учасників судового провадження, про що постановлюється ухвала. Відмова в задоволенні клопотання не перешкоджає його повторному заявленню з інших підстав.

Процесуальний порядок дослідження доказів:

- допит обвинуваченого (ст. 351 КПК України). Допит обвинуваченого починається з пропозиції головуючого надати показання щодо кримінального провадження, після чого обвинуваченого першим допитує прокурор, а потім захисник. Після цього, обвинуваченому можуть бути задані запитання потерпілим, іншими обвинуваченими, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, а також головуючим і суддями. Крім того, головуючий має право протягом всього допиту обвинуваченого задавати йому запитання для уточнення і доповнення його відповідей.

- допит свідка (ст. 352 КПК України). Перед допитом свідка головуючий встановлює відомості про його особу та з'ясовує стосунки свідка з обвинуваченим і потерпілим. Крім того, головуючий з'ясовує чи отримав свідок пам'ятку про його права та обов'язки, чи зрозумілі вони йому і у разі необхідності роз'яснює їх, а також з'ясовує, чи не відмовляється він з підстав, встановлених законом, від давання показань і попереджає його про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та завідомо неправдиві показання. Під час прямого допиту не дозволяється задавати навідні питання, тобто запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї.

- допит потерпілого (ст. 353 КПК). Перед допитом потерпілого головуючий встановлює відомості про його особу та з'ясовує стосунки потерпілого з обвинуваченим. Крім того, головуючий з'ясовує чи отримав потерпілий пам'ятку про його права та обов'язки, чи зрозумілі вони йому і у разі необхідності роз'яснює їх, а також попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання. Допит потерпілого проводиться з дотриманням правил, передбачених для проведення допиту свідка.

- пред'явлення для впізнання (ст. 355 КПК України). Свідкові,

потерпілому, обвинуваченому під час судового розгляду можуть бути пред'явлені для впізнання особа чи річ. Пред'явлення для впізнання проводиться після того, як особа, яка впізнає, при допиті вкаже на ознаки, за якими вона може впізнати особу чи річ.

- допит експерта в суді (ст. 356 КПК України). За клопотанням сторони, потерпілого або з власної ініціативи суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку. Перед допитом експерта головуючий встановлює його особу та приводить до присяги. Після цього головуючий попереджає експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку. Експерта, який проводив експертизу за зверненням сторони обвинувачення, першою допитує сторона обвинувачення, а експерта, який проводив експертизу за зверненням сторони захисту, – сторона захисту.

- дослідження речових доказів (ст. 357 КПК України). Речові докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності – також іншим учасникам кримінального провадження. Огляд речових доказів, які не можна доставити в судове засідання, за необхідності проводиться за місцем їх знаходження. Учасники судового провадження мають право задавати питання з приводу речових доказів експертам, спеціалістам, свідкам, які їх оглядали.

- дослідження документів (ст. 358 КПК України). Протоколи слідчих (розшукових) дій та інші долучені до матеріалів кримінального провадження документи, якщо в них викладені чи посвідчені відомості, що мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження, повинні бути оголошені в судовому засіданні за ініціативою суду або за клопотанням учасників судового провадження та пред'явлені для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності – також іншим учасникам кримінального провадження. Учасники судового провадження мають право задавати запитання свідкам, експертам, спеціалістам з приводу документів.

- дослідження звуко- і відеозаписів (ст. 359 КПК України). Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення (демонстрації). Після цього суд заслуховує доводи учасників судового провадження.

Під час дослідження доказів суд має право скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань (ст. 360 КПК України). Спеціалісту можуть бути задані питання щодо суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень. Першою задає питання особа, за клопотанням якої

залучено спеціаліста, а потім інші особи, які беруть участь у кримінальному провадженні. Головуючий у судовому засіданні має право задавати спеціалістові питання в будь-який час дослідження доказів. Також, у виняткових випадках, суд, визнавши за необхідне оглянути певне місце, проводить огляд за участю учасників судового провадження, а якщо цього вимагають обставини – за участю свідків, спеціалістів і експертів (ст. 361 КПК України).

5) закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами (ст. 363 КПК України). Після з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами головуючий у судовому засіданні з'ясовує в учасників судового провадження, чи бажають вони доповнити судовий розгляд і чим саме. За відсутності клопотань або після вирішення клопотань, якщо вони були подані, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів.

Умови при яких відновлюється судовий розгляд:

- з судових дебатів:

1. Якщо під час судових дебатів виникне потреба подати нові докази, суд відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами, після закінчення якого знову відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин (ст.364 КПК).

- з останнього слова підсудного:

2. Якщо обвинувачений в останньому слові повідомить про нові обставини, які мають істотне значення для кримінального провадження, суд з своєї ініціативи або за клопотанням учасників судового провадження відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірку їх доказами. Після суд відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і надає останнє слово підсудному (ст. 365 КПК України).

- з постановлення вироку:

3. Коли під час наради при постановленні вироку суд визнав необхідним з'ясувати будь-яку обставину, яка має значення для справи, то він не постановляючи вироку, своєю ухвалою, а суддя постановою відновлює судове слідство в справі.

Судові дебати й останнє слово підсудного.

Під час судових дебатів та останнього слова підсудного учасники кримінального провадження остаточно висловлюють свою правову позицію та викладають суду аргументи на її користь, аналізуючи та співставляючи дослідженні під час судового розгляду докази.

Порядок:

1) судові дебати (ст.364 КПК України). У судових дебатах виступають прокурор, потерпілий, його представник чи законний

представник, цивільний позивач, його представник чи законний представник, цивільний відповідач, його представник, обвинувачений, його законний представник, захисник. Учасники судового провадження мають право в судових дебатах посилатися лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні. Суд не має права обмежувати тривалість судових дебатів певним часом. Головуючий має право зупинити виступ учасника дебатів, якщо він після зауваження повторно вийшов за межі кримінального провадження, що здійснюється, чи повторно допустив висловлювання образливого або непристойного характеру, і надати слово іншому учаснику дебатів.

2) репліки (ч.7 ст.364 КПК України). Після закінчення промов учасники судових дебатів мають право обмінятися репліками. Право останньої репліки належить обвинуваченому або його захиснику.

3) останнє слово обвинуваченого (ст.365 КПК України). Після оголошення судових дебатів закінченими суд надає обвинуваченому останнє слово. Суд не має права обмежувати тривалість останнього слова обвинуваченого певним часом. Задавати запитання обвинуваченому під час його останнього слова не дозволяється.

Постановлення судового рішення.

Прийняття судом судового рішення, в результаті чого досягається мета кримінального процесу, а саме: здійснюються захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу.

Порядок:

1) вихід суду для ухвалення судового рішення (ст. 366 КПК України). Після останнього слова обвинуваченого суд негайно виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення, про що головуєчий оголошує присутнім у залі судового засідання.

2) проголошення судового рішення (ст. 376 КПК України). Судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

3) звільнення обвинуваченого з-під варти (ст. 377 КПК України). Якщо обвинувачений тримається під вартою, суд звільняє його з-під варти в залі судового засідання при виправданні обвинуваченого; звільненні від відбування покарання; засудженні до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; ухваленні обвинуваченого вирок без призначення покарання. При засудженні до обмеження волі суд з урахуванням особи та

обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право звільнити обвинуваченого з-під варти. Якщо обвинувачений, що тримається під вартою, засуджений до арешту чи позбавлення волі, суд у виняткових випадках з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право змінити йому запобіжний захід до набрання вироком законної сили на такий, що не пов'язаний з триманням під вартою, та звільнити такого обвинуваченого з-під варти.

Види судових рішень

1. Судове рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку.

2. Судове рішення, у якому суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали.

Властивості судового рішення (ст. 370 КПК України):

Судове рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим.

1. Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК України.

2. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 КПК України.

3. Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Виправдувальний вирок:

Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що:

1) вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа;

2) це кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим;

3) в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення.

4) встановлена відсутність події кримінального правопорушення;

5) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення.

Обвинувальний вирок:

Обвинувальний вирок ухвалюється у разі, якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення. Суд ухвалює обвинувальний вирок з

- призначенням покарання,

- звільненням від покарання у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність

- застосуванням інших заходів, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і

ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку (ст. 368 КПК України):

- 1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа;
- 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою саме статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений;
- 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення;
- 4) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення;
- 5) чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме;
- 6) яка саме міра покарання повинна бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати;
- 7) чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чю користь, в якому розмірі та в якому порядку;
- 8) чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;
- 9) чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру, передбаченого частиною другою статті 94 Кримінального кодексу України;
- 10) чи слід у випадках, передбачених статтею 96 Кримінального кодексу України, застосовувати до обвинуваченого примусове лікування;
- 11) чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя;
- 12) що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами;
- 13) на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі;
- 14) як вчинити з заходами забезпечення кримінального провадження.

Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні (ст. 379 КПК України).

Суд має право з власної ініціативи або за заявою учасника кримінального провадження чи іншої заінтересованої особи, виправити допущені в судовому рішенні цього суду описки, очевидні арифметичні помилки незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні. Питання про внесення виправлень суд вирішує в судовому засіданні. Учасники судового провадження повідомляються про дату, час і місце засідання. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду питання про внесення виправлень.

Ухвалу суду про внесення виправлень у судові рішення чи відмову у внесенні виправлень може бути оскаржено.

Роз'яснення судового рішення (ст. 380 КПК України).

Якщо судові рішення є незрозумілим, суд, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його зміст. Суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення протягом десяти днів із повідомленням особи, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення та учасників судового провадження. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розглядові заяви про роз'яснення рішення. Ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні може бути оскаржено в апеляційному порядку особою, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення та учасниками судового провадження.

Питання для самоконтролю

1. Перелічіть елементи судового розгляду?
2. З чого складається підготовча частина судового засідання?
3. Який існує порядок судового розгляду?
4. Зазначте процесуальний порядок дослідження доказів під час судового засідання?
5. Зазначте умови при яких відновлюється судовий розгляд?
6. Який існує порядок проведення судових дебатів?
7. В чому полягає постановлення судового рішення?
8. Які є види судових рішень?
9. В яких випадках ухвалюється виправдувальний вирок?
10. В яких випадках ухвалюється обвинувальний вирок?
11. Які питання вирішуються судом при ухваленні вироку?
12. В чому полягає роз'яснення судового рішення?

1.4. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції

1.4.1. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків

Суд за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором, має право розглянути обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений, що був представлений захисником, беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду.

Спрощене провадження щодо кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами судового провадження, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цього параграфа.

Суд у п'ятиденний строк з дня отримання обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні вивчає його та додані до нього матеріали і ухвалює вирок.

Вирок суду за результатами спрощеного провадження ухвалюється в порядку, визначеному цим Кодексом, та повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У вирокі суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження.

Суд має право призначити розгляд у судовому засіданні обвинувального акта, який надійшов з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне.

Копія вироку за результатами розгляду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні не пізніше дня, наступного за днем його ухвалення, надсилається учасникам судового провадження.

Вирок за результатами розгляду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні може бути оскаржений в апеляційному порядку з урахуванням особливостей, передбачених статтею 394 КПК України.

1.4.2. Провадження в суді присяжних

Кримінальне провадження судом присяжних здійснюється відповідно до загальних правил цього Кодексу з особливостями, встановленими цим параграфом.

Суд присяжних утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції.

Усі питання, пов'язані з судовим розглядом, крім питання, передбаченого частиною третьою статті 331 КПК України, судді і присяжні вирішують спільно.

Прокурор, суд зобов'язані роз'яснити обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, можливість та особливості розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Письмове роз'яснення прокурора обвинуваченому про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних додається до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду.

Обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, під час підготовчого судового засідання має право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Після призначення судового розгляду судом присяжних головуєчий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості семи осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних.

Громадяни, які внесені до списку присяжних і можуть бути викликані до суду як присяжні, визначаються згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Письмовий виклик має бути вручений присяжному під розписку не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. У виклику зазначаються день, час і місце проведення судового засідання, права та обов'язки присяжного, перелік вимог до присяжних, а також підстави для увільнення їх від виконання обов'язків, припис про явку, а також обов'язок присяжного (чи іншої особи, яка одержала виклик для передачі його присяжному) невідкладно повідомити суд про причини неможливості явки.

На підставі письмового виклику роботодавець зобов'язаний звільнити присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя.

Присяжний має право:

- 1) брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні;
- 2) робити нотатки під час судового засідання;
- 3) з дозволу головуєчого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються;
- 4) просити головуєчого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Присяжний зобов'язаний:

1) правдиво відповісти на запитання головуючого і учасників судового провадження щодо можливих перешкод, передбачених цим Кодексом або законом, для його участі в судовому розгляді, його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, а також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе;

2) додержуватися порядку в судовому засіданні і виконувати розпорядження головуючого;

3) не відлучатися із залу судового засідання під час судового розгляду;

4) не спілкуватися без дозволу головуючого з особами, що не входять до складу суду, стосовно суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього;

5) не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження, поза судовим засіданням;

б) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і стали відомі присяжному у зв'язку з виконанням його обов'язків.

Відбір присяжних здійснюється після відкриття судового засідання.

Головуючий повідомляє присяжним, яке провадження підлягає розгляду, роз'яснює їм права та обов'язки, а також умови їх участі в судовому розгляді. Кожен із присяжних має право заявити про неможливість його участі в судовому розгляді, вказавши на причину цього, та заявити собі самовідвід.

Головуючий з'ясовує, чи немає передбачених цим Кодексом або законом підстав, які перешкоджають залученню громадянина в якості присяжного або є підставою для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків, а так само для звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами.

Для з'ясування обставин, що можуть перешкоджати участі присяжного в судовому розгляді, прокурор, потерпілий, обвинувачений з дозволу головуючого можуть ставити присяжним відповідні запитання.

Кожному з присяжних, який з'явився, учасники судового провадження можуть заявити відвід з підстав, передбачених статтями 75 і 76 КПК України.

Усі питання, пов'язані зі звільненням присяжних від участі в розгляді кримінального провадження, а також із самовідводом і відводом присяжних, вирішуються ухвалою суду у складі двох професійних суддів, що постановляється після проведення наради на місці без виходу до нарадчої кімнати, крім випадків, коли вихід до нарадчої кімнати буде визнаний судом необхідним. У разі якщо судді не прийшли до одноголосного рішення щодо вирішення питання, пов'язаного зі

звільненням присяжного від участі в розгляді кримінального провадження або самовідводом чи відводом присяжного, присяжний вважається звільненим від участі в розгляді кримінального провадження або відведеним.

Якщо після виконання вимог, передбачених частинами першою – п'ятою цієї статті, присяжних залишилося більше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, присяжні визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа присяжних, що не були звільнені або відведені від участі в розгляді кримінального провадження.

Якщо в результаті виконання дій, зазначених у частині п'ятій цієї статті, присяжних залишилося менше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, секретар судового засідання за вказівкою головуючого викликає присяжних додатково.

Після відбору основних присяжних відбирається двоє запасних присяжних з додержанням зазначених у цій статті правил.

Прізвища відібраних основних і запасних присяжних заносяться до журналу судового засідання в тому порядку, в якому їх було відібрано.

Запасні присяжні під час судового засідання постійно перебувають на відведених їм місцях і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості кого-небудь з основних присяжних продовжувати участь у судовому розгляді. Про заміну вибулих основних присяжних запасними суд присяжних постановляє ухвалу.

Після закінчення відбору основних і запасних присяжних вони займають місця, відведені їм головуючим.

За пропозицією головуючого присяжні складають присягу такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю виконувати свої обов'язки чесно і неупереджено, брати до уваги лише досліджені в суді докази, при вирішенні питань керуватися законом, своїм внутрішнім переконанням і совістю, як личить вільному громадянину і справедливій людині».

Текст присяги зачитує кожен присяжний, після чого підтверджує, що його права, обов'язки та компетенція йому зрозумілі.

Прокурору, обвинуваченому, потерпілому та іншим учасникам кримінального провадження протягом усього судового розгляду забороняється спілкуватися з присяжними інакше, ніж у порядку, передбаченому цим Кодексом.

Присяжний може бути усунутий від подальшої участі в судовому розгляді кримінального провадження у таких випадках:

1) у разі невиконання присяжним обов'язків, передбачених частиною другою статті 386 КПК України;

2) за наявності обґрунтованих підстав вважати, що присяжний у результаті незаконного впливу втратив неупередженість, необхідну для вирішення питань кримінального провадження відповідно до закону.

Присяжний може бути усунутий від подальшої участі в судовому розгляді кримінального провадження за ініціативою головуючого рішенням більшості від складу суду присяжних, яке приймається в нарадчій кімнаті та оформлюється вмотивованою ухвалою.

У разі усунення присяжного до складу суду включається запасний присяжний, після чого судовий розгляд продовжується, або, у разі відсутності запасного присяжного, здійснюється відбір нового присяжного в порядку, передбаченому цим параграфом, після чого судове провадження розпочинається з початку.

Нарадою суду присяжних керує головуючий, який послідовно ставить на обговорення питання, передбачені статтею 368 КПК України, проводить відкрите голосування і веде підрахунок голосів.

Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім.

Ніхто зі складу суду присяжних не має права утримуватися від голосування, крім випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. У цьому разі голос того, хто утримався, додається до голосів, поданих за рішення, яке є найсприятливішим для обвинуваченого. При виникненні розбіжностей про те, яке рішення для обвинуваченого є більш сприятливим, питання вирішується шляхом голосування.

Кожен із складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

У випадку, коли серед більшості складу суду, яка ухвалила рішення, відсутні професійні судді, головуючий зобов'язаний надати допомогу присяжним у складенні судового рішення.

Питання для самоконтролю

1. Особливості судового розгляду обвинувального акту щодо вчиненого кримінального проступку?
2. Строк розгляду обвинувального акту в спрощеному провадженні?
3. Зміст вироку суду за результатами спрощеного провадження?
4. Строк надсилання копії вироку?
5. Оскарження вироку за результатами розгляду обвинувального акту в спрощеному провадженні?
6. Правила виклику присяжних?
7. Права присяжного?
8. Обов'язки присяжного?
9. Порядок відбору присяжних?
10. Приведення присяжних до присяги?

1.5. Види судових рішень та порядок їх виконання

1.5.1. Види судових рішень

Судове рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку.

Судове рішення, у якому суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали.

Судове рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим.

Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК України.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 КПК України.

Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Суд ухвалює вирок іменем України безпосередньо після закінчення судового розгляду.

Вирок ухвалюється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд.

У випадках, передбачених КПК України, ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд.

Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання в журнал судового засідання.

Виправлення в судовому рішенні мають бути засвідчені підписами суддів того складу суду, який його ухвалив.

Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах.

Судові рішення в електронній формі оформляються згідно з вимогами законодавства у сфері електронних документів та електронного документообігу, а також електронного цифрового підпису.

Ухвала, що викладається окремим документом, складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

дати і місця її постановлення;

назви та складу суду, секретаря судового засідання;

найменування (номера) кримінального провадження;

прізвища, ім'я і по батькові підозрюваного, обвинуваченого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання;

закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється,

обвинувачується особа;

сторін кримінального провадження та інших учасників судового провадження;

2) мотивувальної частини із зазначенням:

суті питання, що вирішується ухвалою, і за чією ініціативою воно розглядається;

встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів;

мотивів, з яких суд виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався;

3) резолютивної частини із зазначенням:

висновків суду;

строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що:

1) вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа;

2) кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим;

3) в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення.

Виправдувальний вирок також ухвалюється при встановленні судом підстав для закриття кримінального провадження, передбачених пунктами 1 та 2 частини першої статті 284 КПК України.

Якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, суд ухвалює обвинувальний вирок і призначає покарання, звільняє від покарання чи від його відбування у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, або застосовує інші заходи, передбачені законом України про кримінальну відповідальність.

Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Вирок суду складається зі вступної, мотивувальної та резолютивної частин.

У вступній частині вироку зазначаються:

1) дата та місце його ухвалення;

2) назва та склад суду, секретар судового засідання;

3) найменування (номер) кримінального провадження;

4) прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рік, місяць і день його народження, місце народження і місце проживання, заняття, освіта, сімейний стан та інші відомості про особу обвинуваченого, що мають значення для справи;

5) закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа;

б) сторони кримінального провадження та інші учасники судового провадження.

У мотивувальній частині вироку зазначаються:

1) у разі визнання особи виправданою – формулювання обвинувачення, яке пред'явлене особі і визнане судом недоведеним, а також підстави для виправдання обвинуваченого з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення;

мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд;

2) у разі визнання особи винуватою:

формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення;

статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнається обвинувачений;

докази на підтвердження встановлених судом обставин, а також мотиви неврахування окремих доказів;

мотиви зміни обвинувачення, підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, якщо судом приймалися такі рішення;

обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання;

мотиви призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусових заходів медичного характеру при встановленні стану обмеженої осудності обвинуваченого, застосування примусового лікування відповідно до статті 96 Кримінального кодексу України, мотиви призначення громадського вихователя неповнолітньому;

підстави для задоволення цивільного позову або відмови у ньому, залишення його без розгляду;

мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд.

У резолютивній частині вироку зазначаються:

1) у разі визнання особи виправданою – прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його невинуватим у пред'явленому обвинуваченні та його виправдання;

рішення про закриття провадження щодо юридичної особи;

рішення про поновлення в правах, обмежених під час кримінального провадження;

рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили;

рішення щодо речових доказів і документів;

рішення щодо процесуальних витрат;
строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження;
порядок отримання копій вироку та інші відомості;

2) у разі визнання особи винуватою: прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його винуватим у пред'явленому обвинуваченні та відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

покарання, призначене по кожному з обвинувачень, що визнані судом доведеними, та остаточна міра покарання, обрана судом;

початок строку відбування покарання;

рішення про застосування примусового лікування чи примусових заходів медичного характеру щодо обмежено осудного обвинуваченого у разі їх застосування;

рішення про призначення неповнолітньому громадського вихователя;

рішення про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру;

рішення про цивільний позов;

рішення про інші майнові стягнення і підстави цих рішень;

рішення щодо речових доказів і документів та спеціальної конфіскації;

рішення про відшкодування процесуальних витрат;

рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження;

рішення про залік досудового тримання під вартою;

строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження;

порядок отримання копій вироку та інші відомості.

Якщо особі пред'явлено декілька обвинувачень і деякі з них не доведені, то у резолютивній частині вироку зазначається, за якими з них обвинувачений виправданий, а за якими – засуджений.

Якщо обвинувачений визнається винним, але звільняється від відбування покарання, суд зазначає про це в резолютивній частині вироку.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням відповідно до статей 75-79, 104 Кримінального кодексу України у резолютивній частині вироку зазначаються тривалість іспитового строку, обов'язки, покладені на засудженого, особа, на яку за її згодою або на її прохання, суд покладає обов'язок щодо нагляду за засудженим і проведення з ним виховної роботи.

Коли призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, при зазначенні обраної судом міри покарання робиться посилання на статтю 69 Кримінального кодексу України.

У разі ухвалення вироку за наслідками кримінального провадження, у якому здійснювалося спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження (*in absentia*), суд окремо обґрунтовує, чи були

здійснені стороною обвинувачення всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя з урахуванням встановлених законом особливостей такого провадження.

Судове рішення ухвалюється простою більшістю голосів суддів, що входять до складу суду.

Якщо рішення ухвалюється в нарадчій кімнаті, відповідні питання вирішуються за результатами наради суддів шляхом голосування, від якого не має права утримуватися ніхто з суддів. Головуючий голосує останнім. У разі ухвалення судового рішення в нарадчій кімнаті його підписують усі судді.

Кожен суддя з колегії суддів має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

Судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

Якщо складання судового рішення у формі ухвали вимагає значного часу, суд має право обмежитися складанням і оголошенням його резолютивної частини, яку підписують всі судді. Повний текст ухвали повинен бути складений не пізніше п'яти діб з дня оголошення резолютивної частини і оголошений учасникам судового провадження. Про час оголошення повного тексту ухвали має бути зазначено у раніше складеній її резолютивній частині.

Після проголошення вироку головуєчий роз'яснює обвинуваченому, захиснику, його законному представнику, потерпілому, його представнику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, право подати клопотання про помилування, право ознайомитися із журналом судового засідання і подати на нього письмові зауваження. Обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснюється право заявляти клопотання про доставку в судове засідання суду апеляційної інстанції.

Якщо обвинувачений, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не володіють державною мовою, то після проголошення вироку перекладач роз'яснює їм зміст резолютивної частини судового рішення. Копія вироку рідною мовою обвинуваченого або іншою мовою, якою він володіє, у перекладі, що засвідчений перекладачем, вручається обвинуваченому.

Ухвали, постановлені в судовому засіданні, оголошуються негайно після їх постановлення.

Учасники судового провадження мають право отримати в суді копію вироку чи ухвали суду. Копія вироку негайно після його проголошення вручається обвинуваченому, представнику юридичної особи, щодо якої

здійснюється провадження, та прокурору.

Копія судового рішення не пізніше наступного дня після ухвалення надсилається учаснику судового провадження, який не був присутнім в судовому засіданні.

Про ухвалення вироку щодо особи, яка є державним виконавцем, не пізніше наступного дня після ухвалення повідомляється Міністерству юстиції України, а щодо особи, яка є приватним виконавцем, – Міністерству юстиції України та Раді приватних виконавців України.

Якщо обвинувачений тримається під вартою, суд звільняє його з-під варти в залі судового засідання у разі виправдання; звільнення від відбування покарання; засудження до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; ухвалення обвинувального вироку без призначення покарання.

При засудженні до обмеження волі суд з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право звільнити обвинуваченого з-під варти.

Якщо обвинувачений, що тримається під вартою, засуджений до арешту чи позбавлення волі, суд у виняткових випадках з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право змінити йому запобіжний захід до набрання вироком законної сили на такий, що не пов'язаний з триманням під вартою, та звільнити такого обвинуваченого з-під варти.

За наявності в обвинуваченого неповнолітніх дітей, які залишилися без нагляду, непрацездатних батьків, баби, діда, прабаби, прадіда, які потребують матеріальної допомоги і залишилися без нагляду, суд зобов'язаний одночасно з ухваленням вироку порушити окремою ухвалою питання перед службою в справах дітей або відповідним органом опіки та піклування, органом соціального захисту населення про необхідність влаштування цих неповнолітніх, непрацездатних або встановлення над ними опіки чи піклування.

Якщо в обвинуваченого залишилися без нагляду житло чи інше майно, суд за клопотанням обвинуваченого зобов'язаний вжити через відповідні органи заходів для їх збереження.

Про вжиті згідно з положеннями цієї статті заходи повідомляється обвинувачений.

Суд має право за власною ініціативою або за заявою учасника кримінального провадження чи іншої заінтересованої особи виправити допущені в судовому рішенні цього суду описки, очевидні арифметичні помилки незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні.

Питання про внесення виправлень суд вирішує в судовому засіданні. Учасники судового провадження повідомляються про дату, час і місце засідання. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду питання про внесення виправлень.

Ухвалу суду про внесення виправлень у судове рішення чи відмову у внесенні виправлень може бути оскаржено.

Якщо судове рішення є незрозумілим, суд, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення, приватного виконавця ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його зміст.

Суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення протягом десяти днів з повідомленням особи, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасників судового провадження. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви про роз'яснення рішення.

Копія ухвали про роз'яснення судового рішення не пізніше наступного дня після її постановлення надсилається особі, що звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, учасникам судового провадження, які не були присутні у судовому засіданні.

Ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні може бути оскаржено в апеляційному порядку особою, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасниками судового провадження.

1.5.2. Порядок виконання судових рішень

Вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено КПК України, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого КПК України, якщо таку скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги судові рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції.

Якщо строк апеляційного оскарження буде поновлено, вважається, що вирок чи ухвала суду, ухвала слідчого судді не набрала законної сили.

Судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій, Верховного Суду України набирають законної сили з моменту їх проголошення.

Ухвали слідчого судді та суду, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення.

Вирок або ухвала суду, які набрали законної сили, обов'язкові для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України.

У разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні.

Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, підлягає безумовному виконанню.

Виправдувальний вирок або судове рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варти, виконуються в цій частині негайно після їх проголошення в залі судового засідання.

У разі поновлення судом апеляційної інстанції строку апеляційного оскарження одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали. Виконання вироку або ухвали може бути зупинене також в інших випадках, передбачених цим Кодексом.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у кримінальному провадженні, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово, якщо інше не передбачено КПК України.

Судове рішення, що набрало законної сили, якщо інше не передбачено цим Кодексом, звертається до виконання не пізніше як через три дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції або Верховного Суду України.

Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення.

Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, затвердженому Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

У разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, приватним виконавцем, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження.

Органи, особи, які виконують судове рішення, повідомляють суд, який постановив судове рішення, про його виконання.

До набрання обвинувальним вироком законної сили обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може бути переведений у місце позбавлення волі в іншу місцевість.

Виконання вироку про засудження особи до виправних робіт, арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі може бути відстрочено у разі:

1) тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, – до його видужання;

2) вагітності засудженої або за наявності у неї малолітньої дитини – на час вагітності або до досягнення дитиною трьох років, якщо особу

засуджено за злочин, що не є особливо тяжким;

3) якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї через особливі обставини (пожежа, стихійне лихо, тяжка хвороба або смерть єдиного працездатного члена сім'ї тощо) – на строк, встановлений судом, але не більше одного року з дня набрання вироком законної сили.

Відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за тяжкі (крім випадків, передбачених пунктом 2 частини першої цієї статті) та особливо тяжкі злочини незалежно від строку покарання.

Під час виконання вироків суд, визначений частиною другою статті 539 КПК України, має право вирішувати такі питання:

- 1) про відстрочку виконання вироку;
- 2) про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання;
- 3) про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;
- 4) про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- 5) про направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років;
- 6) про звільнення від покарання за хворобою;
- 7) про застосування до засуджених примусового лікування та його припинення;
- 8) про направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком;
- 9) про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку;
- 10) про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53, частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 Кримінального кодексу України;
- 11) про застосування покарання за наявності кількох вироків;
- 12) про тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою або цією самою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді;
- 13) про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках, передбачених частинами 2 і 3 статті 74 Кримінального кодексу України;
- 13-¹) про оскарження інших рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи виконання покарань;

13-²) про застосування заходу стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери);

13-³) про зміну обов'язків, покладених на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням;

14) інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи попереднього ув'язнення здійснюється в порядку, встановленому для пункту 13-¹ частини першої цієї статті.

Після відбуття покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі суд, який ухвалив вирок, має право розглянути питання про зняття судимості з цієї особи за її клопотанням.

Питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за клопотанням (поданням) прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом.

Потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та інші особи мають право звертатися до суду з клопотаннями про вирішення питань, які безпосередньо стосуються їх прав, обов'язків чи законних інтересів.

Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, подається:

1) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 2-4, 6, 7 (крім клопотання про припинення примусового лікування, яке подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться установа або заклад, в якому засуджений перебуває на лікуванні), 13-¹, 14 частини першої статті 537 КПК України;

2) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого виконується вирок, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 10 (у частині клопотань про заміну покарання відповідно до частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 Кримінального кодексу України), 11, 13, 13-² частини першої статті 537 цього Кодексу;

3) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого проживає засуджений, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 5, 8, 9, 13-³ частини першої статті 537 цього Кодексу;

4) до суду, який ухвалив вирок, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 1, 10 (в частині клопотання про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53 Кримінального кодексу

України), 12 (у разі якщо вирішення питання необхідне в зв'язку із здійсненням судового розгляду, воно вирішується судом, який його здійснює), 14 частини першої статті 537, статті 538 КПК України.

Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, розглядається протягом десяти днів з дня його надходження до суду суддею одноособово згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК України, з урахуванням положень цього розділу.

Клопотання (подання) про застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери) та про примусове годування засудженого розглядаються протягом 24 годин з моменту надходження відповідного клопотання (подання) до суду суддею одноособово.

У судові засідання викликаються засуджений, його захисник, законний представник, прокурор. Про час та місце розгляду клопотання (подання) повідомляються орган або установа виконання покарань, що відає виконанням покарання або здійснює контроль за поведінкою засудженого; лікарська комісія, що дала висновок стосовно питань застосування до засудженого примусового лікування або його припинення, у випадку розгляду відповідних питань; спостережна комісія, служба у справах дітей, якщо розглядається погоджене з ними клопотання; цивільний позивач і цивільний відповідач, якщо питання стосується виконання вироку в частині цивільного позову, інші особи у разі необхідності.

Неприбуття в судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду клопотання (подання), не перешкоджає проведенню судового розгляду, крім випадків, коли їх участь визнана судом обов'язковою або особа повідомила про поважні причини неприбуття.

За наслідками розгляду клопотання (подання) суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку. Оскарження прокурором ухвали суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким зупиняє її виконання.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням розгляд повторного клопотання з цього самого питання щодо осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не менше п'яти років, може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову, а щодо засуджених за інші злочини та неповнолітніх засуджених – не раніше як через шість місяців.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо зняття судимості розгляд повторного клопотання з цього ж питання може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову.

У разі задоволення клопотання про звільнення від подальшого відбування покарання засудженим, який захворів на психічну хворобу під час відбування покарання, суддя вправі застосувати примусові заходи медичного характеру відповідно до статей 92-95 Кримінального кодексу України.

Розгляд справ щодо питань, визначених у пункті 13-¹ частини першої статті 537 цього Кодексу, здійснюється в порядку адміністративного судочинства.

Час перебування засудженого в лікувальній установі під час відбування покарання у виді позбавлення волі зараховується у строк позбавлення волі.

Питання для самоконтролю

1. Види судових рішень?
2. Види вироків?
3. Зміст ухвали?
4. Зміст вироку?
5. Строки набрання судовим рішенням законної сили?
6. Порядок виконання виправдувального вироку?
7. Випадки відстрочки виконання вироку?
8. Порядок вирішення питань, пов'язаних із виконанням вироку?
9. Питання, які вирішуються під час виконання вироку?
10. Оскарження рішень установи попереднього ув'язнення?

Розділ 2. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

2.1. Провадження в суді апеляційної інстанції

2.1.1. Загальна характеристика апеляційного провадження

Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок було переглянуто судовою інстанцією вищого рівня згідно із законом (ст. 5 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права).

Конституцією України (ст.129) до основних засад судочинства віднесено забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, установлених законом. Реалізація цього конституційного положення знайшла своє втілення в новій редакції глав 29-30 КПК, якими врегульовані питання апеляційного оскарження судових рішень.

Апеляція походить від латинського слова **appellatio** – звернення, скарга – основний спосіб оскарження судових рішень, які не набрали чинності, в суді вищої інстанції (апеляційному суді).

Апеляційне провадження — це стадія кримінального процесу, в якій суд апеляційної інстанції за скаргою сторін кримінального провадження переглядає судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили з точки зору його законності й обґрунтованості, що передбачає оцінку його відповідності нормам матеріального і процесуального закону, а також фактичним обставинам вчиненого кримінального провадження.

Основними рисами апеляційного провадження є:

1. Реальна можливість і свобода оскарження вироку й інших судових рішень. Це виявляється в такому:

а) публічне проголошення вироку і вручення його копії засудженому;

б) роз'яснення всім учасникам процесу порядку оскарження вироку та іншого судового рішення.

в) право оскаржувати будь-який вирок чи інше судове рішення, що не набрали законної сили, всіма заінтересованими особами;

г) доступна форма оскарження;

д) обов'язковість перевірки скарг;

є) надання можливості відкликання скарги до початку судового засідання.

2. Перегляд виправдувального вироку лише в виняткових випадках.

Виправдувальний вирок може бути скасований у зв'язку з

необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин або за м'якістю покарання лише у випадках, коли за цими підставами подана скарга прокурором або потерпілим.

3. *Всебічність перевірки справи в межах апеляційної скарги:* суд апеляційної інстанції всебічно перевіряє апеляцію в рамках апеляційної скарги, чим створює надійні гарантії правосуддя.

Згідно зі ст. 404 КПК України судові рішення суду першої інстанції перевіряються апеляційним судом у межах апеляції. Суд апеляційної інстанції не має права розглядати обвинувачення, що не було висунуте в суді першої інстанції

Якщо розгляд апеляційної скарги дає підстави для прийняття рішення на користь осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не надійшли, суд апеляційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

4. *Широкі повноваження суду апеляційної інстанції:*

Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги судом апеляційної інстанції у кожному конкретному випадку залежать від того, в яких межах переглядалося рішення суду першої інстанції; чи були встановлені порушення закону і який саме характер вони мають.

Передбачені КПК України повноваження суду апеляційної інстанції є альтернативними.

Застосування судом апеляційної інстанції одного з цих повноважень виключає можливість застосування інших.

Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної

скарги розрізняються залежно від судового рішення, що оскаржується. За вказаним критерієм їх можна поділити на три групи:

1) повноваження суду апеляційної інстанції за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції (загальні повноваження):

- а) залишити вирок або ухвалу без змін;
- б) змінити вирок або ухвалу;
- в) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- г) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу;
- д) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження;
- е) скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

2) повноваження суду апеляційної інстанції за скаргою на вирок суду на підставі угоди:

- а) залишити вирок або ухвалу без змін;
- б) змінити вирок або ухвалу;
- в) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- г) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу;

д) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження;
е) скасувати вирок і направити кримінальне провадження до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку, якщо угода була укладена під час судового провадження;

є) скасувати вирок і направити кримінальне провадження до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була укладена під час досудового розслідування.

3) повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого судді:

а) залишити ухвалу без змін;

б) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

5. *Обов'язковість рішень і вказівок апеляційної інстанції для суду першої інстанції.*

Статтею 13 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» встановлено, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається процесуальним законом. Судові рішення інших держав є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом, відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

Невиконання судових рішень тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Апеляційними судами, відповідно до п.20 ст.3 КПК України, є: Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, апеляційний суд області, міст Києва та Севастополя, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться суд першої інстанції, що ухвалив оскаржуване судові рішення.

Завдання стадії апеляційного оскарження:

а) не допустити виконання незаконного, необґрунтованого та несправедливого судового рішення;

б) швидко виправити допущені на попередніх стадіях помилки, прорахунки та порушення;

в) забезпечити захист і реалізацію прав та законних інтересів учасників процесу;

г) сприяти однаковому розумінню та застосуванню норм матеріального і процесуального закону,.

2.1.2. Судові рішення, на які може бути подана апеляція, та особи, які мають право подавати апеляцію

Судові рішення, на які може бути подана апеляція (ст.392 КПК України)

Апеляційна скарга може бути подана на такі рішення, ухвалені (постановлені) місцевим судом:

1) обвинувальні і виправдувальні вироки, крім випадків, визначених КПК (ст. 394 КПК України і коментар до неї);

2) ухвали про застосування чи відмову в застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру;

3) інші ухвали у випадках, передбачених КПК України.

До інших ухвал, на які може бути подано апеляційну скаргу, належать ухвали:

– про закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК України);

– про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 288 КПК України);

– про роз'яснення судового рішення або відмову в його роз'ясненні (ст. 380 КПК України); – про скасування вироку, яким була затверджена угода, або про відмову у скасуванні такого вироку (ст. 476 КПК України);

– про закриття кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 516 КПК України);

– про вирішення питань, пов'язаних із виконанням вироку (ст. 539 КПК України);

– стосовно виконання вироку суду іноземної держави (ст. 603 КПК України);

– за результатами розгляду судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України (ст. 610 КПК України).

В апеляційному порядку можуть бути також оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених КПК України.

Зокрема, до таких належать ухвали слідчого судді:

– про відмову у наданні дозволу на затримання (ст. 309 КПК України);

– про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні (ст. 309 КПК України);

– про продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні (ст. 309 КПК України);

– про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні (ст. 309 КПК України);

– про продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні (ст. 309 КПК України);

– про поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні (ст. 309 КПК України);

– про продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні (ст. 309 КПК України);

– про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні (ст. 309 КПК України);

– про арешт майна або відмову в ньому (ст. 309 КПК України);

– про тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа-підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність (ст. 309 КПК України);

– про відсторонення від посади або відмову у ньому (ст. 309 КПК України);

– про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній (статті 304, 309 КПК України);

– про застосування тимчасового арешту (ст. 583 КПК України);

– про застосування екстрадиційного арешту (ст. 584 КПК України);

– за результатами розгляду скарги на рішення про видачу особи (ст. 591 КПК України)

Особи, які мають право подати апеляцію:

Приводом до початку апеляційного провадження є апеляційна скарга, подана одним з учасників процесу. Перелік осіб, наділених правом подати апеляційну скаргу, є вичерпним і поширювальному тлумаченню не підлягає, а саме:

1) обвинувачений, стосовно якого ухвалено обвинувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині, що стосується інтересів обвинуваченого;

2) обвинувачений, стосовно якого ухвалено виправдувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині мотивів і підстав виправдання;

3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник;

4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього;

5) законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру;

6) прокурор;

7) потерпілий або його законний представник чи представник – у

частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;

8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

10) інші особи у випадках, передбачених КПК України. До таких належать:

– законний представник особи, стосовно якої прийнято рішення про поміщення до приймальника-розподільника для дітей або продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику (ст. 309 КПК України);

– законний представник особи, стосовно якої прийнято рішення про направлення до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні (ст. 309 КПК України);

– особи, на майно яких накладено арешт (ст. 309 КПК України);

– особи, щодо яких прийнято рішення про тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, що посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа-підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність (ст. 309 КПК України);

– особа, щодо якої прийнято рішення про відсторонення її від посади (ст. 309 КПК України);

– особи, яким слідчим суддею відмовлено у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернуто скаргу на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній (статті 304, 309 КПК України);

– особа, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасники судового провадження стосовно ухвали про роз'яснення судового рішення або відмову в його роз'ясненні (ст. 380 КПК України);

– засуджений, його захисник або законний представник стосовно ухвали суду про вирішення питань, пов'язаних із виконанням вироку (ст. 539 КПК України);

– особа, до якої застосовано тимчасовий арешт, її захисник чи законний представник (ст. 583 КПК України);

– особа, до якої застосовано екстрадиційний арешт, її захисник чи законний представник (ст. 584 КПК України);

– особа, щодо якої прийнято рішення про видачу, її захисник чи законний представник (ст. 591 КПК України);

– орган, що подав клопотання, особа, щодо якої вирішено питання про виконання вироку суду іноземної держави (ст. 603 КПК України);

– орган, що подав клопотання, особа, щодо якої вирішено питання

про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України (ст. 610 КПК України).

2.1.3. Процесуальний порядок подання апеляційної скарги

В залежності від предмета оскарження КПК передбачає два порядки подачі апеляційної скарги: через суд, який ухвалив рішення (тобто через суд першої інстанції), та безпосередньо до апеляційного суду.

Апеляційна скарга подається:

- 1) на судові рішення, ухвалені судом першої інстанції, – через суд, який ухвалив судові рішення;
- 2) на ухвали слідчого судді – безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

Обчислення строку подачі апеляційної скарги здійснюється за загальними правилами, передбаченими для обчислення строків. Апеляційна скарга може бути подана:

- 1) на вирок або ухвалу про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру – протягом тридцяти днів з дня їх проголошення;
- 2) на інші ухвали суду першої інстанції – протягом семи днів з дня її оголошення;
- 3) на ухвалу слідчого судді – протягом п'яти днів з дня її оголошення.

Для особи, яка перебуває під вартою, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення. Якщо ухвалу суду або слідчого судді було постановлено без виклику особи, яка її оскаржує, або якщо вирок було ухвалено без виклику особи, яка його оскаржує, то строк апеляційного оскарження для такої особи обчислюється з дня отримання нею копії судового рішення.

Протягом строку апеляційного оскарження матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані із суду. У цей строк суд зобов'язаний надати учасникам судового провадження за їх клопотанням можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження.

Апеляційна скарга подається в письмовій формі. В апеляційній скарзі зазначаються:

- 1) найменування суду апеляційної інстанції;
- 2) прізвище, ім'я та по батькові (найменування), місце проживання (перебування) особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) судові рішення, яке оскаржується, і назва суду, який його ухвалив;
- 4) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, та їх обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення;
- 5) клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про дослідження

доказів;

б) перелік матеріалів, які додаються.

Подання апеляційної скарги на вирок або ухвалу суду зупиняє набрання ними законної сили та їх виконання, окрім проголошення в залі судового засідання виправдувального вироку або судового рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варти, які виконуються в цій частині негайно.

Межі перегляду судом апеляційної інстанції

Суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції вправі вийти за межі апеляційних вимог, якщо цим не погіршується становище обвинуваченого або особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Якщорозгляд апеляційної скарги дає підстави для прийняття рішення на користь осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не надійшли, суд апеляційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

За клопотанням учасників судового провадження суд апеляційної інстанції зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, за умови, що вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями, та може дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, виключно якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції або якщо вони стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується.

Суд апеляційної інстанції не має права розглядати обвинувачення, що не було висунуте в суді першої інстанції

2.1.4. Розгляд справи за апеляцією

Провадження в суді апеляційної інстанції включає дві частини: підготовка до апеляційного розгляду (ст. 401 КПК України) та апеляційний розгляд (ст. 405 КПК України). У свою чергу, процедура апеляційного розгляду складається з таких етапів:

- 1) відкриття апеляційного провадження;
- 2) висловлення доводів сторонами;
- 3) судових дебатів;
- 4) останнього слова обвинуваченого;
- 5) ухвалення і проголошення судового рішення.

Якщо апеляційна скарга відповідає вимогам, викладеним у ст. 396 КПК України, і відсутні будь-які інші перешкоди, суддя-доповідач постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суддя-доповідач має вчинити організаційно-розпорядчі дії щодо підготовки до апеляційного розгляду,

передбачені в ст. 401 КПК України. Ці дії спрямовані на забезпечення своєчасного та правильного апеляційного розгляду й полягають у такому:

1) учасникам судового провадження надсилаються копії ухвали про відкриття апеляційного провадження разом із копіями апеляційних скарг, інформацією про їхні права та обов'язки. Така інформація може міститися в ухвалі про відкриття апеляційного провадження або у супровідному листі, який надсилається учасникам судового провадження (Інформаційний лист ВССУ «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 21.11.2012.);

2) встановлюється строк, протягом якого подаються заперечення на апеляцію;

3) учасникам судового провадження пропонується подати нові докази, на які вони посилаються, або витребуваються за клопотанням апелянта;

4) вирішуються інші клопотання, у тому числі щодо обрання, зміни або скасування запобіжного заходу;

5) вирішуються всі інші питання, необхідні для апеляційного розгляду.

Про будь-яке судове рішення, прийняте під час підготовки до апеляційного розгляду, суддя-доповідач постановляє ухвалу, копія якої надсилається учасникам судового провадження.

Після виконання підготовчих дій до апеляційного розгляду суддею-доповідачем постановляється ухвала про закінчення підготовки та призначення апеляційного розгляду.

В Інформаційному листі ВССУ від 21.11.2012 «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» вказано, що в такій ухвалі зазначається час та місце розгляду кримінального провадження, вирішуються питання щодо необхідності обов'язкової явки сторін або інших учасників кримінального провадження, доставки обвинуваченого, який утримується під вартою, тощо.

Строк, у межах якого може бути призначено апеляційний розгляд, має бути розумним та достатнім для належної підготовки та подання учасниками провадження заперечень, витребування необхідних документів, доставки засудженого тощо.

З метою захисту прав і законних інтересів обвинуваченого та недопустимості погіршення його становища у ч. 4 ст. 401 КПК України закріплені випадки, коли він підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в апеляційному розгляді. Зокрема, обвинувачений підлягає обов'язковому виклику:

1) коли в апеляційній скарзі порушується питання про погіршення його становища (необхідно застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання, скасувати неправильне звільнення обвинуваченого від відбуття покарання, збільшити суми, які підлягають стягненню; скасувати виправдувальний вирок; скасувати ухвалу суду першої інстанції про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке діяння та суворіший вид примусових заходів медичного чи виховного характеру; скасувати ухвалу суду першої інстанції про відмову в застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру та закриття кримінального провадження щодо неосудного або неповнолітнього з тих мотивів, що вони не вчинили діяння, передбачене КК);

2) якщо суд визнає участь обвинуваченого обов'язковою в апеляційному розгляді;

3) коли обвинувачений, який утримується під вартою, заявив клопотання про участь в апеляційному розгляді.

Виклик учасників судового провадження до суду апеляційної інстанції здійснюється в загальному порядку, встановленому ст. 134 КПК України.

Апеляційний розгляд відбувається за правилами судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням особливостей, встановлених гл. 31 КПК України.

Судове засідання відкривається суддею-доповідачем у призначений для апеляційного розгляду час, при цьому оголошується про розгляд відповідного кримінального провадження.

На секретаря судового засідання покладається обов'язок здійснити низку дій підготовчого та перевірконого характеру, а саме:

1) доповісти суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання;

2) встановити їх особи;

3) перевірити повноваження захисників та представників;

4) з'ясувати, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомити причини їх неприбуття, якщо вони відомі;

5) повідомити про здійснення повного фіксування апеляційного розгляду, а також про умови фіксування судового засідання.

Після виконання вказаних дій суддя-доповідач оголошує склад суду, прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід.

Далі судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь в

апеляційному розгляді, пам'ятку про їхні права та обов'язки. Це необхідно робити обов'язково, незважаючи на те, що на попередніх стадіях кримінального процесу учасники судового провадження вже були поінформовані про свої права та обов'язки, оскільки апеляційне провадження має власні особливості та в ньому можуть брати участь нові учасники. Коли всі особи, які беруть участь в апеляційному розгляді, ознайомилися з пам'яткою, суддя-доповідач з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки, і в разі необхідності роз'яснює їх.

Надалі суддя-доповідач з'ясовує, чи є клопотання в осіб, які беруть участь в апеляційному розгляді, і вирішує їх. В апеляційній інстанції клопотання сторін можуть стосуватися дослідження доказів, відкладення апеляційного розгляду, відмови від апеляційної скарги чи заперечення на неї тощо. Якщо клопотання не заявлялися, суддею-доповідачем у необхідному обсязі доповідається зміст оскарженого судового рішення, наводяться доводи учасників судового провадження, викладені в апеляційних скаргах та запереченнях, і з'ясовується, чи підтримують свої апеляційні скарги особи, які їх подали.

Після виконання вказаних дій учасники апеляційного розгляду висловлюють свої доводи. Як правило, перше слово надається особі, яка подала апеляційну скаргу. У випадку коли судові рішення оскаржили обидві сторони, першим висловлює доводи обвинувачений, після цього слово надається іншим учасникам судового провадження.

Сторони та інші учасники кримінального провадження обов'язково сповіщаються про дату, час і місце апеляційного розгляду, тому їх неприбуття без поважних причин не є перешкодою для проведення розгляду. Якщо ж до судового засідання не прибули учасники кримінального провадження, участь яких є обов'язковою, апеляційний розгляд підлягає відкладенню.

За результатами апеляційного розгляду суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення щодо законності та обґрунтованості вироку суду першої інстанції. Якщо в апеляційному розгляді брав участь обвинувачений, перед виходом суду до нарадчої кімнати йому надається останнє слово.

Свобода оскарження судових рішень є однією з гарантій правосуддя. У свою чергу, особа, яка оскаржує судові рішення, також вільна у виборі щодо її участі в апеляційному розгляді. Так, ч. 3 ст. 396 КПК України встановлено, що коли особа не бажає брати участь у апеляційному розгляді, вона зазначає це в апеляційній скарзі. Якщо ж всі учасники судового провадження заявили клопотання про здійснення провадження за їх відсутності, то суд апеляційної інстанції має право ухвалити судові рішення за результатами письмового провадження (ч. 1 ст. 406 КПК України). Однак під час письмового провадження може виникнути необхідність провести апеляційний розгляд. У такому разі суд апеляційної

інстанції своєю ухвалою призначає такий розгляд. Копії судового рішення, ухваленого за результатами письмового апеляційного провадження, протягом трьох днів з дня його підписання надсилаються учасникам судового провадження (ч. 3 ст. 406 КПК України).

2.1.5. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги

Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги у кожному конкретному випадку залежать від того, в яких межах переглядалося рішення суду першої інстанції, чи були встановлені порушення закону і який саме характер вони мають.

Залежновід предмета апеляційного оскарження суд апеляційної інстанції має право прийняти одне з рішень, передбачених ст. 407 КПК України.

Зокрема, за результатами розгляду апеляційних скарг на вирок або ухвали суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити вирок або ухвалу без змін;
- 2) змінити вирок або ухвалу;
- 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- 4) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу;
- 5) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження;
- 6) скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

Якщо при прийнятті одного з вищевказаних рішень виникає загроза погіршення становища обвинуваченого, суд апеляційної інстанції вправі прийняти таке рішення лише за умови, що з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Якщо суд апеляційної інстанції встановить, що вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, та їх обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення, суперечать обставинам, як тим, що були встановлені судом першої інстанції, так і новим, які подані учасниками кримінального провадження чи витребувані власне судом, а судове рішення відповідає вимогам законності, обґрунтованості й вмотивованості, вирок або ухвала суду першої інстанції залишаються без змін.

У передбачених законом випадках суд апеляційної інстанції може змінити вирок або ухвалу суду. Відповідно до ч.1 ст. 408 КПК України зміна вироку може мати місце при необхідності:

- пом'якшення призначеного покарання, коли апеляційний суд визнає, що покарання за своєю суворістю не відповідає тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого;
- зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення і застосування статті (частини статті) закону України про кримінальну

відповідальність про менш тяжке кримінальне правопорушення;

- зменшення сум, які підлягають стягненню, або збільшення цих сум, якщо таке збільшення не впливає на обсяг обвинувачення і правову кваліфікацію правопорушення;

- в інших випадках, коли зміна вироку не погіршує становища обвинуваченого.

Ухвалу про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру суд апеляційної інстанції може змінити у випадках зміни правової кваліфікації діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, і застосування статті (частини статті) цього закону, яка передбачає відповідальність за менш тяжке діяння та пом'якшення виду примусових заходів медичного або виховного характеру.

Вирок або ухвала змінюються або скасовуються за такими підставами:

- 1) неповнота судового розгляду;
- 2) невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження;
- 3) істотне порушення вимог кримінального процесуального закону;
- 4) неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність;
- 5) невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.

Указані у ст. 409 КПК України підстави для скасування або зміни судового рішення мають назву «апеляційні підстави». Їх перелік у законі є вичерпним.

Неповнота судового розгляду (ст. 410 КПК України). Неповним визнається судовий розгляд, під час якого залишилися недослідженими обставини, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, зокрема у разі, якщо:

1) судом були відхилені клопотання учасників судового провадження про допит певних осіб, дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій для підтвердження чи спростування обставин, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення;

2) необхідність дослідження тієї чи іншої підстави впливає з нових даних, встановлених при розгляді справи в суді апеляційної інстанції.

Невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження має місце, якщо:

1) висновки суду не підтверджуються доказами, дослідженими під час судового і розгляду;

2) суд не взяв до уваги докази, які могли істотно вплинути на його

висновки;

3) за наявності суперечливих доказів, які мають істотне значення для висновків суду, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази і відкинув інші;

4) висновки суду, викладені у судовому рішенні, містять істотні суперечності.

Вирок та ухвала підлягають скасуванню чи зміні із зазначених підстав лише тоді, коли невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження вплинула чи могла вплинути на вирішення питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого, на правильність застосування закону України про кримінальну відповідальність, на визначення міри покарання або застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру (ст. 411 КПК України).

Істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог КПК України, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення.

Судове рішення в будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо:

1) за наявності підстав для закриття судом провадження в кримінальній справі його не було закрито;

2) судове рішення ухвалено незаконним складом суду;

3) судове провадження здійснено за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених ст. 381 КПК України, або прокурора, крім випадків, коли його участь не є обов'язковою;

4) судове провадження здійснено за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою;

5) судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання;

6) порушено правила підсудності;

7) у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання або технічний носій інформації, на якому зафіксовано судове провадження в суді першої інстанції (ст. 412 КПК України).

Неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, що тягне за собою скасування або зміну судового рішення, є:

1) незастосування судом закону, який підлягає застосуванню;

2) застосування закону, який не підлягає застосуванню;

3) неправильне тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту;

4) призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність (ст. 413 КПК України).

Невідповідним ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого визнається таке покарання, яке хоч і не виходить за межі, встановлені відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність, але за своїм видом чи розміром є явно несправедливим через м'якість або через суворість (ст. 414 КПК України).

Скасувати вирок суду першої інстанції та ухвалити свій вирок апеляційна інстанція може у випадках:

1) необхідності застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення чи збільшення обсягу обвинувачення (п. 1 ч. 1 ст. 420 КПК України);

2) необхідності застосування більш суворого покарання (п. 2 ч. 1 ст. 420 КПК України);

3) скасування необгрунтованого виправдувального вироку суду першої інстанції (п. 3 ч. 1 ст. 420 КПК України);

4) неправильного звільнення обвинуваченого від відбування покарання (п. 4 ч. 1 ст. 420 КПК України).

Скасувати обвинувальний вирок чи ухвалу і закрити кримінальне провадження суд апеляційної інстанції може за наявності обставин, передбачених ст. 284 КПК України (ст. 417 КПК України). Зокрема, кримінальне провадження підлягає закриттю, якщо:

1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення;

2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення;

3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді вичерпані можливості їх отримати;

4) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою;

5) помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;

6) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню;

7) потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;

8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу;

9) у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності;

10) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Перелік цих обставин є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає.

Скасувавши вирок чи ухвалу з підстав встановлення відсутності

події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України), встановлення відсутності в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України), невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді і вичерпання можливості їх отримати (п. 3ч. 1 ст. 284 КПК України), суд апеляційної інстанції зобов'язаний роз'яснити особі, відносно якої закрито кримінальне провадження, право вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також право на відновлення її репутації.

Вирок або ухвала скасовується апеляційною інстанцією і призначається новий розгляд у суді першої інстанції з підстав, вказаних у ст.415 КПК України, зокрема:

- 1) судове рішення ухвалено незаконним складом суду;
- 2) судове провадження здійснено за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених ст. 381 КПК України, або прокурора, крім випадків, коли його участь не є обов'язковою;
- 3) судове провадження здійснено за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою;
- 4) судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином повідомленого про дату, час і місце судового засідання;
- 5) порушено правила підсудності;
- 6) у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання або технічний носій інформації, на якому зафіксовано судове провадження в суді першої інстанції;
- 7) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які очевидно викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою;
- 8) судове рішення ухвалено чи підписано не тим складом суду, який здійснював судовий розгляд.

Слід мати на увазі, що, скасовуючи вирок чи ухвалу та призначаючи новий розгляд в суді першої інстанції, суд апеляційної інстанції не має права вирішувати наперед питання про доведеність чи недоведеність обвинувачення, достовірність або недостовірність доказів, переваги одних доказів над іншими, застосування судом першої інстанції тієї чи іншої статті КК (ч. 2 ст.415 КПК України). При цьому висновки і мотиви, з яких апеляційний суд скасував вирок або ухвалу, є обов'язковими для суду першої інстанції під час нового розгляду (ч. 3 ст. 415 КПК України).

Суд апеляційної інстанції за результатом апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду на підставі угоди має право:

- 1) залишити вирок без змін;
- 2) змінити вирок;

- 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- 4) скасувати вирок і закрити кримінальне провадження;
- 5) скасувати вирок і направити кримінальне провадження до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку, якщо угода була укладена під час судового провадження;
- б) скасувати вирок і направити кримінальне провадження до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була укладена під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 407 КПК України).

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду на підставі угоди суд апеляційної інстанції не має повноваження скасувати вирок і призначити новий розгляд у суді першої інстанції, що зумовлено особливостями кримінального провадження на підставі угод, визначеними у гл. 35 КПК України.

Суд апеляційної інстанції має право скасувати вирок, яким затверджена угода, якщо особа, яка подала апеляційну скаргу, доведе наявність хоча б однієї з таких обставин:

- 1) умови угоди суперечать вимогам КПК та/або закону, у тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким, ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;
- 2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства;
- 3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;
- 4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним або сторони не примирилися;
- 5) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості;
- б) сторони угоди або одна із сторін не виконали умов угоди.

Скасування судом апеляційної інстанції ухвали про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру з постановленням своєї ухвали може мати місце у випадках:

- 1) необхідності правової кваліфікації діяння, передбаченого КК України, як більш тяжкого;
- 2) застосування більш суворого виду примусових заходів медичного чи виховного характеру;
- 3) скасування необґрунтованої ухвали суду про відмову в застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру та закриття кримінального провадження щодо неосудного або неповнолітнього з тих мотивів, що вони не вчинили діяння, передбаченого КК (ч. 3 ст. 420 КПК України).

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого судді суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити ухвалу без змін;

2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

Суд апеляційної інстанції може залишити ухвалу без змін у випадку, якщо встановить, що вимоги особи, яка подавала апеляційну скаргу, та їх обґрунтування з вказівкою, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість ухвали слідчого судді, по суті суперечать обставинам кримінального провадження.

Апеляційна інстанція скасовує ухвалу слідчого судді у разі, коли встановить її незаконність або необґрунтованість у межах поданої апеляційної скарги. У такому випадку суд апеляційної інстанції зобов'язаний постановити нову ухвалу з питань, які вирішувалися у скасованій ним ухвалі слідчого судді. Оскільки більшість рішень слідчого судді, які підлягають апеляційному оскарженню відповідно до ст. 309 КПК України, є альтернативними, то суд апеляційної інстанції повинен обрати певний відповідний варіант рішення у кожній конкретній ситуації: наприклад, відмовити в продовженні строку тримання під вартою замість його продовження, арештувати майно замість відмови в арешті майна тощо.

Особливістю вироку суду апеляційної інстанції є те, що він має відповідати вимогам статей 370, 371, 373, 374 КПК України. Окрім того, у ньому необхідно викласти: зміст вироку суду першої інстанції, короткий зміст вимог апеляційної скарги, мотиви ухваленого судового рішення, рішення по суті і вимог апеляційної скарги.

Зміст ухвали суду апеляційної інстанції визначений у ст. 419 КПК України. Ухвала суду апеляційної інстанції складається із вступної, мотивувальної і резолютивної частин, у яких зазначаються: дата і місце її постановлення; найменування суду апеляційної інстанції, прізвища та ініціали суддів і секретаря судового засідання; найменування (номер) кримінального провадження; прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного, обвинуваченого, рік, місяць і день його народження, місце народження і місце проживання; стаття КК України, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа; ім'я (найменування) учасників судового провадження; короткий зміст вимог апеляційної скарги і судового рішення суду першої інстанції; узагальнені доводи особи, яка подала апеляційну скаргу; узагальнений виклад позиції інших учасників судового провадження; встановлені судом першої інстанції обставини; встановлені судом апеляційної інстанції обставини з посиланням на докази, а також мотиви визнання окремих доказів недопустимими чи неналежними; мотиви, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався; висновок суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги; рішення щодо запобіжного заходу; розподіл процесуальних витрат; строк і порядок набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

У випадку коли апеляційна скарга залишається без задоволення, в

ухвалі також зазначаються підстави, з яких скарга визнається необґрунтованою. Якщо судове рішення скасовується або змінюється, в ухвалі вказується, які норми закону порушені, сутність цих порушень або необґрунтованість вироку чи ухвали.

Ухвала або вирок суду апеляційної інстанції набувають законної сили з момеї їх проголошення і стають обов'язковими для осіб, які беруть участь у кримінальне провадженні, а також для всіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб і підлягають виконанню по всій території України. Процесуальні питання щодо виконання судових рішень вирішуються одноособово суддею суду першої інстанції, якщо інше не встановлено КПК України.

Питання для самоконтролю

1. Види перегляду судових рішень у кримінальному процесі.
2. Правова природа, сутність і завдання перевірки судових рішень в апеляційному порядку.
3. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.
4. Суди, які розглядають справи в апеляційному порядку, їх повноваження.
5. Процесуальний порядок і строки апеляційного провадження
6. Апеляція, її форма та зміст.
7. Межі перегляду судом апеляційної інстанції.
8. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги.

2.2. Провадження в суді касаційної інстанції

2.2.1. Суть і значення касаційного провадження

Касаційне провадження – стадія кримінального процесу, в якій суд касаційної інстанції, а саме Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (судова палата у кримінальних справах), за поданням прокурора або скаргою інших учасників процесу переглядає такі, що не набули чинності, вироки, ухвали і постанови апеляційного суду, постановлені ним як судом першої інстанції, вироки і постанови апеляційного суду, постановлені ним в апеляційному порядку, та ухвали апеляційного суду і вирішує питання про законність, обґрунтованість і справедливість вироку суду, виправляє допущені помилки і порушення.

У касаційному порядку підлягають перегляду лише ті рішення суду першої інстанції, які були переглянуті в апеляційному порядку.

Кримінальне провадження у касаційній інстанції здійснює Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

У вищому спеціалізованому суді утворюються палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції. Судову палату очолює секретар судової палати, який призначається з-поміж судців цього суду. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про призначення секретаря судової палати приймаються зборами суддів вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду.

Вищий спеціалізований суд розглядає справи відповідної судової юрисдикції в касаційному порядку згідно з процесуальним законом.

Завдання, які стоять перед судом касаційної інстанції:

- забезпечити законність і справедливість правосуддя;
- не допустити звернення до виконання незаконного, необґрунтованого і несправедливого вироку чи іншого судового рішення;
- виправити допущені на попередніх стадіях помилки, прорахунки і порушення;
- забезпечити відновлення, захист і реалізацію прав та законних інтересів учасників процесу;
- забезпечити відшкодування завданої незаконними рішеннями шкоди;
- сприяти однаковому розумінню і застосуванню законів судами першої та апеляційної інстанції.

2.2.2. Суб'єкти і порядок касаційного оскарження

Касаційну скаргу мають право подати:

- 1) засуджений, його законний представник чи захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого;
- 2) виправданій, його законний представник чи захисник – у частині мотивів і підстав виправдання;
- 3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник;
- 4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього;
- 5) законний представник чи захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру; 6) прокурор;
- 7) потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;
- 8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;
- 9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;
- 10) представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, – у частині, що стосується інтересів юридичної особи.

Забезпеченню доступу до правосуддя та дотримання розумних строків провадження сприяє нове правило КПК України, згідно з яким касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції – Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Це спрощує і оптимізує початок касаційного провадження, мінімізує можливий спротив чиновників суду, рішення якого оскаржується.

Порядок касаційного оскарження і внесення касаційного подання. Касаційне подання і скарги на судові рішення подаються через суд, який постановив вирок або виніс ухвалу чи постанову, а на інші рішення – безпосередньо до касаційного суду (ст. 387 КПК України). До скарги, подання додаються стільки її копій, щоб їх можна було вручити всім учасникам судового розгляду, інтересів яких вона стосується. Цей обов'язок не поширюється на засудженого, який перебуває під вартою.

Зміст касаційних скарг і подання повинні відповідати вимогам, що відносяться до апеляційних скарг. Повідомлення про надходження касаційних скарг і подання на судові рішення здійснюються судом, який постановив оскаржуване рішення, з додержанням вимог ст. 351 КПК України.

2.2.3. Касаційні інстанції і строки касаційного оскарження

Касаційні скарги і подання розглядаються:

- а) колегією суддів, палати Верховного Суду України з кримінальних справ на судові рішення, постановлені Верховним судом АРК, обласними, Київським і Севастопольським міськими судами, вироки місцевих судів;
- б) колегією суддів військової колегії Верховного Суду України – на судові рішення, постановлені військовими судами регіонів і Військово-Морських Сил, вироки військових судів гарнізонів.

Строки касаційного оскарження чи подання

Касаційна скарга на судові рішення може бути подана протягом трьох місяців з дня проголошення судового рішення судом апеляційної інстанції, а засудженим, який утримується під вартою, – в той самий строк з дня вручення йому копії судового рішення.

Протягом строку, встановленого на касаційне оскарження, матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані з суду, який виконує судові рішення, окрім суду касаційної інстанції.

Розгляд справ у суді касаційної інстанції здійснюється колегіями у складі трьох суддів. Провадження щодо службових осіб, які посідають особливо відповідальне становище, розглядаються в касаційному порядку – колегіально судом у складі семи професійних суддів, які мають стаж роботи на посаді судді не менше десяти років.

Суд касаційної інстанції не уповноважений досліджувати докази факту, а перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права.

Підстави для скасування або зміни судового рішення

Підставами для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови є:

- а) істотне порушення кримінально-процесуального закону;
- б) неправильне застосування кримінального закону;
- в) невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого.

Вирок апеляційного суду, постановлений ним як судом першої інстанції, може бути скасований або змінений і в зв'язку з односторонністю, неповнотою дізнання, досудового чи судового слідства або невідповідністю висновків суду, викладених у вироку, фактичним обставинам справи.

Касаційний суд не вправі скасувати виправдувальний вирок або ухвалу, постанову про закриття справи лише з мотивів істотного порушення прав обвинуваченого.

2.2.4. Розгляд справи касаційним судом

Подання касаційних скарг на судові рішення, постановлені апеляційним судом як судом першої інстанції, зупиняє набрання ним законної сили. Подання касаційних скарг на судові рішення апеляційного суду, постановлені ним в апеляційному порядку, не зупиняє набрання ними законної сили.

Після ознайомлення всіх учасників процесу з касаційною скаргою, суд, який постановив судові рішення, протягом семи діб передає справу разом з поданою скаргою, поданням і запереченнями на неї до касаційного суду і визначає дату розгляду справи, про що повідомляє сторони у справі.

Касаційну скаргу, подання на судові рішення апеляційного суду, поставлені ним в апеляційному порядку, до розгляду призначає касаційний суд, про що повідомляє прокуророві, а також особам, які мають право на касаційне оскарження, роз'яснює їм, що вони вправі подати заперечення на подання чи скаргу або ж подати власні подання, скарги про перегляд справи у касаційному порядку.

Сторони мають право доповнити, змінити або відкликати касаційні скарги чи подання, а також подати свої заперечення на скаргу, подання іншого учасника судового розгляду.

У засіданні суду касаційної інстанції, яке проводиться за участю прокурора, можуть брати участь усі заінтересовані особи. У разі потреби суд має право запросити заінтересованих учасників для дачі пояснень. Клопотання засудженого, який утримується під вартою, про виклик його для дачі пояснень при касаційній перевірці судових рішень, постановлених апеляційним судом, як судом першої інстанції, є обов'язковим для суду касаційної інстанції. Учасники судового розгляду, що з'явилися у судові засідання, мають право давати пояснення.

Строки розгляду справи в касаційному суді. Касаційне подання, касаційна скарга на судові рішення апеляційного суду, постановлені ним як судом першої інстанції, призначаються до касаційного розгляду не пізніше двох місяців з дня їх направлення до касаційного суду, а подання чи скарга на судові рішення апеляційного суду, постановлені ним в апеляційному порядку, – не пізніше двох місяців з дня винесення ухвали про призначення справи до касаційного розгляду.

Не пізніше як за три дні до розгляду справи в приміщенні касаційного суду має бути вивішено оголошення про час і місце розгляду справи. В необхідних випадках за ухвалою касаційного суду розгляд справи може бути перенесений. Про зміну дати розгляду справи суд касаційної інстанції заздалегідь повідомляє осіб, які беруть участь у справі.

Розгляд справи касаційним судом. Справа з касаційними скаргами і поданнями розглядається судом у складі трьох суддів з участю прокурора та обов'язковим повідомленням заінтересованих осіб.

Касаційний суд перевіряє законність та обґрунтованість судового рішення за наявними в справі і додатково поданими матеріалами в тій частині, в якій воно було оскаржене. Суд касаційної інстанції вправі вийти за межі касаційних вимог, якщо цим не погіршується становище засудженого чи виправданого. Якщо задоволення скарги чи подання дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли скарги або щодо яких не внесено подання, касаційний суд зобов'язаний прийняти таке рішення.

2.2.5. Результати розгляду справи судом касаційної інстанції

Суд касаційної інстанції може:

- а) залишити судові рішення без зміни, а касаційну скаргу чи подання – без задоволення;
- б) скасувати судові рішення і направити справу на нове розслідування або новий судовий чи апеляційний розгляд;
- в) скасувати вирок, постанову чи ухвалу і закрити справу;
- г) змінити вирок, постанову чи ухвалу (в сторону покращання становища засудженого чи виправданого).

У разі відкликання касаційних скарг чи подання касаційний суд виносить ухвалу про закриття касаційного провадження, якщо іншими учасниками судового розгляду рішення не було оскаржене в касаційному порядку (ст. 396 КПК України).

У рамках встановлених законом повноважень суд касаційної інстанції має право:

- а) скасувати вирок і закрити справу в частині обвинувачення, що дістало окрему кваліфікацію;
- б) виключити частину (епізод) обвинувачення;
- в) виключити з обвинувачення обставини, що обтяжують відповідальність засудженого;
- г) виключити вивід про кваліфікацію дій підсудного за окремою статтею, яка зайво ставиться у провину внаслідок помилкової оцінки вчиненого як ідеальної сукупності злочинів;
- г) при перекваліфікації дій обвинуваченого на статтю, провадження за якою підлягає закриттю через закінчення строків давності, амністію, зміну обстановки чи інші нереабілітуючі підстави (ст. ст. 286-288 КПК), суд касаційної інстанції скасовує рішення суду першої та/або апеляційної інстанцій і закриває кримінальне провадження.

Суд касаційної інстанції не має права застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання.

Рішення, прийняте касаційною інстанцією, є остаточним, набуває чинності з моменту його проголошення і негайно звертається до виконання. Воно може бути лише переглянуто за нововиявленими обставинами та відповідно до юрисдикції Верховного суду України.

В разі незгоди з рішенням касаційної інстанції фізичні особи, права яких були порушені, можуть звернутися зі скаргою до Європейського суду з прав людини.

Європейський суд з прав людини (м. Страсбург – Франція) може прийняти справу до розгляду тільки після того, як були використані всі національні засоби захисту, відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права і впродовж шести місяців від дати прийняття остаточного рішення.

Питання для самоконтролю

1. Суть і завдання касаційного провадження.
2. Правова природа, сутність і завдання перевірки судових рішень в касаційному порядку.
3. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку.
4. Суди, які розглядають справи в касаційному порядку, їх повноваження.
5. Процесуальний порядок і строки касаційного провадження
6. Касація, її форма та зміст.
7. Межі перегляду судом касаційної інстанції.
8. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги.

2.3. Провадження у Верховному Суді України

2.3.1. Характеристика кримінального провадження у Верховному Суді України

Відповідно до ч. 3 ст. 17 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та ст. 125 Конституції України (далі – Конституція) найвищим судовим органом у системі загальних судів є Верховний Суд України (далі – ВСУ). Як зазначає В. В. Сердюк, правовий статус ВСУ як найвищого судового органу визначається його місцем у системі органів державної влади та у судовій системі і складається з таких елементів: а) законодавчо визначені повноваження; б) завдання і функції в правовій системі; в) повноваження структурних підрозділів; г) права і обов'язки посадових осіб; д) акти, чинність і юридичні властивості яких обумовлені їх місцем у системі правових актів держави.

Провадження у ВСУ є виключним (екстраординарним) різновидом судових проваджень з перегляду судових рішень.

Інститут перегляду судових рішень ВСУ є однією із гарантій забезпечення права на справедливий суд. Для розуміння сутності цього права, необхідно звернутися до Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання. У мотивувальній частині Конституційний Суд зазначив, що справедливість – це одна з основних засад права, є вирішальною у визначення його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Поняття права на справедливий суд зазначається у статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення; статті 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» – кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним відповідно до закону. Перегляд судових рішень у кримінальному провадженні є однією із складових даної гарантії.

ВСУ очолює цілісну систему судів загальної юрисдикції. Положеннями ст. 38 Закону України від 7 липня 2010 року "Про судоустрій і статус суддів" визначено компетенцію ВСУ як найвищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції, який: 1) переглядає справи з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних

правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом; 2) переглядає справи у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом; 3) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України (далі ВРУ України) письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я; 4) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Наведені положення відповідають вимогам міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано ВР України. Зокрема, за п. 1 ст. 6 КЗПЛ кожен при вирішенні питання щодо прав та обов'язків має право на справедливий і відкритий розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом. На розвиток наведеного положення ЄСПЛ у рішенні від 25.02.1993 у справі «Добертен проти Франції» зазначив, що за п. 1 ст. 6 КЗПЛ держави – учасниці Ради Європи повинні організувати свою судову систему в такий спосіб, щоб їх суди і трибунали виконували кожен свою функцію, притаманну їм.

Крім того, у справі «Пономарьов проти України» ЄСПЛ наголосив, що «право на справедливий судовий розгляд, яке гарантовано п. 1 ст. 6 КЗПЛ, має розумітися у світлі преамбули КЗПЛ, у відповідній частині якої зазначено, що верховенство права є спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним з фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який передбачає повагу до принципу *res judicata*- остаточності рішень суду. Цей принцип закріплює, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду просто тому, що вона має на меті добитися нового слухання справи та нового її вирішення» (п. 40 мотивувальної частини рішення від 03.04.2008).

У свою чергу, КСУ в Рішенні від 02.11.2004 № 15-рп/2004 наголошував: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо» (абз. 2 підп. 4.1 п. 4 мотивувальної частини).

У справі «Сокурєнко і Стригун проти України» ЄСПЛ зазначив, що «ст. 6 Конвенції не зобов'язує держав – учасниць Конвенції створювати апеляційні чи касаційні суди. Однак там, де такі суди існують, необхідно дотримуватись гарантій, визначених у ст. 6» (п. 22 мотивувальної частини рішення від 20.07.2006). Відповідно до принципу верховенства права

питання розподілу правосудних повноважень між ВСУ та вищими судами, визначення стадій судочинства та форм провадження мають бути підпорядковані гарантіям права кожної людини на справедливий суд.

Тому саме на ВСУ покладено завдання забезпечити однакове застосування судом касаційної інстанції, яким є ВССУ, закону України про кримінальну відповідальність і таким чином гарантувати єдність судової практики при застосуванні норм матеріального права. Упровадження в Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) такої процедури, як перегляд рішень суду касаційної інстанції ВСУ, є особливою формою їх ревізії з тим, щоб зберегти єдність судової практики і не допустити існування різних судових рішень у подібних суспільно небезпечних діяннях.

2.3.2. Підстави для перегляду судових рішень

Верховним Судом України.

Строк подання заяви про перегляд судових рішень та вимоги до неї

Відповідно до ст. 445 КПК України підставами для перегляду судових рішень Верховним Судом України, які набрали законної сили, є:

1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми права, передбаченої законом України про кримінальну відповідальність, у подібних правовідносинах, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень (крім питань неоднакового застосування санкцій кримінально-правових норм, звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання);

2) неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми права, передбаченої КПК, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень;

3) невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції висновку щодо застосування норм права, викладеному в постанові Верховного Суду України;

4) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;

Заява про перегляд судового рішення у кримінальних справах із підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень, може бути подана за сукупності таких умов: а) наявності такого, що набрало законної сили, судового рішення (вироку, ухвали), крім ухвал суду касаційної інстанції, які не перешкоджають провадженню у справі; б) судом касаційної інстанції при розгляді двох або більше справ

неоднаково застосовано одні й ті самі норми закону України про кримінальну відповідальність; в) справи стосуються подібних суспільно небезпечних діянь; г) ухвалено різні за змістом судові рішення судом касаційної інстанції.

При цьому неоднакове застосування одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність полягає:

- у різному тлумаченні судом касаційної інстанції змісту і сутності його норм, що призвело до різних висновків про кваліфікацію суспільно небезпечного діяння, про наявність чи відсутність складу кримінального правопорушення (злочину, кримінального проступку);

- у різному застосуванні правил конкуренції правових норм при вирішенні колізій між ними з урахуванням юридичної сили цих правових норм, а також їх дії у часі, просторі та за колом осіб, тобто різне незастосування закону України про кримінальну відповідальність, який підлягав застосуванню;

- у різному визначенні предмета регулювання правових норм, зокрема, застосуванні різних правових норм для регулювання одних і тих самих правовідносин або поширенні дії норми на певні правовідносини в одних випадках і незастосуванні цієї самої норми до аналогічних відносин в інших випадках, тобто різне застосування кримінального закону, який не підлягав застосуванню.

Під подібними суспільно небезпечними діяннями слід розуміти діяння, в яких ознаки складу кримінального правопорушення (злочину, кримінального проступку) є тотожними (ідентичними). Втім не є подібними суспільно небезпечні діяння, якщо, наприклад, в одному випадку між співучасниками мала місце попередня змова на вчинення умисного вбивства потерпілого, а в іншому випадку такої змови не було, і дії особи щодо позбавлення життя потерпілого мали характер ексцесу виконавця, оскільки виходили за межі домовленості з іншим співучасником та не охоплювалися його умислом.

Під ухваленням різних за змістом судових рішень слід розуміти неоднакові за правовими висновками рішення касаційного суду в двох або більше кримінальних справах, предметом розгляду яких були подібні суспільно небезпечні діяння за конкретно визначеними нормами закону України про кримінальну відповідальність.

Водночас, не може бути підставою для перегляду ВСУ судових рішень, що набрали законної сили, неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень, якщо у заяві про перегляд судового рішення на цій підставі йдеться про питання призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності. Так, колегія суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і

кримінальних справ відмовила 3. у допуску кримінальної справи до провадження ВСУ, оскільки заявник вказував на неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону при призначенні покарання, зокрема, за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України (ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26 квітня 2012 р. № 5-6027зп11).

Іншою підставою для перегляду Верховним Судом України судових рішень, що набрали законної сили, за п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України є встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. З наведеного вбачається, що у разі ухвалення Європейським судом з прав людини рішення про порушення Україною положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і за умови не встановлення при цьому жодних порушень судами України вимог закону, які б ставили під сумнів законність і обґрунтованість ухваленого останніми рішення, заявникові має бути відмовлено у допуску справи до провадження у ВСУ для перегляду такого судового рішення.

Слід зазначити, що на сьогодні відповідно до чинного законодавства міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, є Європейський суд з прав людини, створений згідно зі ст. 19 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 р. «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», яка набула чинності для України 11 вересня 1997 р. (момент здачі ратифікаційної грамоти Генеральному секретарю Ради Європи). Інші ж – Комітет ООН з прав людини.

1 Комітет ООН з прав людини, створений на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2200А (XXI) від 16 грудня 1966 р., що уповноважений приймати та розглядати повідомлення від осіб чи груп осіб про порушення прав, передбачених Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 р., відповідно до ст. 1 Факультативного протоколу до цього Пакту, визнаного Постановою Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. «Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права».

Згідно зі ст. 446 особи, коло яких визначено в ст. 425 КПК України, а саме:

- 1) засуджений, його законний представник чи захисник – в частині, що стосується інтересів обвинуваченого;
- 2) виправданий, його законний представник чи захисник – в частині мотивів і підстав виправдання;

3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник;

4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього;

5) законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусового заходу медичного характеру;

6) прокурор;

7) потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;

8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову, мають право подати заяву про перегляд судового рішення на підставі, передбачених п.п. 1-3 ч.1 ст. 445 КПК України, після його перегляду в касаційному порядку.

Заяву про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 4 ч.1 ст. 445 КПК України, вправі подати особа, на користь якої ухвалено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, а також її захисник, законний представник чи представник юридичної особи.

Заява про перегляд судового рішення ВСУ у кримінальній справі може бути подана з підстави, передбаченої п. 2 ч. 1 ст. 445 КПК України.

Не може бути подана заява про перегляд ухвал суду касаційної інстанції, які не перешкоджають провадженню у справі. Заперечення проти таких ухвал можуть бути включені до заяви про перегляд судового рішення, ухваленого за наслідками касаційного провадження.

Відповідно до положень ст. 447 КПК України заява про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 або 2 ч.1 ст. 445 КПК України, подається протягом трьох місяців з дня ухвалення судового рішення, стосовно якого заявлено клопотання про перегляд, або з дня ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилання на підтвердження підстави, передбаченої п. 1 або 2 ч. 1 ст. 445 КПК, якщо воно ухвалено пізніше.

Заява про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 445 КПК, подається протягом трьох місяців з дня ухвалення судового рішення, щодо якого подається заява про перегляд, або з дня прийняття постанови ВСУ, на яку здійснюється посилання на підтвердження підстави, передбаченої п.3 ч. 1 ст. 445 КПК України.

Заява про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України, може бути подана протягом трьох місяців з дня,

коли особі, на користь якої ухвалено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, стало або мало стати відомо про набуття цим рішенням статусу остаточного.

Перегляд виправдувального вироку, ухвали про закриття справи або інших судових рішень з метою погіршення становища засудженого з підстав, передбачених пунктами 1–3 частини першої статті 445 КПК України, допускається лише протягом установлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, але не пізніше одного року з дня постановлення такого судового рішення.

Відбуття покарання або смерть засудженого не є перешкодою для перегляду справи в інтересах його реабілітації.

У разі пропущення строку, встановленого частинами першою–третьою цієї статті, з причин, визнаних поважними, суд за клопотанням особи, яка подала заяву про перегляд судового рішення, може поновити цей строк. Заява про перегляд судового рішення залишається без розгляду, якщо особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, а також якщо в поновленні строку відмовлено. Питання про поновлення строку для подання заяви про перегляд судового рішення або про залишення заяви без розгляду вирішується судом без виклику учасників судового провадження та за результатами розгляду постановляється відповідна ухвала.

Оскільки перелік осіб, яким надано право на подання заяви про перегляд судових рішень ВСУ, визначається законом, не мають права на подання заяви про такий перегляд особи, які не брали участі у кримінальному провадженні, але вважають, що суд вирішив питання про їх права та обов'язки.

У разі надходження заяви про перегляд судового рішення, поданої особою, яка не наділена правом на звернення із такою заявою, суддя-доповідач повертає її заявникові як таку, що не підлягає розгляду (ч. 4 ст. 450 КПК).

Разом з тим, якщо заяву про перегляд судового рішення від імені особи, яка брала участь у кримінальному провадженні, подано іншою особою без додання належного документа на підтвердження права на звернення із такою заявою, суддя-доповідач письмово повідомляє особу, яка брала участь у кримінальному провадженні, та особу, яка подала заяву про перегляд судового рішення, про наявні недоліки заяви та строк, протягом якого вона зобов'язана їх усунути.

У разі подання заяви від імені особи, яка не має відповідних повноважень, така заява повертається з підстав, передбачених п. 3 ч. 4 ст. 450 КПК України.

Заява про перегляд судового рішення подається до ВСУ через ВССУ і має бути викладена у письмовій формі, підписана особою, яка її подає, із зазначенням дати подачі заяви та відповідати іншим вимогам,

передбаченим ст. 448 КПК. У заяві має бути зазначено:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові особи, яка подає заяву, а також її поштову адресу, номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
- 3) конкретні різні за змістом судові рішення, постановлені іменем України, в яких має місце неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, якщо заяву подано з підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України;
- 4) обґрунтування необхідності перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, якщо заяву подано з підстав, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК; посилення на конкретні порушення, допущені національними судами при вирішенні кримінальної справи, що призвели до порушення Україною міжнародних зобов'язань, дату набрання рішенням міжнародної судової установи статусу остаточного і докази, що підтверджують дату та обставини, за яких заявник дізнався про набрання рішенням статусу остаточного.

Підставами для перегляду ВСУ судових рішень, що набрали законної сили, за п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК є встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Таким чином, якщо, наприклад, ЄСПЛ при ухваленні рішення про порушення Україною положень КЗПЛ не встановив жодних порушень судами України вимог закону, які б ставили під сумнів законність і обґрунтованість постановленого судом рішення, то у такому разі заявникові має бути відмовлено у допуску справи до провадження у ВСУ для перегляду судового рішення;

- 5) вимоги особи, яка подає заяву;
- 6) у разі необхідності – відповідне клопотання (наприклад, про поновлення про- пущеного строку з обґрунтуванням поважності причин та доказів на їх підтвердження). При цьому клопотання може міститись як у самій заяві, так і бути викладеним в окремому документі;

7) перелік матеріалів, які додаються до заяви.

До заяви також обов'язково має бути додано:

- 1) матеріали, перелічені в додатку до заяви;
- 2) оформлені належним чином документи, що підтверджують повноваження особи, яка подає заяву. Зокрема, засуджений подає копію паспорта громадянина України або інший документ, який посвідчує його особу, чи довідку від установи виконання покарань, якщо особа перебуває в місцях позбавлення волі; захисник – копію свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю в Україні та ордер відповідного

адвокатського об'єднання чи угоду; близькі родичі, опікуни та піклувальники – документи, що посвідчують їх особу та факт спорідненості із засудженим; прокурор на бланку відповідної прокуратури подає заяву встановленого зразка із зазначенням вихідного номера та дати; потерпілий подає копію паспорта громадянина України або інший документ, який посвідчує його особу; близькі родичі в інтересах реабілітації померлого засудженого – належним чином завірені документи, які підтверджують факт смерті особи, щодо якої подано заяву із метою реабілітації, та документ, що підтверджує ступінь родинних зв'язків заявника з померлою особою;

3) копії заяви відповідно до кількості учасників судового провадження (за винятком випадку, коли заява подається особою, яка тримається під вартою);

4) копії рішень за змістом судових рішень, в яких має місце неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, якщо заява про перегляд судових рішень подається з підстави, передбачених п. 1 і 2 ч. 1 ст. 445 КПК;

5) копія постанови ВСУ, якщо заява подається з підстави, передбаченої п. 3 ч.1 ст. 445 КПК;

б) копію рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, письмове повідомлення цієї судової установи про набуття зазначеним рішенням статусу остаточного разом із підтвердженням дати його отримання, якщо заяву подано з підстав, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України.

2.3.3. Перевірка заяви та допуск справи до провадження Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ

Заява про перегляд судового рішення у кримінальній справі, що набрало законної сили, яка надійшла до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, реєструється з цифровим індексом "5" і літературним індексом "зп" в Автоматизованій системі діловодства суду (далі -АСДС) у той само день або не пізніше наступного робочого дня, якщо документ надійшов у неробочий час, відповідно до вимог ст. 35 КПК, п.п. 2.1 та 2.9 Інструкції з діловодства у Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, затвердженої рішенням зборів суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 грудня 2011 р. № 15/0/21-11, та не пізніше наступного робочого дня від дати її реєстрації у АСДС передається судді-доповідачеві.

Суддя-доповідач протягом трьох днів із наступного дня від дати отримання за журналом передачі скарг та заяв здійснює перевірку

відповідності заяви вимогам щодо належного оформлення та змісту. Якщо заява не відповідає вимогам ст.ст. 448 і 449 КПК України, суддя-доповідач приймає ухвалу про залишення її без руху, в якій чітко зазначає недоліки заяви та визначає строк, протягом якого заявник зобов'язаний їх усунути. При цьому строк, протягом якого заявник зобов'язаний усунути недоліки заяви, має бути достатнім і в кожному конкретному випадку визначається з урахуванням характеру недоліків, реальної можливості отримання копії ухвали, яка, у свою чергу, має бути невідкладно надіслана заявникові, а також можливості виправлення таких недоліків.

Якщо заявник усунув недоліки заяви про перегляд судового рішення в установленій ухвалою строк, вона вважається такою, що подана у день первинного її надходження до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Саме із дати надходження до касаційної інстанції належним чином оформлених матеріалів (заяви та додатків до неї) починають спливати строки, передбачені для її розгляду та вирішення питання про допуск.

Суддя-доповідач після спливу строку для усунення виявлених недоліків постановляє ухвалу про повернення заяви про перегляд судового рішення заявникові у разі, якщо:

- 1) заявник не усунув виявлені недоліки заяви протягом установленого ухвалою суду строку;
- 2) заяву подано особою, яка не наділена правом на подання такої заяви, тобто до заяви не додано документ, що підтверджує право заявника на подачу заяви про перегляд судового рішення;
- 3) заяву подано від імені особи, яка не має відповідних повноважень;
- 4) є ухвала Верховного Суду України про відмову у допуску заяви про перегляд судового рішення до провадження за наслідками її розгляду, раніше постановлена з аналогічних підстав.

Повернення заяви з підстав, передбачених ч. 4 ст. 450 КПК України, здійснюється шляхом винесення відповідної ухвали суддею-доповідачем одноособово. Прийняття такої ухвали не виключає можливості повторного звернення із заявою про перегляд судового рішення у кримінальній справі за умови належного оформлення заяви або з інших підстав, ніж ті, які вже були предметом розгляду Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

При цьому слід звернути увагу, що повторне звернення із заявою має здійснюватися в межах строку, визначеного частинами 1-3 ст. 447 КПК України, пропущення якого з поважних причин не виключає можливості звернення особи із клопотанням про його поновлення.

Вирішення питання про допуск справи до провадження здійснюється колегією у складі п'яти суддів ВССУ без витребування справи і без виклику учасників судового провадження шляхом постановлення мотивованої ухвали про допуск справи до провадження або відмову в

такому допуску.

Попередня участь суддів у постановленні ухвали про відмову в допуску не є перешкодою для їх участі у розгляді повторного звернення заявника. Разом з тим участь суддів, які ухвалили судові рішення, про перегляд якого порушує питання заявник, є недопустимою. Такої заборони немає щодо судового рішення, на яке здійснюється посилення на підтвердження підстави, встановленої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України.

Визначений ч. 2 ст. 451 КПК України п'ятнадцятиденний строк для постановлення ухвали про допуск справи до провадження чи відмову в такому допуску обчислюється із дня надходження до ВССУ заяви, яка відповідає вимогам статей 448 і 449 КПК. Якщо заяву було подано без додержання вказаних вимог закону та заявника повідомлено про недоліки заяви, то п'ятнадцятиденний строк для постановлення ухвали про допуск справи до провадження або відмову в такому допуску обчислюється відповідно із дня усунення недоліків або із дати закінчення строку, який встановлювався для їх усунення. При цьому днем усунення недоліків вважається дата надходження до ВССУ належним чином оформлених матеріалів зазначеної заяви. При обчисленні строків, передбачених гл. 33 КПК, необхідно враховувати вимоги ст. 115 КПК, а при обчисленні строків поштових відправлень – зміст наказу Міністерства транспорту та зв'язку України від 12.12.2007 № 1149, зареєстрованого в МЮ 19.12.2007 за № 1383/14650, яким затверджено нормативи і нормативні строки пересилання поштових відправлень та поштових переказів (далі – Нормативи). Так, наприклад, п. 4.1 Нормативів встановлено нормативні строки пересилання простої письмової кореспонденції операторами поштового зв'язку (без урахування вихідних днів об'єктів поштового зв'язку): місцевої – Д+2, пріоритетної – Д+1; у межах області та між обласними центрами України (у тому числі для міст Києва, Сімферополя, Севастополя) – Д+3, пріоритетної – Д+1; між районними центрами різних областей України (у тому числі для міст обласного підпорядкування) – Д+4, пріоритетної – Д+2; між іншими населеними пунктами різних областей України – Д+5, пріоритетної – Д+41.

Якщо до вирішення питання про допуск справи до провадження у ВСУ заяву про перегляд судового рішення з підстав, передбачених ч. 1 ст. 445 КПК України, було відкликано, то, обговоривши клопотання про відкликання заяви та перевіривши матеріали справи, а також встановивши, що інші особи, коло яких визначено у ст. 425 КПК України, заяви про перегляд даного судового рішення не подавали, ВССУ має право задовольнити таке клопотання, а провадження за заявою закрити.

У разі коли за результатами розгляду питання про допуск справи до провадження з підстав, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України, буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм процесуального права, ВССУ зобов'язаний:

постановити ухвалу про відкриття провадження у справі; вирішити питання про необхідність витребування справи. Така справа розглядається колегією у складі п'яти суддів ВССУ за правилами, встановленими для перегляду справ у касаційному порядку.

Уявляється, якщо буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм матеріального та процесуального права, ВССУ постановляє мотивовану ухвалу про допуск справи до провадження у ВСУ. В іншому разі, якщо за результатами розгляду питання про допуск справи до провадження з підстави, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України, буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм як матеріального, так і процесуального права, ВССУ, постановляючи ухвалу про відкриття провадження у справі та вирішуючи питання про необхідність витребування справи, тим самим позбавляє ВСУ наданих йому законом повноважень щодо перегляду судових рішень з підстави, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України. Адже саме ВСУ уповноважений законом переглядати судові рішення, якщо буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм матеріального права. Крім того, ВССУ, постановляючи ухвалу про відкриття провадження у справі з підстави, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України, коли буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм матеріального та процесуального права, та вирішуючи питання про необхідність витребування справи, фактично позбавляє особу, на користь якої ухвалено рішення ЄСПЛ, на доступ до ВСУ. Утім зазначена проблема повинна бути вирішена на законодавчому рівні.

Оригінал ухвали ВССУ про допуск справи до провадження протягом п'яти днів із дня її постановлення разом із заявою про перегляд судового рішення та доданими до неї документами надсилається до ВСУ. Копія ухвали про допуск справи разом і копією заяви у цей же строк надсилається учасникам судового провадження, а в разі відмови в допуску копія цієї ухвали надсилається особі, яка подала заяву.

2.3.4. Порядок розгляду справи Верховним Судом України

Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ про допуск справи до провадження Верховного Суду України разом із заявою про перегляд судового рішення та доданими до неї документами направляється до Верховного Суду України, де у день її надходження реєструється за допомогою Єдиної автоматизованої системи діловодства. Не пізніше наступного дня ці документи передаються судді-доповідачеві, який протягом трьох днів із дня отримання зазначених документів вивчає їх, перевіряє заяву та додані до неї документи на відповідність вимогам, встановленим ст.ст. 447-449 КПК України, та

приймає рішення про відкриття провадження, про що постановляє відповідну ухвалу, копії якої невідкладно надсилаються учасникам судового провадження.

Суддя-доповідач протягом п'ятнадцяти днів із дня відкриття провадження, тобто з моменту постановлення відповідної ухвали, здійснює підготовку до перегляду судового рішення Верховним Судом України. Під час підготовки з метою забезпечення належного та своєчасного перегляду судового рішення суддя-доповідач:

1) постановляє ухвалу про витребування матеріалів кримінального провадження (кримінальної справи), за наслідками розгляду якого ухвалено судове рішення, яке за відповідною заявою допущено до перегляду Верховним Судом України. Така ухвала направляється до суду першої інстанції;

2) відповідно до загальних засад кримінального провадження визначає порядок розгляду справи, зокрема, з'ясовує, чи є підстави для здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні. Слід зауважити, що згідно ч. 2 ст. 27 КПК України кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито, крім деяких випадків, коли суд може (тобто має право, а не зобов'язаний) прийняти рішення про розгляд справи в закритому засіданні. До таких випадків закон відносить: розгляд справи, в якій обвинуваченим (засудженим) є неповнолітній, або справи про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; в якій є необхідність забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, або запобігання розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;

3) вирішує питання про поновлення строку для подання заяви про перегляд судового рішення або про залишення заяви без розгляду, якщо таке питання не розглядалося колегією суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Здійснюючи підготовку до перегляду судового рішення, суддя-доповідач перевіряє не лише відповідність заяви та доданих до неї документів вимогам закону, а й строки подання такої заяви, наявність чи відсутність клопотання про їх поновлення у разі пропуску цих строків. Зокрема, якщо у заяві чи у доданих до неї документах міститься клопотання про поновлення пропущених строків для подання заяви про перегляд судового рішення, але Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ не розглянув таке клопотання, суддя-доповідач вирішує питання про поновлення цих строків. Якщо ж заява подана із пропуском строку, встановленого ст. 447 КПК України та клопотання про його поновлення відсутнє, суддя-доповідач приймає рішення про залишення заяви без

розгляду. За результатами вирішення цих питань суддя-доповідач постановляє вмотивовану ухвалу;

4) вправі доручити відповідним фахівцям Науково-консультативної ради при Верховному Суді України підготувати науковий висновок щодо норми закону України про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції щодо подібних суспільно небезпечних діянь. Слід зазначити, що Науково-консультативна рада діє як дорадчий орган на громадських засадах при Верховному Суді України. Вона утворюється згідно зі ст. 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» із числа висококваліфікованих фахівців у галузі права для попереднього розгляду проектів постанов Пленуму Верховного Суду України стосовно надання висновків щодо проектів законодавчих актів та з інших питань діяльності Верховного Суду України, підготовка яких потребує наукового забезпечення. Порядок її організації та діяльності визначено Положенням про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, затвердженим постановою Пленуму Верховного Суду України від 16 вересня 2011 р. № 5;

5) вправі визначити органи державної влади, представники яких, на його думку, можуть надати в суді пояснення, корисні для прийняття рішення у справі. У зв'язку із цим суддя-доповідач надає розпорядження про виклик цих осіб до суду. Наприклад, при перегляді судового рішення з підстави, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України, оскільки Міністерство юстиції України є органом представництва держави України, то для прийняття рішення у справі можуть бути корисними пояснення надані уповноваженими представниками цього відомства;

б) здійснює інші заходи, необхідні для вирішення питання про усунення розбіжностей у застосуванні норми матеріального права. Наприклад, доручає науковому консультанту підібрати судову практику про застосування тих чи інших норм закону України про кримінальну відповідальність для проведення відповідного узагальнення.

За результатами проведення підготовчих дій суддя-доповідач готує доповідь і постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення справи до розгляду із обов'язковим зазначенням: дати, часу та місця проведення судового засідання; учасників судового розгляду, які підлягають виклику у судові засідання. Копія цієї ухвали направляється учасникам судового провадження до відома.

У Верховному Суді України справа про перегляд судового рішення з підстав, передбачених п.п. 1–3 ч. 1 ст. 445 КПК України, розглядається Судовою палатою у кримінальних справах Верховного Суду України. Засідання судової палати є правомочним за умови присутності на ньому не менше двох третин суддів від загального складу Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України.

Справа про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 4

ч. 1 ст. 445 КПК України, розглядається на спільному засіданні всіх судових палат Верховного Суду України. Засідання є правомочним за умови присутності на ньому не менше двох третин суддів від загального складу кожної з судових палат Верховного Суду України. При розгляді справи головує на засіданні суддя-доповідач.

Верховний Суд України переглядає судові рішення у межах поданої заяви. Якщо задоволення заяви дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли заяви, ВСУ зобов'язаний прийняти таке рішення.

Відкриття судового засідання, роз'яснення його учасникам прав та обов'язків, оголошення складу суду і роз'яснення права відводу здійснюються за правилами § 2 («Межі судового розгляду») гл. 28 («Судовий розгляд») КПК України. Після проведення зазначених процесуальних дій та розгляду клопотань учасників судового провадження суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст вимог, викладених у заяві, яка надійшла до ВСУ, та результати проведених ним підготовчих дій.

Особа, яка подала заяву до ВСУ, у разі її прибуття у судове засідання має право дати пояснення по суті заявлених вимог. Якщо такі заяви, крім сторони обвинувачення, подали інші особи, першою дає пояснення сторона обвинувачення. Для з'ясування сутності норми закону України про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована, можуть заслуховуватися пояснення представників органів державної влади. Проте неприбуття учасників судового провадження, які належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, для участі у судовому засіданні не перешкоджає судовому розгляду справи. Після закінчення заслуховування пояснень зазначених осіб суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

Нарада суддів проводиться з додержанням таємниці наради суддів (ст. 367 КПК) а також з урахуванням вимог, передбачених ст. 368 («Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку») КПК України.

Слід зазначити, що загалом строк розгляду заяви про перегляд судового рішення ВСУ не може перевищувати одного місяця з дня надходження справи до суду. За наслідками розгляду справи більшістю голосів від складу суду постановляється одна з таких ухвал: 1) про повне або часткове задоволення заяви; 2) про відмову в задоволенні заяви. Водночас судді, які не погоджуються з ухвалою, можуть висловити окрему думку, що додається до ухвали.

Підкреслимо, що ухвала ВСУ є остаточною і не може бути оскаржена та переглянута інакше як з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом (п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України).

Кримінальний процесуальний закон містить низку вимог щодо ухвал ВСУ про задоволення заяви та відмову в задоволенні заяви.

Так, ВСУ задовольняє заяву в разі наявності однієї з підстав, передбачених ч. 1 ст. 445 КПК України. Зокрема, якщо ВСУ встановить, що судові рішення у справі, яка переглядається з підстави, передбаченої п. 1-3 ч. 1 ст. 445 КПК України, є незаконним, він скасовує його повністю чи частково, змінює його і ухвалює нове судові рішення або направляє справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції. Тому в мотивувальній частині ухвали має міститися обґрунтування помилковості висновків суду касаційної інстанції з цього питання. У резолютивній частині нового судового рішення має міститися висновок про те, як саме має застосовуватися відповідна норма закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь.

Якщо ж судові рішення у справі переглядається з підстави, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 445 КПК України, ВСУ скасовує оскаржуване рішення повністю або частково і має право ухвалити нове судові рішення або направити справу на новий розгляд до суду, який виніс оскаржуване рішення. Ухвала ВСУ про задоволення заяви має бути вмотивованою, тобто в такому судовому рішенні повинні бути наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення (ч. 4 ст. 370 КПК України).

ВСУ відмовляє в задоволенні заяви, якщо обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися. Отже, ухвала про відмову в задоволенні заяви повинна бути вмотивованою. У постанові Верховного Суду України, прийнятій за результатами розгляду заяви про перегляд судового рішення з підстав, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 445 КПК України, має міститися висновок про те, як саме повинна застосовуватися норма права, що була неоднаково застосована.

Крім того, зміст наведених ухвал ВСУ повинен відповідати й загальним вимогам кримінального процесуального закону, які містяться в ст. 372 КПК України. Ухвала ВСУ повинна бути викладена та направлена учасникам судового провадження не пізніше п'яти днів з дня закінчення розгляду справи.

Згідно зі статтею 458 КПК України висновок Верховного Суду України щодо застосування норми права, викладений у його постанові, прийнятій за результатами розгляду справи з підстав, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 445 КПК України, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності відповідну норму права, та для всіх судів загальної юрисдикції, які зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із судовим рішенням ВСУ.

Так, наприклад, у своєму рішенні ВСУ від 15.11.2012 № 5-15 кс 12 зробив такий висновок: якщо особа з метою ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) вчиняє службове підроблення, яке є одним

із способів такого ухилення, то наслідки, що призвели до фактичного ненадходження до бюджету чи державних цільових фондів коштів у відповідних розмірах, охоплюються диспозицією конкретної частини ст. 212 КК України і не можуть одночасно (подвійно) розцінюватись як тяжкі наслідки в розумінні ч. 2 ст. 366 КК України.

У зв'язку з цим ВССУ з метою приведення судової практики у відповідність до зазначених судових рішень ВСУ оприлюднює такі висновки ВСУ на власному офіційному веб-сайті.

Слід мати на увазі, що невиконання судових рішень тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Так, ст. 382 КК України встановлено кримінальну відповідальність за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню (ч. 1).

Рішення ВСУ, ухвалені за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстав, передбачених ст. 445 КПК України, підлягають оприлюдненню на офіційному веб-сайті ВСУ не пізніше як через 10 днів з дня їх ухвалення.

Питання для самоконтролю

1. Які існують підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України?
2. Строк подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України.
3. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України?
4. Порядок подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України.
5. Повноваження Верховного Суду України.

2.4. Провадження за нововиявленими обставинами

Незаконний, необгрунтований і несправедливий вирок постановляється з різних причин. Найчастіше слідчі і судові помилки обумовлені неповнотою, необ'єктивністю і однобічністю дослідження фактичних обставин кримінального провадження неправильною оцінкою наявних в ньому доказів. Однак деякі судові помилки допускаються тому, що окремі, важливі для правильного вирішення обставини не були відомі учасникам кримінального процесу і були виявлені після набрання судовим рішенням законної сили.

У цих випадках виправлення судових рішень здійснюється в стадії кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Крім того, в цій стадії скасовуються або змінюються рішення в зв'язку з тим, що після

набрання ними законної сили з'явилися нові обставини.

Провадження за нововиявленими обставинами – самостійна і виняткова стадія кримінального судочинства, в якій судове рішення, що набрало законної сили, переглядається у зв'язку з нововиявленими обставинами, тобто такими обставинами, які не були відомі суду на час судового розгляду при винесенні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Значення стадії провадження за нововиявленими обставинами полягає в тому, що вона є додатковою гарантією законності та справедливості при здійсненні судочинства.

Ця стадія є важливою у кримінальному процесі тому, що головним її завданням є охорона прав і законних інтересів громадян шляхом виправлення допущених помилок та наслідків злочинних порушень з боку учасників кримінального процесу та посадових осіб, що здійснювали кримінальне провадження.

Судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами. Підстави для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами – це фактичні дані про нові обставини, які вказують на незаконність та необґрунтованість вироку чи ухвали суду в частині вирішення головного питання кримінального провадження про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Нововиявленими обставинами визнаються (ч. 2 ст. 459 КПК України):

- 1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок;
- 2) зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження;
- 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути;
- 4) визнання Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом;
- 5) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути. Обставини, передбачені пунктами 2, 3 ч. 2 ст. 459 КПК України, повинні бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили, а при неможливості ухвалення вироку – підтверджені матеріалами розслідування.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами у разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими

скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час здійснення провадження, не допускається.

2.4.1. Суб'єкти та строки звернення про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами

Учасники судового провадження мають право подати заяву про перегляд за нововиявленими обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили (ст. 460 КПК України). Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом 3 місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

Перегляд за нововиявленими обставинами допускається:

- протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (перегляд виправдувального вироку);
- протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення (за наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке вона була засуджена);
- строками не обмежено перегляд судового рішення за наявності обставин, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення (ст. 461 КПК України).

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається в письмовій формі.

У заяві про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами зазначаються:

- 1) найменування суду, до якого подається заява про перегляд;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає заяву, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) судові рішення, про перегляд якого за нововиявленими обставинами подається заява;
- 4) обставини, що могли вплинути на судові рішення, але не були відомі та не могли бути відомі суду та особі, яка звертається із заявою, під час судового розгляду;
- 5) обґрунтування з посиланням на обставини, що підтверджують наявність нововиявлених обставин, та зміст вимог особи, яка подає заяву, до суду;
- 6) перелік документів та інших матеріалів, які додаються.

Заява підписується особою, яка її подає. Якщо заяву подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК України.

До заяви додаються копії заяви в кількості, необхідній для їх

надіслання сторонам та іншим учасникам судового провадження. Ця вимога не поширюється на особу, яка тримається під вартою.

Особа, яка подає заяву, має право додати до неї документи або копії документів, які мають значення для кримінального провадження і не були відомі на час ухвалення судового рішення.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами у разі вчинення суддею злочину, внаслідок якого ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення, подається до суду тієї інстанції, суддею якого він був.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, що надійшла до суду, передається в порядку черговості судді суду. У розгляді заяви та перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами не має права брати участь суддя, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого порушується питання.

Не пізніше наступного дня після надходження заяви до суду суддя перевіряє її відповідність вимогам статті 462 КПК України і вирішує питання про відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

До заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, яка не оформлена згідно з вимогами, передбаченими ст.462 КПК України, застосовуються правила частини 3 ст. 429 КПК України. Копія ухвали невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами й усіма доданими до неї матеріалами. Відкривши кримінальне провадження за нововиявленими обставинами, суддя надсилає особам, передбаченим ст. 460 КПК України, копії ухвали про відкриття провадження, заяви про перегляд і призначає дату, час та місце судового засідання, про що повідомляє зазначених осіб.

Відповідно до ст. 465 КПК України, особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, має право відмовитися від заяви до початку судового розгляду. У разі прийняття відмови від заяви суд закриває кримінальне провадження за нововиявленими обставинами, про що постановляє ухвалу.

Особа, яка відмовилася від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, не має права повторно звертатися до суду з такою самою заявою з тих самих підстав.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розглядається судом протягом двох місяців з дня її надходження згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом для кримінального провадження в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд.

Учасники судового провадження повідомляються про дату, час та місце розгляду заяви. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви і перегляду судового рішення.

Суд своєю ухвалою має право зупинити виконання судового рішення, яке переглядається за нововиявленими обставинами, до закінчення перегляду.

Суд має право не досліджувати докази щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні, яке переглядається за нововиявленими обставинами, якщо вони не оспорується (ст. 466 КПК України).

2.4.2. Результати судових рішень занововиявленими обставинами

За наслідками такого провадження суд має право:

– скасувати вирок чи ухвалу і ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу;

– залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення.

При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції.

Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК України для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції.

З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цьому кримінальному провадженні (ст. 467 КПК України).

Питання для самоконтролю

1. Які існують підстави для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами?

2. Суб'єкти звернення про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

3. Строки звернення про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

4. Які існують результати розгляду рішень за нововиявленими обставинами?

5. Значення стадії провадження за нововиявленими обставинами.

Розділ 3. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Виконання судових рішень

3.1.1. Загальні поняття виконання судових рішень

Судові рішення – це правозастосовні акти суду, судді, слідчого судді або суду присяжних, в яких за результатами розгляду в судовому засіданні вирішується обвинувачення по суті або інші питання, що виникають у ході здійснення кримінального провадження[5].

Виконання судових рішень – це стадія кримінального процесу, змістом якої є правовідносини і діяльність її учасників за визначальної ролі суду з виконання судових рішень, а саме: звернення рішень до виконання, контроль за їх виконанням і вирішення питань, що виникають як під час їх виконання, так і після цього[6].

Стадія виконання судових рішень – це стадія кримінального процесу, в якій відбувається реалізація вироку, що набрав законної сили, а також вирішення судом питань, що виникають при зверненні вироку до виконання й у процесі самого виконання[4].

Завданням цієї стадії кримінального процесу є організація процесуальної діяльності, спрямованої на:

- звернення судових рішень до виконання;
- забезпечення у встановлених законом випадках повної або часткової безпосередньої реалізації судового рішення (наприклад, випадки негайного звільнення виправданого з-під варти (ч. 3 ст. 534 КПК України) тощо);
- вирішення встановлених законом питань, які виникають у ході фактичного виконання судового рішення;
- здійснення контролю за виконанням судового рішення [7]

Судове рішення ухвалюється іменем України, завдяки чому воно сприймається як воля держави, а вирок, зокрема, визнається засудженим як правова оцінка державою його діяння.

Судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України (ч. 5 ст. 124 Конституції). Це конституційне положення конкретизоване у ч. 2 ст. 13 Закону "Про судоустрій і статус суддів": "Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України".

Умисне невиконання судових рішень, що набрали законної сили, або

перешкоджання їх виконанню тягне кримінальну відповідальність (ст. 382 Кримінального кодексу України – далі ККУ)[6].

3.1.2. Види судових рішень

Кримінальний процесуальний закон передбачає два види судових рішень:

1) вирок(у якому суд вирішує обвинувачення по суті) (статті 373, 374 КПК України);

2) ухвалу (судові рішення, у якому суд вирішує інші питання) (ст. 369 КПК України)[4].

Вирок – це рішення суду першої чи апеляційної інстанції, в якому за результатами судового розгляду вирішується питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і про призначення йому покарання або звільнення від покарання чи від його відбування.

Вирок може бути обвинувальним або виправдувальним.

Обвинувальний вирок ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення. Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях (ч. 3 ст. 373 КПК України)[2].

Різновидами обвинувальних вироків є вироки, які ухвалені судом присяжних таякими затверджено угоду і призначено узгоджену сторонами міру покарання (ст. 475 КПК України). Крім того, залежно від того, як вирішується питання про покарання винного, обвинувальний вирок має три різновиди:

1) вирок з призначанням покарання;

2) зі звільненням від покарання;

3) зі звільненням від відбування покарання.

Суд ухвалює обвинувальний вирок з призначанням покарання за вчинений злочин, яке засуджений повинен відбувати, коли вважає, що особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів (ст. 65 КК) та немає перешкод для його призначення. Суд, призначаючи покарання, повинен визначити вид, розмір та умови відбування покарання. Обвинувальний вирок із призначенням покарання та звільненням від його відбування суд ухвалює: якщо законом про амністію особа звільняється від відбування покарання, призначеного їй судом (ст. 86 КК та ЗУ «Про застосування амністії»); якщо строк попереднього ув'язнення (строки тримання особи під вартою, застосування тимчасового чи екстрадиційного арешту) у даному кримінальному провадженні з урахуванням правил, встановлених ст. 72 КК України, повністю поглинає строк покарання, призначеного засудженому; у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України); якщо неповнолітній

звільняється від відбування покарання з випробуванням (ст. 104 КК України).

Суд ухвалює обвинувальний вирок зі звільненням від покарання за вчинений злочин, зокрема, коли дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання (ст. 75 КК України) або коли неповнолітній звільняється від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 105 КК України).

Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що:

- 1) вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа;
- 2) кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим;
- 3) в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення.

Виправдувальний вирок також ухвалюється при встановленні судом підстав для закриття кримінального провадження, передбачених п.п. 1 та 2 ч. 1 ст. 284 КПК України (відсутність події кримінального правопорушення та відсутність в діянні складу кримінального правопорушення)[5].

Значення стадії виконання вироку розкривається через такі положення:

- 1) в ній найбільш яскраво реалізується кримінально-правовий принцип невідворотності відповідальності та покарання;
- 2) стадія забезпечує охорону прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, в тому числі виправданих, і засуджених та їхніх близьких родичів;
- 3) вона справляє виховно-превентивний вплив як на учасників кримінального процесу, так і на інших громадян[6].

Ухвала – це рішення слідчого судді або суду будь-якої інстанції, в якому за результатами судового розгляду вирішуються питання, що виникають під час кримінального провадження.

Ухвали суду поділяються на два види:

- а) ухвали, які постановлені в нарадчій кімнаті та які викладаються окремим документом;
- б) ухвали, які постановлені без виходу до нарадчої кімнати та які не викладаються окремим процесуальним документом.

Вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено КПК України, набирає законної сили:

- після закінчення строку подання апеляційної скарги встановленого ст. 395 КПК України, якщо таку скаргу не було подано;
- після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції – у разі подання апеляційної скарги судового рішення, якщо його не скасовано (частини 1, 2 ст. 532 КПК України).

Судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій, Верховного Суду України набирають законної сили з моменту їх проголошення.

Ухвали слідчого судді та суду, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення.

Вирок або ухвала суду, які набрали законної сили, обов'язкові для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України (ст. 533 КПК України)[7].

Вирок або ухвала оформляються письмово і підписуються в нарадчій кімнаті суддею, а в разі колегіального розгляду – суддями та присяжними, які розглядали справу (у тому числі й тими, які виклали окрему думку). Судове рішення може бути написаним від руки, виконаним машинописним способом чи набране на комп'ютері в одному примірнику.

Відповідно до ч. 3 ст. 375 КПК України кожен суддя з колегії суддів (а також і кожен із складу суду присяжних (ч. 4 ст. 391 КПК України)) має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення[5].

3.1.3. Суть і значення стадії виконання судових рішень

Основний зміст стадії виконання судових рішень: визначає питання, пов'язані з процесуальною діяльністю суду, який звертає судове рішення до виконання; безпосередньо виконує деякі свої рішення, зокрема, виправдувальний вирок; вирішує процесуальні питання, пов'язані з виконанням вироку (умовно-достроковим звільненням від відбування покарання, звільнення від покарання за хворобою та ін.); забезпечує контроль за зверненням вироку до виконання.

Судове рішення, що набрало законної сили, якщо інше не передбачено КПК України, звертається до виконання не пізніше як через 3 дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції або Верховного Суду України.

У разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження.

Органи, що виконують судове рішення, повідомляють суд, який постановив судове рішення, про його виконання.

Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення[7].

Обов'язковість рішень суду є конституційним принципом правосуддя, що знайшов закріплення в п. 9 ст. 129 Конституції України. Своєчасне, повне, точне і безумовне виконання судового рішення

підвищує його ефективність, сприяє виконанню завдань кримінального провадження, утвердженню законності у державі. Будь-які рішення суду можуть бути звернені до виконання в примусовому порядку, забезпечуються силою державної влади. У передбачених законом випадках, крім примусового виконання рішення суду, особи які ухиляються від виконання або які протидіють виконанню судового рішення, можуть притягатись до кримінальної чи адміністративної відповідальності[1].

Зокрема, виконання вироку здебільшого здійснюється органами виконавчої влади (державною пенітенціарною службою, державною виконавчою службою та ін.) відповідної компетенції з застосуванням норм кримінального, кримінально-виконавчого, цивільного процесуального, адміністративного та інших галузей права. В цьому аспекті виконання вироку не належить до процесуальної діяльності. Але деякі питання, пов'язані з виконанням вироку, безумовно розглядаються тільки судом і тільки відповідно до норм кримінального процесуального права.

Виконання вироку залежно від виду та характеру покарання, визначеного судом, провадиться: адміністрацією місць ув'язнення слідчих ізоляторів, тюрем, установ, що відають виконанням вироків) – щодо позбавлення волі; районними інспекціями виправних робіт – щодо виправних робіт без позбавлення волі; державною виконавчою службою – в частині конфіскації майна (відшкодування шкоди), штрафу; різними адміністративними органами – щодо заборони обіймати певні посади, займатися певною діяльністю; державними, громадськими та профспілковими організаціями – щодо виправлення та перевиховання умовно засуджених, а також осіб, яких взяли на поруки; органами освіти та охорони здоров'я у межах їх компетенції.

Суть виконання судового рішення як стадії кримінального процесу полягає в сугубо процесуальній діяльності, спрямованій на звернення до виконання і забезпечення виконання вироку, ухвали, постанови суду та вирішення проблемних питань, що виникають при цьому. Предметом процесуальної діяльності цієї стадії є: а) звернення вироку та інших судових рішень до виконання; б) забезпечення вирішення проблем відстрочки, повної або часткової безпосередньої реалізації чи зміни вироку; в) зарахування досудового ув'язнення в строк відбутого покарання, якщо ці питання не визначені при винесенні вироку; г) вирішення юридичних питань, які виникають у ході фактичного виконання вироку та інших судових рішень; г) зняття і погашення судимості; д) здійснення контролю за виконанням вироку та інших судових рішень.

Процесуальні правовідносини, які виникають під час реалізації цих завдань, регулюються в чинному законодавстві переважно нормами кримінально-процесуального права і становлять зміст стадії виконання судових рішень.

Вирок у кримінальному провадженні, що набрав законної сили, є обов'язковим для суду, що розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, стосовно якої ухвалено вирок суду з питань, чи мали місце ці дії та чи вчинені вони цією особою (ч. 4 ст. 61 ЦПК). Вирок суду у кримінальному провадженні, що набрав законної сили, є обов'язковим для господарського суду при вирішенні спору з питань, чи мали місце певні дії та ким вони вчинені (ч. 3 ст. 35 ГПК). Вирок суду у кримінальному провадженні, який набрав законної сили, є обов'язковим для адміністративного суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, щодо якої ухвалений вирок, лише в питаннях, чи мало місце діяння та чи вчинене воно цією особою (ч. 4 ст. 72 КАС). Засуджену судом України особу може бути передано для відбування покарання в іншу державу на підставах і в порядку, передбачених нормами гл. 46 «Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб» КПК.

Разом з тим обов'язковість судових рішень не означає обов'язку всіх поділяти думку суду, яка отримала своє відображення у відповідному рішенні. Більше того, зацікавлені особи вправі вжити передбачені законом заходи для зміни чи скасування судових рішень.

Звернення судового рішення до виконання (ст. 535 КПК України) — процесуальна дія, яка виражається в наданні слідчим суддею, судом визначеному законом чи судовим рішенням органу, установі, юридичній чи фізичній особі розпорядження виконати судове рішення, що набрало законної сили. Звернення судового рішення до виконання полягає, якщо інше не передбачено КПК, у направленні слідчим суддею, суддею суду, що його постановив, або головою суду протягом трьох діб з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження із суду апеляційної чи касаційної інстанцій або Верховного Суду України відповідному органу, установі, юридичній чи фізичній особі (наприклад, батькам, опікунам, піклувальникам про передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під їх нагляд як запобіжний захід) письмового розпорядження про виконання судового рішення. До розпорядження про виконання судового рішення обов'язково додається його копія[8].

Особливості процесуальної діяльності у стадії виконання судових рішень полягають в тому, що при цьому не змінюється суть прийнятого судом вироку чи іншого судового рішення, а при розгляді виникаючих проблемних питань суд вирішує тільки питання, що виникають з виконання вироку та інших судових рішень, не погіршуючи становища засудженого.

Звернення судового рішення до виконання здійснюється шляхом виключно процесуальних дій слідчого судді, суду. Наприклад, у приведенні вироку до виконання, крім слідчого судді, суду, беруть участь

й інші органи та установи (органи державної пенітенціарної служби, органи державної виконавчої служби, органи внутрішніх справ та ін.), значна частина діяльності яких лежить поза межами кримінального провадження. Звернення судового рішення слідчим суддею, судом до виконання ще не означає його фактичної реалізації, а є лише початковим моментом його виконання (призначеного покарання у вигляді позбавлення волі, виправних робіт тощо). Стадія виконання судового рішення може бути тривалою в часі. Вирок, наприклад, буде вважатися виконаним у повному обсязі, коли засуджений відбуде призначене покарання. Варто зазначити проте, що набрання судовим рішенням законної сили є обов'язковою умовою його виконання та підставою реалізації всіх сформульованих у ньому рішень.

До набрання вироком суду законної сили він в усіх випадках виконується негайно в частині звільнення підсудного з-під варти у разі: а) виправдання; б) звільнення від відбування покарання; в) засудження до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; г) ухвалення обвинувального вироку без призначення покарання (ч. 1 ст. 377 КПК України)[10].

Момент набрання судовим рішенням законної сили залежить від того, підлягає чи не підлягає це рішення згідно із законом апеляційному або касаційному оскарженню, а якщо підлягає, – від реалізації учасниками кримінального провадження права на подання апеляційної або касаційної скарги.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у кримінальному провадженні, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово, навіть у випадку коли розгляд справи в суді здійснювався колегіально або судом присяжних.

Ухвали слідчого судді, суду першої інстанції набирають законної сили в момент їх оголошення у разі, якщо закон не передбачає їх оскарження в апеляційному порядку або коли в законі прямо зазначено, що ця ухвала оскарженню не підлягає. Наприклад, стосовно ухвали слідчого судді, суду про здійснення приводу особи в законі немає вказівки про її негайне виконання, також не має вказівки про те, що вона не підлягає оскарженню (ст.ст. 142, 143 КПК України), а стосовно ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу прямо вказано, що така ухвала оскарженню не підлягає (ч. 5 ст. 190 КПК України). Обидві названі ухвали набирають законної сили в момент їх оголошення.

Для наведених та аналогічних випадків закон і формулює загальне правило – ухвали слідчого судді та суду, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення (ч. 5 ст. 532 КПК України). З моменту їх проголошення згідно із законом набирають також законної сили судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій, Верховного Суду України (ч. 4 ст. 532 КПК України).

Вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, що може бути оскаржена в апеляційному порядку, набирає законної сили після закінчення встановленого законом строку подання апеляційної скарги, якщо таку скаргу не було подано (ч. 1 ст. 532 КПК України). Водночас вирок або ухвала суду першої інстанції про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру набирає законної сили через тридцять днів з дня їх проголошення, якщо протягом цього часу на них не було подано апеляційної скарги (п. 1 ч. 2 ст. 395 КПК України).

Оскільки строк подання апеляційної скарги у всіх цих випадках обчислюється днями, у разі, якщо апеляційну скаргу у встановлений законом строк не було подано, вказані судові рішення набирають законної сили о двадцять четвертій годині останнього дня строку її подання (ч. 3 ст. 115 КПК України).

У разі, коли особа, яка подала апеляційну скаргу, до закінчення апеляційного розгляду відмовилась від неї (ч. 1, 2 ст. 403 КПК України), судові рішення набирає законної сили з моменту постановлення апеляційним судом ухвали про закриття на цій підставі апеляційного провадження[9].

Якщо судові рішення набрало законної сили у зв'язку з закінченням строку на подання апеляції, але цей строк згодом буде поновлено (ст. 117 КПК України), вважається, що судові рішення не набрало законної сили (ч. 3 ст. 532 КПК України) і на нього в установленому законом порядку може бути подана апеляційна скарга.

Судове рішення набирає законної сили повністю, а не частинами. Тому у випадках, якщо вирок або ухвала суду у груповій справі, якими суд вирішив обвинувачення по суті, оскаржені тільки стосовно деяких підсудних, вони набирають законної сили після проголошення апеляційним (касаційним) судом постановленої ним ухвали одночасно щодо всіх підсудних у цій справі.

Оскарження такого вироку або ухвали тільки в окремій частині також не спричиняє їх вступу в законну силу в окремих частинах.

У разі скасування судом апеляційної або касаційної інстанцій чи Верховним Судом України вироку або ухвали із призначенням нового розгляду кримінального провадження у суді першої, апеляційної чи, відповідно, касаційної інстанцій (п. 6 ч. 1 ст. 407, п. 2 ч. 1 ст. 436, ст. 455 КПК України), вони не набирають законної сили[4].

Основним принципом даної стадії кримінального процесу є недопустимість погіршення статусу і становища засудженого. В стадії виконання вироку суд вирішує тільки ті питання, що стосуються вироку і не тягнуть погіршення становища засудженого.

Значення стадії виконання судових рішень, зокрема вироку, полягає в такому: процесуальна діяльність у даній стадії створює необхідні

передумови для безпосередньої реалізації прийнятих у вирокі рішень, сприяє формуванню у громадян переконання у неминучості відбування покарання за вчинення кримінального провадження, забезпечує охорону прав і законних інтересів потерпілого, засудженого, інших учасників процесу; своєчасне і точне виконання вироку сприяє виконанню завдань кримінального судочинства, зміцненню законності і правопорядку в державі.

3.1.4. Відповідальність за невиконання судового рішення

Як вже зазначалося, умисне невиконання судових рішень, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню тягне кримінальну відповідальність (ст. 382 ККУ). Наведемо зміст даної статті.

1. Умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню – карається штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою, – караються штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини – карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Таким чином, проаналізувавши положення ст. 382 ККУ, можна зазначити, що об'єктом данозлочину є порядок діяльності суду як органу правосуддя, що передбачає точне і своєчасне виконання його рішень. З об'єктивної сторони невиконання судового рішення може характеризуватися:

1) невиконанням службовою особою вироку, рішення, ухвали чи постанови суду, що набрали законної сили;

2) перешкоджанням службовою особою виконанню вироку, рішення, ухвали чи постанови суду, що набрали законної сили (ч. 1 ст. 382);

3) невиконанням службовою особою рішення Європейського суду з

прав людини (ч. 3 ст. 382).

Невиконання судового рішення полягає у невжитті службовою особою, до якої звернуто виконання вироку, рішення, ухвали або постанови суду, що набрали законної сили, передбачених законом заходів щодо їх виконання. Невиконання може виражатися у прямій відмові виконати судові рішення або в ухиленні від його виконання. Відмова означає явне, відкрите, висловлене усно або письмово небажання службової особи виконати судові рішення (наприклад, керівник підприємства відверто ігнорує рішення суду про заміну споживачеві придбаного ним неякісного товару на аналогічний товар належної якості). Ухилення – та сама відмова, яка має завуальований характер: службова особа відкрито не заявляє про відмову виконати судові рішення, але діє таким чином, що фактично унеможлиблює його виконання. Перешкоджання виконанню судового рішення передбачає протидію службової особи, наділеної законом певними повноваженнями щодо реалізації вимог, які у ньому містяться, з метою недопущення його реалізації. Така протидія може виражатися у прямій забороні своїм підлеглим виконувати вимоги державних виконавців державної виконавчої служби, погрозі застосувати до певних осіб, у тому числі і службових, насильства, спробі підкупити чи обманути їх з метою недопущення виконання судового рішення.

Відповідальність за ч. ч. 1 і 2 ст. 382 настає у випадку невиконання рішення лише одного органу державної влади – суду.

Поняттям суд охоплюються всі існуючі в Україні суди, які входять до судової системи України: Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції, у т.ч. спеціалізовані. Під вказане поняття не підпадають товариські і третейські суди, Міжнародний комерційний арбітражний суд та Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України.

Європейський суд з прав людини, відповідальність за невиконання рішень якого передбачена ч. 3 ст. 382. – це міжнародний суд, створений Державами-учасницями Конвенції про захист прав і основних свобод людини з метою забезпечення виконання ними своїх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї. Відповідальність за невиконання рішення будь-якого іншого міжнародного суду КК не передбачає.

Рішення суду (у вузькому значенні) – це письмовий акт, який приймає господарський суд при вирішенні господарського спору по суті (задоволення позову, відмова в позові), загальний суд при вирішенні цивільної справи, КС за результатами розгляду справ щодо конституційності законів та інших правових актів ВР, актів Президента України, актів КМ, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Вирок суду – це рішення суду першої інстанції про винність чи невинність відданої до суду особи. Вирок суду може бути двох видів –

обвинувальний або виправдувальний. Обвинувальний вирок також встановлює міру покарання винному та визначає інші правові наслідки визнання особи винною. Ухвала суду – це: а) у кримінальному процесі – будь-яке рішення, крім вироку, яке виносить суд першої, апеляційної і касаційної інстанцій в судових засіданнях у колегіальному складі; б) у цивільному процесі – рішення суду першої інстанції, яким вирішуються питання, що виникають у зв'язку з розглядом цивільної справи по суті; в) в господарському процесі – рішення, яке виносить господарський суд, якщо господарський спір не вирішується по суті (відкладення розгляду справи, зупинення провадження у справі, залишення позову без розгляду тощо). Постанова суду – це рішення, яке виніс суддя одноособове, і рішення президії суду, ПВС. За результатами розгляду справ про адміністративні правопорушення суди виносять тільки постанови.

Як зазначено у диспозиції ч. 1 ст. 382, відповідальність настає у випадку невиконання чи перешкоджання виконанню службовою особою тільки таких судових рішень, які набрали законної сили. Вказівка на цю обставину є абсолютно обґрунтованою, оскільки судові рішення, що не набрали законної сили, не вважаються остаточними і можуть бути змінені. Незважаючи на те, що ч. 3 ст. 382 не містить аналогічної вказівки, так само і рішення Європейського суду з прав людини підлягають виконанню лише за умови, якщо вони є остаточними. Остаточне рішення, як правило, виносить відповідна палата, яка розглядає справу, а в передбачених зазначеною Конвенцією виняткових випадках – Велика палата Європейського суду з прав людини.

Відповідальність за ст. 382 може настати лише у випадку невиконання службовою особою правосудного судового рішення. Неправосудне судове рішення відповідно до законодавства України підлягає скасуванню, а постановлення завідомо неправосудного судового рішення тягне відповідальність судді за ст. 375.

Для наявності складу злочину, передбаченого ч. ч. 1 і 3 ст. 382, не потрібно, щоб невиконання судового рішення було злісним. Злочин є закінченим з моменту відмови виконати судове рішення (з початку ухилення від виконання судового рішення) або з моменту перешкоджання його виконанню. Для визначення моменту закінчення цього злочину важливим є встановлення моменту надходження судового рішення до службової особи, яка повинна його виконувати, і строку виконання судового рішення, який встановлено законом або судом. Так, закон передбачає ряд випадків, коли рішення суду підлягає негайному виконанню (зокрема це стосується справ про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника, про присудження працівникові заробітної плати) або коли негайне виконання рішення не допускається (наприклад, це стосується судових рішень у справах про виселення громадян з жилих приміщень).

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 382 ККУ, може бути лише службова особа, яка відповідно до повноважень повинна була вчинити дії по виконанню судового рішення або завдяки своїм повноваженням мала можливість перешкодити останньому. Такими службовими особами можуть бути керівники та інші службові особи підприємств, установ, організацій, державні виконавці тощо.

Загальне поняття службової особи дано у п. 1 примітки до ст. 364. КК визнає певних осіб службовими незалежно від сфери їх діяльності. Такими можуть бути визнані особи, які займають відповідні посади чи виконують відповідні функції в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних підприємствах, в установах і організаціях, підприємствах приватної чи колективної форм власності (у т.ч. спільних, кооперативних та інших підприємствах) тощо.

Представники влади – це працівники державних органів і установ, які наділені правом у межах своєї компетенції пред'являти вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. До представників влади належать, зокрема, народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, судді, прокурори, слідчі, оперативний склад СБУ, працівники міліції і податкової міліції, інспектори державних інспекцій, лісничі, військові коменданти та інші.

Не вважаються службовими особами рядові працівники, які за своєю посадою виконують суто виробничі і матеріально-технічні операції (друкарка, технічний секретар, провідник вагонів на залізниці, шофер, охоронець). Громадянин-суб'єкт підприємницької діяльності може бути визнаний службовою особою, а значить і суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності лише тоді, коли у нього реально виникає можливість виконання вказаних у п. 1 примітки до ст. 364 обов'язків. А це можливо у випадку, коли такий громадянин на умовах трудового договору наймає працівників для сприяння йому у здійсненні підприємницької діяльності. За таких обставин він набуває організаційно-розпорядчих повноважень стосовно найманих працівників (право ставити перед ними певні завдання, визначати розмір заробітної плати, розпорядок робочого дня, застосовувати дисциплінарні стягнення тощо). Зазначене не поширюється на випадки, коли сприяння громадянину-суб'єкту підприємницької діяльності здійснюється на умовах цивільно-правового договору підяду, а не трудового договору. Власника приватного підприємства, який не має найманих працівників, не можна визнати службовою особою, оскільки функціями службової особи не може охоплюватись керівництво самим собою чи своїм власним майном. Кримінально-правова оцінка участі такого власника приватного підприємства у вчиненні злочину у сфері службової діяльності (за винятком давання хабара) можлива лише з

урахуванням положень інституту співучасті. Відповідно до п. 2 примітки до ст. 364, службовими особами визнаються не лише громадяни України, а й іноземці або особи без громадянства, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Невиконання судового рішення іншою, крім службової, особою, може потягнути кримінальну (зокрема у випадках, передбачених ст. ст. 164, 165, 389, 390, 393, 395) або адміністративну відповідальність (ст. ст. 51-1, 185-6, 186-5 КАП).

Що ж стосується суб'єктивної сторони даного злочину, то вона характеризується прямим умислом.

Стаття 382 ККУ передбачає кваліфікуючі ознаки злочину. Це насамперед:

- 1) вчинення його службовою особою, яка посідає відповідальне чи особливо відповідальне становище;
- 2) або особою, раніше судимою за цей злочин;
- 3) заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб (ч. 2 ст. 382)[11].

Питання для самоконтролю:

1. Що таке судові рішення?
2. Надайте визначення стадії виконання судового рішення.
3. Які існують види судових рішень?
4. Які питання вирішуються судом під час виконання вироку?
5. Які питання вирішуються судом після виконання вироку?
6. Яку відповідальність несуть особи за невиконання судових рішень?

3.2. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження

3.2.1. *Поняття та загальні положення відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження*

Матеріали кримінального провадження (кримінальна справа) – це документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, і долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 317 КПК України).

Під *втратою матеріалів кримінального провадження* слід розуміти зникнення (загублення, знищення, викрадення) частини матеріалів провадження (справи) або всього провадження. Втратою матеріалів провадження потрібно вважати і втрату окремими документами ознак документів (наприклад, знебарвлення тексту внаслідок довготривалого зберігання та дії природних факторів, яке не дає можливості однозначно встановити зміст документа). Матеріали судових проваджень можуть бути втрачені внаслідок стихійних лих (землетрус, повінь, ураган і т.д.), дії природних факторів (ультрафіолетового світла, надмірної вологості, тварин тощо), аварій техногенного характеру (пожеж, затоплення приміщень тощо), протиправних дій певних осіб (умисне знищення, викрадення матеріалів), недбалості працівників, відповідальних за їх зберігання. Матеріали проваджень можуть бути знищені і у відповідності до закону — внаслідок закінчення строку їх зберігання, визначеного у законодавстві. Судові провадження зберігаються в архівах від 3 до 75 років або постійно в залежності від категорії кримінального провадження на підставі Переліку судових справ і документів, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання, затвердженим наказом Державної судової адміністрації України від 11 лютого 2010 року №22, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 3 березня 2010 року за № 201/17496 [5]. У літературі відзначається і така додаткова можлива причина втрати матеріалів проваджень у кримінальному судочинстві, яка рідко зустрічається в інших видах судочинства, як умисне знищення матеріалів справи під час ознайомлення з ними учасників процесу (зазвичай обвинувачених) [6, с. 165]. Так само, як свідчить практика, викрадення матеріалів з судів стосується найчастіше саме кримінальних проваджень [7; 8].

Метою відновлення втраченого кримінального провадження є одержання конкретного кримінального провадження, як специфічного документального утворення, для забезпечення успішного вирішення

загальних завдань, поставлених перед кримінальним процесом.

Отже, під *процедурою відновлення втраченого кримінального провадження* слід розуміти регламентовану законом діяльність компетентної посадової особи, спрямовану на відновлення певної сукупності документів, що відображають хід, зміст і результати розслідування конкретного кримінального правопорушення, котрі у своїй єдності складають специфічне документальне утворення, яке називається кримінальним провадженням.

3.2.2. Вимоги, які пред'являються до заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження

Стаття 526 КПК встановлює виключну територіальну підсудність заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Заява про відновлення втраченого провадження має бути подана лише до суду, який ухвалив вирок.

Зазначене правило про підсудність поширюється і на випадки, коли вирок суду першої інстанції переглядався в апеляційному та касаційному порядку, незалежно від того, що при перегляді вирок суду першої інстанції було змінено чи скасовано або навіть ухвалено новий вирок, адже відповідно до вимог ст. 423 і 443 КПК України матеріали кримінального провадження після перегляду в апеляційному чи касаційному порядку мають бути повернуті до суду першої інстанції, який ухвалив вирок.

Новими положеннями КПК встановлено чітку регламентацію вимог до заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

У заяві про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, яка подається у письмовій формі, має бути зазначено:

- загальні реквізити, тобто найменування суду, до якого подається заява, ім'я заявника (найменування, якщо учасником провадження була юридична особа), його поштова адреса (або місцезнаходження юридичної особи), докладні контактні дані (телефон, електронна адреса, інші засоби зв'язку);
- повний перелік матеріалів, відновлення яких заявник вважає необхідним;
- мету відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, а також вимоги особи, яка подає заяву;
- обґрунтування необхідності відновлення матеріалів кримінального провадження, з зазначенням конкретної мети по кожному з перелічених документів окремо;
- чи був ухвалений вирок;
- процесуальний статус, у якому перебував заявник при розгляді справи;
- перелік осіб, які брали участь у судовому розгляді справи, із

ззначенням їхнього процесуального статусу, їх місце перебування чи знаходження;

- у разі необхідності — клопотання (про виклик певних осіб, витребування копій, долучення наданих матеріалів особою, яка звертається до суду, тощо);

- відома заявникові інформація про обставини втрати матеріалів провадження, про місцезнаходження копій документів провадження, що втрачені, або відомостей про них;

- перелік матеріалів, які додаються.

До заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження додаються документи або їх копії, що збереглися у заявника, навіть якщо вони не посвідчені у встановленому порядку,

Заяву підписує особа, яка її подає. Якщо заяву подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК України.

Заявник за наявності відомостей повинен надати інформацію про місце знаходження копій документів кримінального провадження або відомостей щодо них.

Під копією документа слід розуміти примірник документа, який містить точне знакове відтворення змісту чи документальної інформації іншого документа, в окремих випадках — деяких його зовнішніх ознак і не має реквізитів, що надають йому юридичної сили.

Документи та їх копії можуть бути як у друкованому (паперовому), так і в електронному вигляді, належно посвідченими або ні.

Правильність копії документа, наданого громадянином, засвідчується у тих випадках, коли справжність підпису громадянина на оригіналі цього документа засвідчена нотаріусом або посадовою особою органу місцевого самоврядування чи підприємством, установою, організацією за місцем роботи, навчання, проживання чи лікування громадянина.

Правильність копії документа може бути засвідчена нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування, якщо правильність копії засвідчена в нотаріальному порядку, або якщо ця копія видана тією ж установою, підприємством чи організацією, що видала оригінал документа.

Серед джерел, з яких можна отримати документи, необхідні для відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, можуть бути:

- Єдиний реєстр досудових розслідувань;
- засоби фіксування кримінального провадження;
- матеріали наглядового провадження;
- матеріали, які знаходяться в контролюючих органах;

- результати експертних досліджень (ст. 69 КПК України);
- матеріали, що знаходяться у захисника (ст. 45 КПК України);
- матеріали, що виділялися у окреме провадження (ст. 217 КПК України);
- матеріали, що знаходяться в учасників кримінального провадження (ч. 2 ст. 317 КПК України).

Серед інших джерел, у яких можуть знаходитися важливі для відновлення матеріалів кримінального провадження документи, не менш корисними можуть бути: органи місцевого самоврядування; медичні заклади; інформаційні бюро; адресні столи; паспортні служби; у міських, районних підрозділах внутрішніх справ — єдиний облік заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення; інспекції виправних робіт, підрозділи кримінальної міліції у справах дітей, карного розшуку; РАГСи; навчальні заклади; місця роботи і служби обвинувачуваного та інші — де можна отримати відповідні конкретному кримінальному правопорушенню відомості.

Крім перерахованих джерелом отримання матеріалів кримінального провадження можуть бути персональний комп'ютер слідчого, прокурора, слідчого судді.

У кожному конкретному випадку перелік джерел, з яких можна отримувати копії документів, визначається правами фізичних та повноваженнями юридичних осіб, які потрапили у коло кримінальних процесуальних правовідносин.

Відповідно до вимог ст. 527 КПК України у заяві обов'язково повинна бути зазначена мета відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Якщо у заяві не зазначено мету відновлення провадження або відомості, необхідні для їх відновлення, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, якою встановлює заявникові строк, необхідний для усунення цих недоліків. Виходячи із загальних правил судочинства, якщо заявник у встановлений ухвалою строк усуне недоліки, заява вважатиметься поданою в день її першого надання до суду. В іншому разі вона вважатиметься такою, що не подана, і має бути повернута заявникові.

Під час підготовки до розгляду заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження суд повинен пересвідчитись, чи подано заяву уповноваженою особою відповідно до ст. 525 КПК України, чи пов'язана вона із захистом її прав та інтересів і чи вказано мету заяви.

У ході перевірки правильності складання заяви також з'ясується наявність інформації про те, чи був ухвалений вирок, в якому процесуальному статусі перебував заявник, хто конкретно і в якості кого брав участь у судовому розгляді, їх місце проживання чи місцезнаходження, відомості про обставини втрати матеріалів кримінального провадження, місцезнаходження копій документів

кримінального провадження, перелік необхідних для поновлення документів, для якої мети необхідне їх поновлення.

Законодавець визначив вичерпний перелік випадків залишення заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження без руху. Відповідно до ч. 1 ст. 528 КПК України заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження залишаються без руху у разі незазначення у заяві: а) мети відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження; б) відомостей, необхідних для відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

У ст. 525 КПК України конкретизована мета відновлення матеріалів кримінального провадження за заявою близьких родичів — для реабілітації померлого обвинуваченого. Інші особи у заяві повинні вказувати не лише мету відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, а й зазначати, яким чином постановлений вирок щодо втрачених матеріалів кримінального провадження зачіпає їхні права та інтереси.

Суд ухвалою відмовляє у відкритті провадження про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження або залишає заяву без розгляду, якщо провадження було відкрито у випадку, коли мета звернення до суду, зазначена заявником, не пов'язана із захистом його прав та інтересів. В ухвалі також зазначають строки і порядок її оскарження.

3.2.3. Процесуальний порядок підготовки заяви до розгляду та її судовий розгляд

Одержавши заяву про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, суддя вживає заходів для одержання від прокурора відомостей та копій відповідних процесуальних документів, які стосуються відновлюваних матеріалів. З цією метою він приймає ухвалу про відкриття провадження у справі про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, в якій зазначаються строк надання інформації та час призначення справи до розгляду. Ухвала направляється прокурору для одержання відомостей та копій відповідних процесуальних документів, які стосуються відновлюваних матеріалів.

При вирішенні питання про обсяг відомостей, які підлягають витребуванню і стосуються відновлюваних матеріалів, суддя з метою вжиття заходів із забезпечення максимально повного відновлення доказової бази у втраченому кримінальному провадженні, має керуватися положеннями гл. 4 КПК України.

Так, *витребування* — це пред'явлення письмової або усної вимоги про пред'явлення письмових документів чи предметів; виконання вимог адресатами; прийняття об'єктів та фіксація цієї дії. Витребування застосовують коли відомо місце чи адресат зберігання предмета або документа, та коли відсутня загроза того, що документ або предмет можуть бути знищені або змінені у період між вимогою і доставленням

об'єктів.

Отримання — це доставляння сторонами обвинувачення та захисту, посадовими особами та громадянами письмових документів та предметів з проханням про їх залучення до кримінального провадження з фіксацією цього факту.

Прокурор, крім відомостей, які можуть бути витребувані судом, також надає належним чином завірені копії процесуальних документів, що внесені до ЄРДР. Крім наглядового провадження у втраченому кримінальному провадженні, джерелом відновлюваних матеріалів може служити особова справа заарештованого, що зберігається у спецвідділі установи виконання покарань.

Втрачені матеріали кримінального провадження можуть відновлюватися у два способи:

- витребування копій документів — джерел доказів;
- провадження слідчих (розшукових) дій, під час судового розгляду (проведення допитів учасників процесу), які спрямовані на отримання доказів, які раніше були зібрані, а потім втрачені.

Якщо втрачений документ — джерело доказів, копія якого може бути надана підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами, необхідно оформити відповідний запит, витребувати копію документа для приєднання до матеріалів кримінального провадження.

Перший спосіб не потребує суттєвих витрат процесуальних засобів. У випадку втрати протоколу слідчої (розшукової) дії, органу досудового розслідування, який його відновлює, необхідно вирішити, чи є цей протокол: 1) формою закріплення відповідного джерела доказів, наприклад, показань свідка, потерпілого, підозрюваного; 2) самостійним джерелом доказів (тобто протоколом, у якому засвідчуються факти та обставини, виявлені при проведенні таких слідчих (розшукових) дій, як огляд, обшук, слідчий експеримент, освідування, пред'явлення для впізнання тощо).

Для відновлення втрачених протоколів допиту свідка, потерпілого, підозрюваного потрібно повторно провести допит цих учасників процесу.

У разі необхідності відновлення протоколів деяких слідчих (розшукових) дій, які є самостійними джерелами доказів, закон не допускає проведення повторних слідчих (розшукових) дій, наприклад, обшук. Тому потрібно іншим шляхом пояснювати, звідки в кримінальному провадженні з'явилися знаряддя злочину, речі й цінності, нажиті кримінально протиправним шляхом, а також довести, що перелічені предмети були виявлені та вилучені саме в конкретному житлі, іншому володінні особи, приміщенні, у певної особи.

У випадку втрати оригіналу протоколу процесуальної дії кримінальне провадження можна швидко відновити, приєднавши до нього копії таких дій, які повинні знаходитися в судовій справі. Ведення такої

справи має бути обов'язковим. Зберігати в суді її слід у режимі, що забезпечує нерозголошення даних, які містяться в ній.

Про вручення представникові банку другого примірника протоколу виїмки банківського документа вказано в п. 4.1 Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці, що затверджені постановою Правління Національного банку України від 14 липня 2006 р. № 267.

Отже, відновлення протоколу обшуку не викликає труднощів, якщо другий примірник такого протоколу, а також другий примірник опису вручений особі, в якій проведено обшук, представникові підприємства, установи, організації, де проводились ці слідчі (розшукові) дії. Якщо ж другий примірник протоколу обшуку, а також другий примірник опису у зазначених осіб не збереглися, то повторно слідчою (розшуковою) дією такий протокол відновити вже ніяк неможливо, оскільки не можна повторно отримати предмети та документи, що вже раніше були вилучені.

Відповідно до ч. 2 ст. 234 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи, за винятком невідкладних випадків, проводиться лише за вмотивованою ухвалою слідчого судді. У невідкладних випадках, пов'язаних з урятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, обшук житла чи іншого володіння особи може бути проведено без ухвали слідчого судді. При цьому в протоколі зазначаються причини, що зумовили проведення обшуку без ухвали слідчого судді. Протягом доби з моменту проведення цієї дії слідчий направляє копію протоколу обшуку прокуророві.

Не виникає труднощів з відновленням втрачених матеріалів, у випадку втрати такого джерела доказів, як висновок експерта (ст. 101 КПК України). Висновок експертизи та додатки до нього завжди складаються у двох примірниках, один з яких направляється органу, який призначив експертизу, а другий — залишається в експертній установі. У разі необхідності з установ, в яких провадяться експертизи, можна витребувати другий примірник висновку та додатки до нього.

Певні особливості має порядок відновлення втрачених речових доказів. Речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, у тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом (ст. 98 КПК).

Зрозуміло, що відновити цей об'єкт неможливо, тому що він незамінний. Водночас його може замінити похідний речовий доказ: зліпки, відтиски, фото, кіно та відеозображення речового доказу.

Слід враховувати, що відповідно до положень гл. 5 КПК України (ст. 103-110) процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися у протоколі, на носії інформації, у журналі судового засідання, а також слідчий або прокурор складає реєстр матеріалів досудового розслідування. Кожен з перерахованих способів фіксації може служити джерелом відновлення інформації.

Крім того, відповідно до ст. 1 Закону України «Про обов'язковий примірник документів» від 9 квітня 1999 р. документ— це матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно- і фотоплівці, оптичному диску або іншому носії. До них можуть належати матеріали фото-зйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні), які містять відомості про обставини, встановлені в ході кримінального провадження.

Судовий розгляд здійснюється згідно з порядком, визначеним розділом IV з урахуванням особливостей розділу VII КПК.

Суд має використовувати весь спектр повноважень під час проведення засідання з метою відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Зокрема, користуватися правом допитувати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, входили до складу суду, що здійснював судовий розгляд, а також осіб, які виконували судові рішення. Йдеться про осіб учасників процесуальних дій, що виконувалися під час досудового розслідування та судового розгляду відновлюваного кримінального провадження.

Під час судового розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження суд досліджує ту частину провадження, що збереглася: документи або копії з матеріалів провадження, видані громадянам або юридичним особам до того, як матеріали впровадження були втрачені, інші документи і відомості, які стосуються відновлюваного провадження та можуть сприяти заповненню прогалин.

До їх числа належать документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до обвинувального акта також клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Суд може визнати за доцільне та допитати як свідків осіб, які через свою причетність до відновлюваного провадження можуть володіти інформацією, корисною для його відновлення. Такими вважаються всі особи, що були присутніми при вчиненні процесуальних дій, а саме: фізичні особи та представники юридичних осіб, що брали участь у судовому розгляді, ті, що входили до складу суду, що здійснювали судовий розгляд у провадженні, матеріали якого втрачено та особи, які виконували

судове рішення. Саме ці категорії свідків можуть бути допитані у потрібних випадках.

До процесуальних дій закон відносить процесуальні дії, що виконувалися під час досудового розслідування, у відновлюваному кримінальному провадженні, а також процесуальні дії під час його судового розгляду.

Свідками виступають як особи, які безпосередньо їх проводили (прокурори, слідчі, співробітники оперативних підрозділів за дорученням слідчого, прокурора), так і особи, за участю яких вони відбувались (підозрюваний, обвинувачений, законний представник, педагог, психолог, лікар, експерт, поняті та інші). Перелік документів, які стосуються втраченого кримінального провадження і необхідний для його відновлення, визначається суддею при винесенні ухвали про відкриття провадження.

До осіб, які виконують судове рішення, належать працівники: міліції, пенітенціарної системи, державної виконавчої служби та ін.

На підставі зібраних і перевірених матеріалів суд ухвалює рішення про відновлення втраченого провадження повністю, або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити. Ухвалення такого рішення відбувається на підставі зібраних і перевірених матеріалів. При цьому він повинен виходити насамперед із заяви заявника та, звичайно, враховувати, чи матиме таке відновлення для заявника юридичні наслідки.

У рішенні суду про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження зазначається, на підставі яких конкретно доказів, поданих суду і досліджених у судовому засіданні з участю всіх учасників судового провадження, суд вважає установленим зміст відновленого судового рішення, наводяться висновки суду про доведеність того, які докази досліджувалися судом і які процесуальні дії вчинялися.

За результатами судового розгляду суд постановляє ухвалу про повне або часткове відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження. Зміст ухвали має відповідати вимогам ст. 370 КПК України, тобто бути законним, обґрунтованим і вмотивованим.

Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК України.

Обґрунтованим вважається рішення, що ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом.

Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Приймаючи процесуальне рішення у формі ухвали, суд викладає в її змісті суть і перелік одержаних і досліджених доказів, свідчення допитаних учасників судового провадження, на підставі яких зміст

відновленого провадження суд вважає установленим, і вмотивовані висновки про доведеність того, які докази досліджував суд і які процесуальні дії вчинялися при винесенні вироку за втраченим кримінальним провадженням.

При прийнятті рішення про часткове відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження суд відповідно його мотивує та з'ясовує, чи вирішить воно по суті заяву, за якою відкрито провадження.

Якщо недостатньо зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого кримінального провадження, суд закриває розгляд заяви про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження.

Суд закриває розгляд заяви про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження ухвалою, в якій роз'яснює сторонам право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів, якщо недостатньо зібрано матеріалів для точного відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження. У такій ухвалі суд вказує на недостатність зібраних доказів і відсутність яких саме документів перешкоджає точному відновленню матеріалів.

Загалом нова редакція порядку відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження у розділі VII КПК значною мірою впорядкувала і вдосконалила процедуру, яка існувала раніше, що відповідає сучасним тенденціям розвитку кримінально-процесуальних правовідносин.

Питання для самоконтролю

1. Надайте поняття матеріалів кримінального провадження?
2. Що розуміється під втратою матеріалів кримінального провадження?
3. Які умови відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження?
4. Хто має право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження?
5. Які вимоги пред'являються до заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження?
6. Які наслідки настануть за недодержання вимог до змісту заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження?

Розділ 4. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

4.1. Загальні положення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні

Законодавчим органом нашої держави редакцію чинного КПК України в переважній більшості виписано у якісно новій формі, а тому, у багатьох процесуальних положеннях, знайшли відображення новели, які раніше не були регламентовані вітчизняним кримінальним процесуальним законодавством.

Одним з таких нововведень, є регламентування міжнародного співробітництва під час здійснення кримінального провадження, передбаченого розділом IX КПК України. Цей розділ включає у себе п'ять глав, які регулюють загальні засади міжнародного співробітництва, порядок надання міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій, а також основні напрями співпраці, а саме: видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, так звана екстрадиція, перейняття кримінального провадження, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб [1].

Міжнародна правова допомога служить завданням кримінального провадження по захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Договори про правову допомогу в основному регулюють такі питання, як екстрадиція, виконання іноземного судового рішення, виконання окремого процесуального доручення, а також питання колізійного права. Інколи це можуть бути інші питання, наприклад обмін інформацією відповідно до Європейська Конвенція про інформацію відносно іноземного законодавства 1968 р.

Прохання про надання правової допомоги може бути відхилено, якщо надання такої допомоги може зашкодити суверенітету чи безпеці або суперечить законодавству держави, що робить запит.

До загальних засад міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні можна віднести наступні положення:

1. Нормативним забезпеченням здійснення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, є не лише відповідні норми кримінального процесуального законодавства України, а й положення міжнародних (двохсторонніх, багатосторонніх) ратифікованих договорів про надання правової допомоги у кримінальних провадженнях.

2. За відсутності міжнародних (двохсторонніх, багатосторонніх) ратифікованих договорів про надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, така допомога надається на засадах взаємності.

3. Міжнародне співробітництво з надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, відбувається лише у рамках визначеного кола з проведення необхідних процесуальних, слідчих (розшукових) дій та окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

4. Запити, звернення про надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях оформлюються у вигляді доручень, клопотань.

5. Визначене коло суб'єктів з надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях щодо ініціювання та надання такої допомоги.

6. Звернення про правову допомогу повинно ґрунтуватися на міжнародному та національному законодавстві України, а докази в рамках міжнародної правової допомоги повинні отримуватися в порядку встановленому КПК України.

7. Запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні і долучені до нього документи супроводжуються засвідченим у встановленому порядку перекладом мовою.

4.1.1. Нормативне забезпечення здійснення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні

Нормативним забезпеченням здійснення міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, є не лише відповідні норми кримінального процесуального законодавства України, а й положення міжнародних (двохсторонніх, багатосторонніх) ратифікованих договорів про надання правової допомоги у кримінальних провадженнях.

Відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною міжнародного законодавства України [2].

Згідно ст. 19 Закону України № 1906-V від 29.06.2004 року «Про міжнародні договори України», згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються

правила міжнародного договору.

Запровадження інституту міжнародної правової допомоги у вітчизняному кримінальному провадженні обумовило потребу закріплення науково-обґрунтованого порядку надання та звернення за цією допомогою, її здійснення, а також використання отриманих результатів у вітчизняному кримінальному судочинстві.

Наша держава має широку договірну базу, завдяки якій компетентні органи мають можливість на підставі чинних міжнародних угод ефективно співпрацювати у сфері отримання доказів для цілей кримінального провадження з відповідними установами багатьох країн світу.

Вказані новели не є випадковими, оскільки Україна є учасником майже всіх багатосторонніх конвенцій ООН у галузі прав людини та учасником багатьох міжнародних договорів, які регулюють питання надання міжнародної правової допомоги [3].

Правову основу міжнародної співпраці в сфері судочинства по кримінальним правопорушенням складають Конституція України, загальновизнані засади та норми міжнародного права та міжнародні договори України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про прокуратуру», «Про міжнародні договори України», щодо ратифікації міжнародних договорів України про правову допомогу по кримінальним правопорушенням, що встановлюють загальні та спеціальні правила, з урахуванням яких повинна реалізовуватися міжнародна взаємодія по кримінальним правопорушенням різноманітних видів.

Водночас слід звертати увагу і на Закон щодо ратифікації Верховною Радою України відповідної Конвенції чи іншої міжнародної правової угоди з питань міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, оскільки можуть існувати відповідні застереження щодо виконання конкретних положень такої Конвенції чи Угоди.

Вказана вимога також міститься в Наказі Генеральної прокуратури України № 223 від 18.09.2015 р. «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» (зі змінами, внесеними наказами ГПУ від 16.01.2017 № 6, та від 09.10.2017 № 287) у якому зазначено, що при здійсненні нагляду за додержанням правоохоронними органами України вимог статей 552, 600 КПК України щодо порядку підготовки запиту про міжнародну правову допомогу та передання кримінального провадження особливу увагу звертати на відповідність змісту та форми запиту, додатків до нього положенням міжнародних договорів, у тому числі заявам чи застереженням запитуваної держави. (п. 7.14).

Базовими міжнародними правовими актами є: Устав ООН, Загальна декларація прав людини, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН (1948 р.), Європейська конвенція про захист прав і основних свобод 1950

р., Віденська конвенція 1969 р. про право міжнародних договорів, що вступила в дію в 1980 р., типові договори про взаємодопомогу в галузі кримінального правосуддя, про перейняття кримінального провадження та видачу, що були прийняті Генеральною Асамблеєю ООН (1990р.), Конвенція ООН 2000р. проти транснаціональної злочинності, а також інші міжнародні акти ООН та інших міжнародних організацій.

Серед усіх міжнародних договорів України у сфері взаємодії правової допомоги у кримінальних провадженнях найчастіше використовуються: - 1) Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року (надалі - Європейська конвенція 1959 року), а також Додатковий протокол 1978 року та Другий Додатковий протокол 2001 року до цієї Конвенції; 2) Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 р., Додаткового протоколу 1975 р., Другого додаткового протоколу 1978 р., до Конвенції; 3)- Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року; 4) Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року (надалі - Мінська конвенція) та Протокол до Конвенції 1997 року¹.

Основним міжнародним документом, який регулює (екстрадицію) порядок видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення є Європейська Конвенція про видачу правопорушників, 1957 року, Додатковий протокол, 1975 року, та Другий додатковий протокол, 1978 року, які ратифіковано Законом України № 43/98-ВР від 16.01.1998 року.

Необхідно зазначити, що для України є чинними усі міжнародні угоди, згода на обов'язковість яких надано Верховною Радою України².

Всі діючі міжнародні договори з питань надання правової допомоги у кримінальному провадженні умовно можна поділити на 1) міждержавні багатосторонні договори України у сфері взаємної допомоги у кримінальних справах; 2) інші міждержавні багатосторонні договори, що містять елементи правової допомоги; 3) двохсторонні міжнародні договори та угоди про правову допомогу; 4) двосторонні міжнародні договори

¹Для перевірки наявності певного міжнародного договору про правову допомогу у кримінальних провадженнях та визначення особливостей регулювання таких питань треба звертатись до інтернет-сайту Верховної Ради України (www.rada.gov.ua) де розміщено тексти всіх чинних договорів, до локального сайту Головного слідчого управління Національної поліції України, або одержувати консультативну допомогу від працівників слідчих управлінь, які відповідають за здійснення міжнародного співробітництва та працівників відділу виконання міжнародно-правових доручень ГСУ Національної поліції України.

²Для недопущення некоректного використання тієї чи іншої міжнародної угоди (вже денонсованої угоди), і її чинність для України, необхідно такі угоди перевіряти на офіційному Інтернет порталі Верховної Ради України або на порталах органів їх видання – Ради Європи (www.coe.int), ООН (www.un.org) або Виконавчого комітету СНД (www.cis.minsk.by)

колишнього СРСР, що застосовуються у порядку правозаступництва; 5) міжвідомчі міжнародні договори, укладені Генеральною прокуратурою України.

4.1.2. Здійснення міжнародного співробітництва на засадах взаємності

За відсутності міжнародних (двохсторонніх, багатосторонніх) ратифікованих договорів про надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, така допомога надається на засадах взаємності.

За відсутності міжнародного договору України звернення про правову допомогу у кримінальних провадженнях можливе і на засадах взаємності, за обов'язкової умови додержання встановленого КПК України порядку передачі запиту. Вказане положення передбачає правовий порядок за яким Уповноважений (центральний) орган України³, направляючи до такої держави запит про правову допомогу, письмово гарантує запитуваній стороні розглянути в майбутньому її запит про надання такого самого виду міжнародної правової допомоги.

За відсутності договору про міжнародну правову допомогу уповноважений (центральний) орган України розглядає запит від іноземної держави лише за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності.

Суттєвою відмінністю надання правової допомоги у кримінальних провадженнях на засадах взаємності від надання правової допомоги на підставі міжнародних договорів, є вимога, згідно якої, за відсутності міжнародного договору з відповідною державою, уповноважений (центральний) орган України обов'язково надсилає запит про надання міжнародної правової допомоги до Міністерства закордонних справ України, для подальшого передання його компетентному органу запитуваної сторони дипломатичним шляхом.

У той час, як наявність відповідним чином підписаного, ратифікованого двостороннього чи багатостороннього міжнародного договору про правову допомогу у кримінальних провадженнях, дає право уповноваженим компетентним органам держав, напряду звертатися один до одного з питань надання та ініціювання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях на різних його стадіях.

³До таких органів, законодавець в межах їх компетенції відносить: 1) Генеральну прокуратуру України; 2) Міністерство юстиції України; 3) Національне антикорупційне бюро України (ст. 545 КПК України).

4.1.3. Визначене коло необхідних процесуальних, слідчих (розшукових) дій та окремих заходів забезпечення кримінального провадження у рамках правової допомоги у кримінальному провадженні

Міжнародне співробітництво з надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, відбувається лише у рамках визначеного кола з проведення необхідних процесуальних, слідчих (розшукових) дій та окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

За вимогами кримінального процесуального законодавства, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків (ст. 542 КПК).

4.1.4. Формування запитів про міжнародну правову допомогу у вигляді доручень, клопотань

Запити, звернення про надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях оформлюються у вигляді доручень, клопотань.

При підготовці запитів (доручень, клопотань) про міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях, така допомога надається відповідними уповноваженими компетентними органами (держав) сторін з питань: 1) вручення документів; 2) виконання окремих процесуальних дій; 3) перейняття кримінального провадження; 4) виклику свідків і тимчасової видачі осіб, які утримують ся під вартою, для допиту як свідків; 5) видачі (екстрадиції) осіб, які підлягають притягненню до кримінальної відповідальності або для відбуття покарання згідно з вирок суду; 6) обшуку житла чи іншого володіння особи та осіб, тимчасового доступу до речей і документів (здійснити їх виїмку); 7) отримання інформації про рух коштів по банківських рахунках, накладення на них арешту, а також їх конфіскація; 8) збирання та передачі речових доказів і документів; 9) присутності представників правоохоронних органів України; 10) іншої інформації, що стосується розслідування кримінальних правопорушень.

4.1.5. Суб'єкти надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні

Визначене коло суб'єктів з надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях щодо ініціювання та надання такої допомоги.

Рішення в процесі надання та отримання правової допомоги у кримінальному провадженні можуть бути прийняті як уповноваженим

(центральним) органом України, так і уповноваженим органом. До останніх, відносяться: 1) органи прокуратури, в особі відповідних прокурорів; 2) орган досудового розслідування, в особі слідчих, детективів НАБУ та керівників органу досудового розслідування; 3) суди загальної юрисдикції; 4) Міністерство юстиції України і його відповідні органи; 5) Установи Державної кримінально-виконавчої служби України. Допоміжну роль у наданні міжнародної правової допомоги виконують і відділи Інтерпол України.

Водночас, лише уповноважений (центральний) орган України, який визначається як орган, уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою його виконання чи направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги (п.6 ст. 541 КПК України), – має право прийняти рішення за запитом щодо: 1) присутності представника компетентного органу іноземної держави під час надання міжнародної правової допомоги; 2) надання компетентним органам іноземної держави гарантій та отримання гарантій від інших держав щодо умов виконання запиту; 3) тимчасової передачі особи; 4) створення спільних слідчих груп.

До вказаних уповноважених (центральних) органів України з надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях відносяться: *Генеральна прокуратура України* - звертається із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів; *Міністерство юстиції України* - звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав; *Національне антикорупційне бюро* - звертається із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів віднесених до підслідності НАБУ, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України.

Згідно п. 9 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» одним з обов'язків НАБУ є здійснення міжнародного співробітництва у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 545 КПК України *Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України* у триденний строк надсилають до Національного антикорупційного бюро України отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги матеріали, які стосуються фінансових та корупційних кримінальних правопорушень, у вигляді довідки.

Право НАБУ на одержання такої довідки, також передбачено і Законом України «Про Національне антикорупційне бюро» від 14.10.2014 № 1698-VII. Так у п. 17¹ ст. 17 Закону вказано, що Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків надається право одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури України та Міністерства юстиції України у триденний строк матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги, які стосуються фінансових і корупційних кримінальних правопорушень.

Також, НАБУ уповноважене здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування на підставі законів та міжнародних договорів України. Виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави з питань, які стосуються виконання обов'язків Національного бюро, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних. Крім того, від імені України надавати міжнародні доручення щодо проведення оперативно-розшукових та слідчих дій, укладати угоди про співробітництво з питань її повноважень з іноземними і міжнародними правоохоронними органами та організаціями, звертатися від імені України до іноземних державних органів в установленому законодавством України та відповідних держав порядку тощо. До того ж, Національне бюро може створювати та брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до цього закону та інших законодавчих актів та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів у боротьбі з корупцією, мати інші повноваження, пов'язані з виконанням нею своїх обов'язків (п.п. 18, 19 ст. 17 Закону).

В МВС України забезпечення міжнародного співробітництва і контроль за структурними, територіальними підрозділами, закладами, установами та підприємствами, що належать до сфери управління МВС з питань міжнародного співробітництва покладено (Наказ МВС 876 от 30.08.2016 Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва європейської інтеграції МВС України) на Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС України.

Окрім того, уповноваженим органом на здійснення міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях є Головне слідче управління Національної поліції України, а територіальні підрозділи Національної поліції – є уповноваженими органами на ініціювання та виконання міжнародних запитів про надання правової допомоги.

В органах прокуратури України організацію роботи та здійснення нагляду у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження покладено на *Департамент міжнародно-правового*

співробітництва Генеральної прокуратури України, структурні підрозділи з міжнародно-правових доручень регіональних прокуратур або спеціально визначених відповідними наказами працівників прокуратур, де такі підрозділи не створені. (п. 4 Наказу ГПУ № 223 від 18.09.2015 р. «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва»).

Крім того, згідно закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII Органи прокуратури згідно з міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та кримінальним процесуальним законодавством України здійснюють співробітництво з компетентними органами інших держав з питань проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, видачі осіб, які їх вчинили, перейнятті кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами. У разі відсутності міжнародного договору України співробітництво у цій сфері здійснюється органами прокуратури України на підставі взаємних письмових гарантій. У випадках, передбачених законодавством, Генеральна прокуратура України є центральним органом, відповідальним за виконання міжнародних договорів України. Якщо міжнародним договором України передбачено безпосередній порядок співробітництва під час кримінального провадження, регіональні прокуратури здійснюють таке співробітництво у межах своєї компетенції. (ст. 92 Закону). Також, Генеральна прокуратура України в порядку, передбаченому Законом України «Про міжнародні договори України», бере участь у підготовці міжнародних договорів України щодо співробітництва у сфері кримінального судочинства, укладає міжвідомчі міжнародні договори України про співробітництво з питань діяльності прокуратури з відповідними державними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, до компетенції яких належать питання, що регулюються договорами. Пропозиції щодо укладення Генеральною прокуратурою України міжнародних договорів України міжвідомчого характеру погоджуються з Міністерством закордонних справ України. Міжвідомчі міжнародні договори України, укладені Генеральною прокуратурою України, що набрали чинності для України, публікуються у Зібранні діючих міжнародних договорів України та інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України». Міжвідомчі міжнародні договори України, укладені Генеральною прокуратурою України, реєструються у Міністерстві юстиції України відповідно до законодавства. Оригінали текстів міжнародних міжвідомчих договорів України зберігаються у Міністерстві закордонних справ України (ст. 93, 94 Закону).

Необхідно зазначити, що згідно закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII у Генеральній прокуратурі України утворюється (на правах самостійного структурного підрозділу) і

Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка у межах реалізації своїх функцій здійснює міжнародне співробітництво (п.5 ст. 8 Закону). До того ж, Генеральний прокурор, його перший заступник та заступники не мають права давати вказівки прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури їхніх повноважень. Прокурорами вищого рівня для керівників управлінь, відділів та їх заступників, прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник та заступник, для заступника та першого заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури - керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. (п. 5 ст. 8¹ Закону).

4.1.6. Вимоги щодо звернень та отриманих доказів у рамках правової допомоги у кримінальному провадженні

Звернення про правову допомогу повинно ґрунтуватися на міжнародному та національному законодавстві України, а докази в рамках міжнародної правової допомоги повинні отримуватися в порядку встановленому КПК України.

Обсяг правової допомоги, тобто можливість проведення тих чи інших процесуальних дій з метою одержання доказів, визначаються конкретним міжнародним (двостороннім, багатостороннім) договором, а також законодавством запитуваної держави, тобто звернення за міжнародною правовою допомогою повинно ґрунтуватися на міжнародному та національному законодавстві.

Водночас, докази в рамках міжнародної правової допомоги повинні отримуватися лише в порядку встановленому КПК України, оскільки відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, встановленого КПК України або міжнародним договором України.

Тобто, за наявності вказаних порушень встановлених судом під час судового розгляду такого кримінального провадження, отриманні за кордоном докази, будуть визнані судом недопустимими (ст. ст. 86, 553 КПК України).

Під час виконання на території України окремих процесуальних дій за запитом (дорученням), які надійшли від компетентних органів іноземних держав у рамках міжнародного співробітництва, також застосовуються положення КПК України. Водночас, на прохання компетентного органу іноземної держави під час виконання на території України таких процесуальних дій може застосовуватися процесуальне

законодавство іноземної держави, якщо це передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого міжнародного договору України – за умови, що дане прохання не суперечить законодавству України.

4.1.7. Мова запитів та додатків у рамках здійснення правової допомоги у кримінальному провадженні

Запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні і долучені до нього документи супроводжуються засвідченим у встановленому порядку перекладом мовою.

Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу повинні відповідати загальним вимогам, встановленим кримінальним процесуальним законодавством України, а також положенням міжнародного (двохстороннього, багатостороннього) ратифікованого договору України, що застосовується у конкретному випадку. А запит і долучені до нього документи повинні супроводжуватися у встановленому порядку перекладом мовою, визначеною відповідним міжнародним договором України або застереженнями до нього відповідної держави, а за відсутності такого договору – офіційною мовою Запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою.

Зокрема, відповідно до Європейської конвенції 1959 року, з питань щодо вручення процесуальних документів та судових рішень, вказані документи передаються мовою, або мовами, якими вони були складені.

А наприклад, відповідно до положень ст. 17 Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року та Додатковий протокол до неї 1997 року. В редакції Протоколу визначено, що держави – учасниці користуються державними мовами сторін чи російською мовою. У випадку виконання державними мовами Договірних Сторін до них додаються засвідчені переклади російською мовою. Належне засвідчення перекладу визначається наявністю відповідного запису, підпису особи, яка здійснила переклад та відбитка гербової печатки.

Слід також зазначити, що міждержавні двосторонні договори з питань надання правової допомоги у кримінальному провадженні, у кожному конкретному випадку визначають мову складання запиту (доручення, клопотання) з надання такої допомоги та дотиків до них.

4.1.8. Міжнародна правова допомога при проведенні окремих слідчих (розшукових) та процесуальних дій

Якщо під час кримінального провадження виникла необхідність у проведенні на території іншої держави огляду, виїмки, допиту чи інших процесуальних дій, передбачених КПК України, то слідчий, прокурор чи суд України, в провадженні якого знаходяться матеріали, надсилає на ім'я

уповноваженого (центрального) органу України запит про необхідність у здійсненні міжнародної допомоги.

В переважній більшості підставами звернення до компетентних органів іноземних держав з питань надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, є необхідність в проведенні певних процесуальних дій за кордоном, з метою отримання відповідних доказів за кордоном, у зв'язку з неможливістю їх одержання при проведенні таких процесуальних дій на території України.

Положеннями статті 551 КПК України щодо порядку здійснення запиту про міжнародну правову допомогу визначено, що суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює.

Уповноважений (центральный) орган України розглядає такий запит на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України.

У разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений (центральный) орган України протягом десяти днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом.

У разі відмови у направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертаються відповідному органу України з викладом недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту.

Міжнародними договорами та ст. 552 КПК України докладно передбачено зміст та правову форму запиту про правову допомогу, що складається в письмовому вигляді. Запит повинен містити: 1) назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони; 2) посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності; 3) найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога; 4) стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію; 5) відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей Кримінального кодексу України; 6) відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження; 7) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження; 8) відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності; 9) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або

передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони.

До запиту про допит особи як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого додається належним чином засвідчений витяг відповідних статей КПК України з метою роз'яснення особі її процесуальних прав і обов'язків. Також додається перелік питань, які слід поставити особі, або відомості, які необхідно одержати від особи. Крім того, у запиті в частині виконання окремих процесуальних дій, а саме: допит свідків, потерпілих, експертів, проведення впізнання особи або пред'явлення для впізнання речей, проведення обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей і документів (здійснення їх виїмки), отримання зразків для експертизи тощо необхідно зазначити конкретний перелік процесуальних дій, які підлягають виконанню.

Кожен пункт запиту про виконання слідчих (розшукових) дій має бути сформульований конкретно, ясно і чітко.

У запиті зазначається прізвище, ім'я та по батькові й процесуальне становище осіб, з якими необхідно виконати процесуальні дії, відомості про їх місце проживання та перебування, рід занять, а також інші наявні дані, що можуть полегшити виконання запиту. Назви підприємств, установ і організацій, про які згадується у запиті про міжнародну правову допомогу, повинні бути наведені повністю, без скорочень, із зазначенням їх юридичних адрес.

Крім того, відповідно до розділу VI. п.10 Наказу МВС України № 575 від 07.07.2017 року у разі необхідності проведення окремих слідчих (розшукових) дій на території іншої держави слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні (відповідно до розділу IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» КПК України) та інформує про направлення запиту про міжнародну правову допомогу Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України.

А за необхідності проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на території декількох держав або таких, що порушують інтереси цих держав, слідчий відповідно до ст. 571 КПК України направляє запит до Генеральної прокуратури України, яка розглядає та вирішує питання про створення спільної слідчої групи. Про прийняття рішення щодо створення такої групи слідчий інформує Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України.

У запиті (доручені) про міжнародну правову допомогу у вигляді виклику повісткою свідків, потерпілих, експертів, інших фахівців для проведення слідчих чи інших процесуальних дій – повинно бути зазначено: 1) назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу Запитуваної Сторони; 2) посилання на відповідний

міжнародний договір або на дотримання засади взаємності; 3) найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога; 4) відомості про відповідну особу, зокрема, її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження; 5) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження; 6) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу Запитуваної Сторони.

Додатком такого запиту є повістка про виклик особи (ст. 137 КПК України). У запиті слід також відобразити наступні гарантії викликаної особи в Україні: 1) вона не може бути притягнута до кримінальної відповідальності; 2) вона не може бути затримана; 3) стосовно неї не може бути обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; 4) до неї не можуть бути застосовані інші заходи забезпечення кримінального провадження чи обмеження її особистої свободи як з приводу кримінального правопорушення, яке є предметом цього кримінального провадження, так і за будь-яке інше кримінальне правопорушення, вчинене до перетину державного кордону України (при в'їзді в Україну); 5) стосовно неї не може бути приведений до виконання вирок, ухвалений до перетину державного кордону України у зв'язку з викликом.

При підготовці запиту (доручення) про виклик свідка, потерпілого чи експерта слід узяти до уваги, що зазначені особи, незалежно від їх громадянства, не можуть бути притягнуті в Україні до кримінальної відповідальності або позбавлені волі в будь-якій формі за правопорушення, здійснені ними до перетинання державного кордону України, або у зв'язку з їх свідченнями, діями як експерта, у зв'язку з вчинками, пов'язаними з розслідуваними матеріалами досудового розслідування.

Між тим, свідок, потерпілий чи експерт втрачає гарантії недоторканості (імунітет), якщо він, маючи на це можливість, не покине територію України по закінченні 15 днів або іншого строку, передбаченого міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВР України, від моменту отримання письмового повідомлення органу досудового розслідування про відсутність необхідності у проведенні слідчих чи інших процесуальних дій за його участю.

Якщо свідок є членом сім'ї чи близьким родичем підозрюваного, обвинуваченого, у запиті про виклик його для явки до органу внутрішніх справ України слід обов'язково зазначити, що згідно з положеннями статті 63 Конституції України він не несе відповідальності за відмову давати показання щодо підозрюваного, обвинуваченого – члена сім'ї чи близького родича.

Якщо слідчий, який готує запит (доручення), вважає, що особиста присутність свідка або експерта в Україні конче необхідна, він зазначає про це у запиті про вручення виклику (повістки) з проханням до Запитуваної Сторони запропонувати цьому свідку або експерту з'явитись до органу – ініціатора виклику.

Оскільки за положеннями КПК України свідок, потерпілий і експерт мають право на компенсацію дорожніх витрат від місця їх проживання, компенсацію добових, якщо це передбачено договором – за не отриману заробітну плату, а експерт, крім того, має право на винагороду за проведення експертизи. Ці витрати розраховуються за тарифами, передбаченими в шкалах виплат та правилах, чинних в Україні.

Питання щодо порядку і розмірів компенсації (відшкодування) витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду регламентуються Постановою КМУ від 19 липня 2017 р. № 542 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 1 липня 1996 р. № 710 «Про затвердження Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів», яка з 1 січня 2018 року набула чинності.

Вказаною постановою також визначено конкретний розмір плати за послуги з письмового перекладу. Так, розмір винагороди перекладача, якщо виконана робота не є його службовим обов'язком, становить за годину надання послуг з усного перекладу - 15 відсотків *прожиткового мінімуму для працездатних осіб*, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року. За надання послуг з письмового перекладу у кількості 1860 друкованих знаків разом із пробілами - 10 відсотків *прожиткового мінімуму для працездатних осіб*, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року. Загальний розмір виплати не може перевищувати трикратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Змінено також граничні розміри витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду. Тепер ці втрати та винагороди прив'язані до прожиткового мінімуму для працездатних осіб, замість мінімальної зарплати, як це було раніше.

У виклику докладно зазначається інформація про види та розміри коштів, на які мають право свідок або експерт. За клопотанням свідка або експерта орган внутрішніх справ, який є ініціатором виклику, сплачує аванс на покриття витрат згідно зі ст. 9 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 1959 року.

При зазначенні у виклику (повістки) дати явки, необхідно взяти до

уваги, що запит про виклик повинен надійти до компетентного органу Запитуючої Сторони заздалегідь до вказаної у повістці дати. Цей термін повинен бути достатнім для проходження процедури направлення запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу і включати час, необхідний для проїзду від місця проживання викликаної особи до органу, який її викликає, і не повинен перевищувати шістдесяті діб або інший строк, передбачений міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВР України.

Якщо для давання показань або участі в інших процесуальних діях під час кримінального провадження необхідна присутність особи, яка тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території іноземної держави і не притягується до кримінальної відповідальності в цьому кримінальному провадженні, то орган досудового розслідування, прокурор, суддя або суд України, які здійснюють кримінальне провадження, складають прохання про тимчасову передачу такої особи в Україну. Таке прохання про тимчасову передачу особи оформляється та направляється відповідно до порядку, передбаченого статтями 548, 551 та 552 КПК України.

У разі задоволення компетентним органом іноземної держави прохання про тимчасову передачу особи така особа має бути повернута після проведення процесуальних дій, для яких вона була передана, у погоджений з іноземною державою строк.

Орган досудового розслідування, прокурор, суддя або суд України, які здійснюють кримінальне провадження, складають документи про продовження в разі необхідності строку тимчасової передачі та направляють їх центральному органу щодо міжнародної правової допомоги не пізніш як за двадцять днів до закінчення такого строку.

Рішення компетентного органу іноземної держави про тримання особи під вартою або про призначення їй покарання у виді позбавлення волі є підставою для тримання під вартою в Україні особи, яка тимчасово передана в Україну.

До запиту про проведення обшуку, огляду місця події, вилучення, арешту чи конфіскації майна або інших процесуальних дій, дозвіл на проведення яких надається судом згідно з вимогами КПК України, додається інформація про докази, які обґрунтовують потребу у відповідних заходах. Відповідно до ч. 2 ст. 562 КПК України до такого запиту обов'язково долучається належно засвідчена копія дозволу прокурора або суду.

Не вимагається надання інформації згідно з пунктами 4, 5, 8 ч. 2 ст. 552 КПК України до запиту про вручення особі документів або викликів до суду.

Дотримання даних вимог з метою недопущення порушень прав і свобод людини є обов'язковим.

До процесуальних дій, здійснення яких можливе лише за рішенням слідчого судді або суду відносяться: 1) тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159); 2) арешт майна (ст. 170); 3) проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233); 4) обшук (ст. 234); 5) слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240); 6) примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242); 7) відбір біологічних зразків для експертизи (ч. 3 ст. 245); 8) втручання у приватне спілкування (ст. 258), у тому числі аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст. 261-262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); 9) обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); 10) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); 11) спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); 12) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); 13) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

До процесуальних дій, проведення яких здійснюється за постановою прокурора відносяться: 1) огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239); 2) освідування особи (ст. 241); 3) контроль за вчиненням злочину (ст. 271).

У разі потреби отримання при виконанні процесуальних дій за кордоном саме оригіналів документів, про це слід прямо зазначати у запиті. При цьому, під час підготовки запиту компетентному органу необхідно обов'язково дати гарантії повернення таких оригіналів після того, як у них відпаде потреба.

Кримінальним процесуальним кодексом України та низкою міжнародних договорів передбачено також і можливість присутності представників запитуючої держави при виконанні процесуальних дій на території запитуваної держави.

Присутність представників Запитуючої Сторони при виконанні запиту про правову допомогу передбачена ч. 3 ст. 8 Мінської конвенції, ст. 4 Європейської конвенції 1959 року, ст. 77 Договору з Польщею, ст. 61 Договору з Грузією, ст. 63 Договору з Литвою, ст. 61 Договору з Естонією, ст. 68 Договору з Латвією тощо.

Зазвичай міжнародні договори детально не визначають повноважень представників Запитуючої Сторони, які присутні при виконанні запиту. Зазначене питання повинне регламентуватися національним законодавством Запитуваної Сторони, на території якої проводяться запитувані процесуальні дії.

Представники запитуючого компетентного органу самостійно не мають права проводити процесуальні дії в іноземній державі. Головним завданням таких представників(п. «г» підр. 1.4 Інструкції про порядок організації співробітництва ОВС України з правоохоронними органами

іноземних держав та міжнародними організаціями, затвердженої наказом МВС України від 24.05.2011 № 233,) є оперативне уточнення тих чи інших питань з урахуванням даних, отриманих при виконанні запиту про правову допомогу, та координація дій з компетентним органом іноземної держави - виконавцем запиту.

А згідно ч. 2 ст. 563 КПК України представник компетентного органу іноземної держави має право спостерігати за проведенням процесуальних дій та вносити зауваження та пропозиції щодо їх проведення, з дозволу слідчого, прокурора або суду ставити запитання, а також робити записи, у тому числі із застосуванням технічних засобів.

Передача матеріалів виконання представникам компетентних органів інших держав, які присутні при виконанні міжнародного запиту, дозволяється лише за погодженням з ГСУ Нац. Пол., України та після обов'язкової перевірки матеріалів прокурором.

Ініціювати питання про присутність представників компетентних органів України повинні слідчий, який здійснює кримінальне провадження, або прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, які у запиті про надання міжнародної правової допомоги повинні зазначити дані осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності (п. 8 ч. 2 ст. 552 КПК України).

Усі витрати, пов'язані з присутністю представників правоохоронних органів України при виконанні процесуальних дій за кордоном, покладаються на ініціатора запиту.

Представники компетентних органів України при виконанні процесуальних дій за кордоном мають право бути присутніми, спостерігати за проведенням процесуальних дій, робити відповідні нотатки. Використання технічних засобів, поставлення питань допитуваним особам тощо можливе лише за дозволом компетентного органу іноземної держави, який виконує запит.

З метою пришвидшення отримання результатів виконання запиту можливо порушити питання, під час ініціювання запиту, про те, щоб одержані в ході його виконання матеріали та докази були передані представникам українського органу досудового розслідування. Таке клопотання можливе лише за умови наявності у запиті даних про необхідність присутності представників компетентного органу України під час його виконання.

На прохання запитуючої (яка запитує) сторони уповноважений (центральний) орган України має право вжити додаткових заходів для забезпечення конфіденційності факту отримання запиту про міжнародну правову допомогу, його змісту та відомостей, отриманих у результаті його виконання.

Відповідно до ст. 553 КПК України наслідками виконання запиту в

іноземній державі відповідно докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит.

Запит про правову допомогу надсилається іноземній державі на підставі міжнародного договору України, а у випадку, якщо Україна не є суб'єктом договірних відносин з даною іноземною державою, то на підставі принципу взаємності (ч.3 ст.544 КПК України) про що вже було зазначено. У такому випадку уповноважений (центральний) орган України надсилає запит про надання міжнародної правової допомоги до Міністерства закордонних справ України для подальшого передання його компетентному органу запитуваної сторони дипломатичним шляхом.

Відповідно до ст. 553 КПК України при виконанні запиту про надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні (в іноземній державі) докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання такого запиту, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит.

Якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, то отримані в результаті запиту відомості не можуть визнаватися судом допустимими.

При виникненні необхідності оголосити в міжнародний розшук підозрюваного, який виїхав за межі України з метою переховування від слідства та суду, з використанням можливостей робочого апарату НЦБ Інтерполу. Слід враховувати, що розшук підозрюваних, обвинувачених та засуджених НЦБ Інтерполу не організовує, якщо вони вчинили кримінальні правопорушення, що носять політичний, воєнний, релігійний чи расовий характер.

На прохання запитуючої (яка запитує) сторони уповноважений (центральний) орган України має право вжити додаткових заходів для забезпечення конфіденційності факту отримання запиту про міжнародну правову допомогу, його змісту та відомостей, отриманих у результаті його виконання.

Відповідно до ст. 553 КПК України наслідками виконання запиту в іноземній державі відповідно докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит.

Після розгляду запиту на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України, уповноважений (центральний) орган України протягом десяти днів надсилає 1) запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом або 2) всі матеріали повертаються відповідному органу України (автору запиту) з викладом

недоліків (для їх усунення).

Запит про правову допомогу надсилається іноземній державі на підставі міжнародного договору України, а у випадку, якщо Україна не є суб'єктом договірних відносин з даною іноземною державою то на підставі засади взаємності, про що раніше вже нами було зазначено.

Уповноважений центральний орган України за результатами розгляду запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу може прийняти рішення щодо: 1) доручення його виконання органу досудового розслідування, прокуратури або суду з одночасним вжиттям заходів щодо забезпечення умов конфіденційності; 2) можливості виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави; 3) відкладення виконання, якщо це може перешкоджати кримінальному провадженню на території України, або погоджує з компетентним органом іноземної держави можливість виконання запиту на певних умовах; 4) відмови у виконанні запиту з підстав, передбачених статтею 557 КПК; 5) можливості виконання запиту, якщо витрати на таке виконання явно перевищуватимуть завдану кримінальним правопорушенням шкоду або явно не відповідатимуть тяжкості кримінального правопорушення (якщо це не суперечить міжнародному договору України); 6) вчинення інших дій, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді, строк виконання може бути продовжений Генеральним Прокурором України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до частини третьої статті 545 КПК України.

За відсутності міжнародного договору з відповідною державою уповноважений (центральный) орган України надсилає запит про надання міжнародної правової допомоги до Міністерства закордонних справ України для подальшого передання його компетентному органу запитуваної сторони дипломатичним шляхом.

Відповідно до ст. 553 КПК України наслідками виконання запиту в іноземній державі відповідно докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит.

Відповідно до ст. 555 КПК України у разі отримання запиту уповноважений (центральный) орган України зобов'язаний повідомити про

результати розгляду та виконання запиту компетентний орган іноземної держави упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця.

Складені органом досудового розслідування, слідчим, прокурором або суддею документи для забезпечення виконання запиту про міжнародну правову допомогу підписуються зазначеними посадовими особами та скріплюються печаткою відповідного органу.

У разі неможливості виконати запит про міжнародну правову допомогу, а також у разі відмови у наданні міжнародної правової допомоги з підстав, передбачених статтею 557 КПК України, уповноважений (центральний) орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини відповідно до частини третьої статті 545 КПК України, повертає такий запит компетентному органу іноземної держави із зазначенням причин.

Якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК України, навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає.

Положеннями чинного КПК передбачена і процесуальна регламентація здійснення міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях стосовно таких дій як: 1) тимчасова передача особи з території іноземної держави для давання показань або участі в інших процесуальних діях під час кримінального провадження (ст. 565 КПК України); 2) виклик особи, яка перебуває за межами України, для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України (ст. 566 КПК України); 3) допиту особи за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції (ст. 567 КПК України); 4) розшуку, арешту і конфіскації майна, грошей і цінностей, отриманих злочинним шляхом, а також майна, яке належить підозрюванім, обвинуваченим або засудженим особам (ст. 568 КПК України); 5) контрольованої поставки з питань контрабанди (ст. 569 КПК України); 6) прикордонне переслідування особи, яка вчинила незаконне переміщення через державний кордон України (ст. 570 КПК України); 7) створення і діяльності спільних слідчих груп щодо правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав (ст. 571 КПК України).

Перелік та підстави застосування вказаних процесуальних дій, які можливі під час провадження за запитом іншої держави детально регламентовано вказаними статтями.

Орган досудового розслідування або слідчий передає матеріали виконання запиту прокурору, який здійснює нагляд за додержанням

законів при проведенні досудового розслідування, для перевірки повноти і законності проведених слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Здійснення нагляду за додержанням законів міжнародно-правовій галузі та організація роботи у цьому напрямку під час кримінального провадження, покладено безпосередньо на Головне управління міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України, старших прокурорів і прокурорів прокуратур обласного рівня з міжнародно-правових доручень та спеціально визначені відповідними наказами працівники прокуратур, де такі посади не введені. За зверненнями Головного управління міжнародно-правового співробітництва, керівники відповідних структурних підрозділів Генеральної прокуратури України у визначений строк зобов'язані надати висновок про: законність та обґрунтованість прийнятого у кожному кримінальному провадженні рішення про його передання за кордон, а також наявність підстав для подальшого розслідування в Україні при надходженні кримінального провадження за кордону, а в разі прийняття рішення про можливість забезпечення такого розслідування в Україні – висновок з цього приводу погоджувати з відповідним заступником Генерального прокурора України; відповідність чинному законодавству України дій або рішень українських органів досудового розслідування під час виконання запиту іноземної компетентної установи, які оскаржують ся чи перевіряються; законність процесуальних рішень у кримінальному провадженні та наявність підстав для звернення із запитами про видачу особи, встановленої або затриманої на території іноземної держави, або відмови від такого звернення; законність рішення щодо набуття особою громадянства України, визначення її біженцем чи особою, яка потребує додаткового або тимчасового захисту при вирішенні питання про видачу особи в Україні.

Прокурори обласного рівня, прокурори міст з районним поділом, міські, районні, міжрайонні та прирівняні до них прокурори у межах компетенції зобов'язанні забезпечити нагляд за додержанням законів з питань міжнародно-правового співробітництва під час кримінального провадження, зокрема: 1) забезпечувати виконання підпорядкованими прокурорами та органами досудового розслідування вимог статті 575 КПК щодо видачі особи (екстрадиції), для чого мають вивчати матеріали кримінального провадження стосовно встановленої або затриманої за кордоном особи із складанням висновку щодо обґрунтованості звернення, наявності умов, для екстрадиції такої особи та відповідності документів органу досудового розслідування вимогам міжнародних договорів і чинного законодавства України; 2) з метою своєчасного надходження від ініціатора розшуку відповідного запиту не пізніше 60 годин з моменту затримання у тому числі у порядку ст. 208 КПК України або встановлення на території України особи, яка вчинила злочин за її межами, інформувати

про це факсимільним зв'язком і поштою Головне управління міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України або Міністерство юстиції України, якщо питання видачі такої особи належить до його компетенції; 3) про кожен випадок затримання або взяття під варту громадянина іноземної держави, який розшукується з метою екстрадиції, негайно повідомляти Міністерство закордонних України, а у разі надходження відповідного звернення забезпечувати співробітникам дипломатичного представництва або консульської установи держави громадянства такої особи побачення із затриманим (заарештованим); 4) здійснювати нагляд за додержанням правоохоронними органами України вимог статей 208, 582 КПК України при затриманні розшукуваної особи за умови наявності звернення компетентного органу іноземної держави, яке повинно містити відповідну інформацію, передбачену міжнародним договором, а у разі, якщо у зверненні компетентного органу іноземної держави не вказано необхідних даних, невідкладно доручати уповноваженій службовій особі їх отримати; 5) за кожним фактом затримання іноземця або особи без громадянства, розшукуваних компетентними органами іноземних держав для притягнення до кримінальної відповідальності чи виконання вироку суду, проводити перевірку наявності законних підстав для затримання, відповідності процесуального оформлення затримання чинному законодавству України, своєчасності і повноти виконання органом, що здійснював затримання, вимог статей 208, 582 КПК України і про результати перевірки впродовж 60 годин повідомляти Головне управління міжнародно-правового співробітництва; 6) при надходженні звернення іноземного компетентного органу звертатися до слідчого судді з клопотанням про застосування тимчасового арешту такої особи на строк визначеним КПК України або відповідним міжнародним договором України, до надходження запиту про її видачу, та надавати разом із клопотанням на розгляд слідчого судді відповідні документи, передбачені міжнародним договором України та статтею 583 КПК України; 7) забезпечувати звернення з клопотання про тримання особи під вартою у порядку статті 597 КПК України; 8) забезпечувати участь прокурора, який має належні знання у галузі міжнародного правового співробітництва та відповідну фахову підготовку, у розгляді слідчим суддею кожного клопотання про тимчасовий, екстрадиційний арешт, а також про наявність підстав для подальшого тримання особи під вартою, при необхідності вживати передбачені КПК України заходи апеляційного оскарження винесеної слідчим суддею ухвали, яка суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства або міжнародного договору України; 9) у разі оскарження до слідчого судді рішень Генеральної прокуратури України або Міністерства юстиції України про видачу особи забезпечувати участь прокурора у процесі видачі (екстрадиції), а також при перейнятті

кримінального провадження від іноземної держави; 10) при отриманні прокуратурою районного, міського або обласного рівня повідомлення іноземного правоохоронного органу або іншої іноземної установи, чи органу МВС України, у тому числі Робочого апарату Українського бюро Інтерполу МВС України, про затримання чи встановлення іноземним компетентним органом особи, яка розшукується українськими правоохоронними органами з метою видачі (екстрадиції) в Україну, не пізніше 60 годин з часу отримання такого повідомлення, факсимільним та поштовим відправленням через прокуратури обласного рівня інформувати Генеральну прокуратуру України про намір вимагати видачі (екстрадицію) особи; 11) забезпечувати додержання вимог міжнародних договорів та статті 576 КПК України щодо межі кримінальної відповідальності осіб, виданих в Україні у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування та під час судового провадження; 12) забезпечувати додержання вимог міжнародних договорів та статті 598 КПК України щодо межі призначення покарання особі, кримінальне провадження стосовно якої перейнято від іноземного компетентного органу; 13) при здійсненні нагляду за додержанням правоохоронними органами України вимог статей 552, 600 КПК України щодо порядку підготовки запиту про міжнародну правову допомогу та передання кримінального провадження особливу увагу звертати на відповідність змісту та форми запиту, додатків до нього положенням міжнародних договорів, у тому числі заявам чи спостереженням запитуваної держави; 14) за необхідності виконання на території іноземної держави процесуальних дій, дозвіл на проведення яких в Україні надається прокурором або судом, забезпечувати додержання органом досудового розслідування вимог частини 2 статті 562 КПК України; 15) забезпечувати виконання запиту іноземної держави про проведення процесуальних дій, який надійшов з уповноваженого (центрального) органу або безпосередньо з іноземної компетентної установи, відповідно до вимог статті 558 КПК України та з дотриманням місячного строку проведення слідчих (розшукових) дій з дати надходження звернення до безпосереднього виконавця; 16) у разі неможливості виконання запитуваних процесуальних дійу встановлений законом строк за п'ять днів до його закінчення забезпечувати надходженнядо уповноваженого (центрального) органу обґрунтованого клопотання про необхідність продовження строку виконання запиту; 17) при оскарженні до суду відповідно до вимог статті 572 КПК України рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування у зв'язку з виконанням запиту про міжнародну правову допомогу забезпечувати обов'язкову участь у судовому засіданні прокурора, який здійснює безпосередній нагляд за додержанням законів під час проведення відповідним органом досудового розслідування; 18) до клопотань українського органу досудового розслідування про передання

кримінального провадження компетентному органу іноземної держави до матеріалів долучати висновок прокуратури обласного рівня щодо: законності та обґрунтованості притягнення особи до відповідальності, повноти розслідування в Україні; наявності процесуальних строків (із обов'язковим зазначенням дати їх закінчення); належності оформлення матеріалів кримінального провадження, можливості їх спрямування для перейняття провадження компетентним органом іноземної держави; 19) не допускати випадків порушення клопотання про передання кримінального провадження іноземному компетентному органу до виконання повному обов'язі на території України всіх необхідних та можливих за відсутності підозрюваного.

Наказом Генерального прокурора України № 8г від 11 лютого 2013 року «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» затверджена Інструкція про організаційно-протокольне забезпечення заходів міжнародного співробітництва, які здійснюються органами прокуратури України.

Відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого Указом Президента України № 395/2011 від 06.04.2011 р., на Міністерство юстиції України, крім інших завдань, також покладено обов'язок здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань.

Якщо запит (доручення) про міжнародну правову допомогу, що передбачає присутність представника, надійшов відповідно до частини третьої статті 545 КПК України, його копію невідкладно надсилають до уповноваженого (центрального) органу для вирішення в цій частині; 2) надання компетентним органам іноземної держави гарантій щодо умов виконання запиту (доручення), передбачених частиною другою статті 544 КПК України, та отримання таких гарантій від інших держав; 3) тимчасової передачі особи, яка відбуває покарання, для участі у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні міжнародні договори України у сфері взаємодії з правової допомоги у кримінальних провадженнях.
2. У чому полягає здійснення міжнародного співробітництва на засадах взаємності?
3. З якою метою здійснюється надання міжнародної правової допомоги?
4. Назвіть основні види міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні.
5. Які данні повинен містити запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні?

6. Назвіть уповноваженні (центральні) органи України на здійснення міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні;

7. На якому законодавстві повинні ґрунтуватися звернення про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні та докази в рамках міжнародної правової допомоги?

8. Якою мовою повинні оформлятися в рамках міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні запит і долучені до нього документи?

9. Які гарантії обов'язково повинні бути зазначені у запиті про виклик особи на територію України для допиту як свідка, потерпілого чи експерта?

4.2. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)

4.2.1. Поняття, види та принципи екстрадиції

Поняття «видача особи (екстрадиція)» міститься в ч. 2 ст. 541 КПК і передбачає видачу особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку.

Беручи до уваги зобов'язання сторін, можна виділити договірну і без договірну видачу. Перша здійснюється на підставі двосторонніх або багатосторонніх договорів, а друга – за принципом «взаємності». В даному випадку Україна, ратифікувавши Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 року, не виключає можливості застосування даного принципу: «Будь-яка сторона може застосовувати принцип взаємності щодо будь-яких правопорушень, вилучених із сфери застосування Конвенції, згідно з цією статтею» (ч. 7 ст. 2 Конвенції).

За часом проведення і тривалості екстрадицію можна поділити на такі види:

1) тимчасова видача, або видача на термін. Тимчасова видача – видача на певний строк особи, яка відбуває покарання на території однієї держави, іншій державі для проведення процесуальних дій з її участю та притягнення до кримінальної відповідальності з метою запобігання закінченню строків давності або втрати доказів у кримінальній справі (якщо відстрочка видачі може утруднити розслідування злочину) (ст. 64 Мінської конвенції 1993 р., ст. 579 КПК України).

2) повторна видача. Ст. 68 Мінської конвенції 1993 року вказує, якщо видана особа ухиляється від кримінального переслідування або від відбуття покарання і повернеться на територію запитуваної держави, то за новою вимогою вона повинна бути видана без надання матеріалів, згаданих у ст. 58 «Вимога про видачу» і ст. 59 «Додаткові відомості».

Залежно від реальної можливості здійснення екстрадиції можна також визначити такий вид, як відстрочена або умовна екстрадиція. В даному випадку якщо стосовно особи, про видачу якої направлено прохання, здійснюється кримінальне переслідування або вона відбуває покарання за інший злочин на території запитуваної договірної сторони, видачу може бути відстрочено до закінчення кримінального переслідування, відбуття покарання, звільнення від кримінальної відповідальності з будь-якої підстави. В Конвенції 1957 р. вказано, що запитувана держава може не відстрочувати передачу, а тимчасово передати відповідну особу запитуючій державі на умовах, які визначаються обома державами за їх спільною згодою (ст. 19).

За методом правового застосування екстрадицію можна поділити на обов'язкову і необов'язкову. Перший вид несе за собою зобов'язання держав при видачі особи. Ст. 56 Мінської конвенції 1993 р. свідчить про те, що договірні сторони зобов'язалися відповідно до умов, передбачених даною конвенцією, на вимогу видавати один одному осіб, що знаходяться на їх території, для притягнення до кримінальної відповідальності або для приведення вироку до виконання. В даному випадку зобов'язання видачі передбачає дотримання сторонами своїх зобов'язань, умов, які зазначаються в договорах.

Другий вид передбачає право держави здійснювати або не здійснювати видачу особи. Так, при ратифікації Конвенції 1957 р. Україна внесла заяву і застереження про те, що вона залишає за собою право не здійснювати видачу, якщо особа, видача якої запитується, за станом здоров'я не може бути видана без шкоди її здоров'ю. В більшості випадків держава з міркування відповідності міжнародних норм національному праву або інших правових точок зору встановлює ті або інші норми, що зумовлюють видачу або не видачу особи (Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції» від 16.01.1998 р.).

У статті 6 Типового договору про видачу 1990 р. вказується на такий вид екстрадиції, як спрощена екстрадиція, тобто видача можлива без проведення у повному обсязі перевірки наявності можливих перешкод. В Конвенції 1957 р. та Мінській конвенції 1993 р. спрощену процедуру екстрадиції не передбачено. В той же час деякі двосторонні договори містять спрощену процедуру екстрадиції, наприклад, ст. 10 «Спрощений порядок видачі» Договору між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників від 4.11.2003 р. передбачає, що запитувана сторона може, якщо це не суперечить її законодавству, здійснити видачу одразу після отримання прохання про тимчасове затримання або взяття під варту за умови, якщо відповідна особа чітко висловить свою згоду на таку видачу перед суддею або компетентним органом запитуваної сторони.

Згода такої особи на видачу оформлюється документом, підписаним нею перед суддею або компетентним органом.

Крім того, ст. 588 КПК також передбачає спрощений порядок видачі осіб з України. Спрощений порядок видачі з України особи може бути застосований лише за наявності письмової заяви такої особи про її згоду на видачу, оформленої у присутності захисника та затвердженої слідчим суддею. У разі одержання відповідної заяви видача можлива без проведення в повному обсязі перевірки наявності можливих перешкод для видачі.

Принципи екстрадиції – це закріплені в нормах спеціальних міжнародних договорів (конвенцій) або відображені в нормах національних законів загальні положення та основні ідеї, що визначають суть, зміст, мету взаємовідносин держав щодо екстрадиції осіб та мають як імперативний, так і факультативний характер.

Принципи екстрадиції мають певні властиві тільки цьому інституту ознаки:

1. Вони знаходять своє відображення в нормах міжнародних договорів або конвенціях, деякі з них – в нормах національних законів.

2. Принципи екстрадиції мають вигляд підстав для видачі або відмови у видачі особи.

3. Принципи екстрадиції мають ознаки імперативності та факультативності (наприклад, більшість держав не видають власних громадян, а деякі держави за наявності міжнародного договору можуть видати власних громадян – Італійська Республіка, Республіка Білорусь тощо).

4. Поєднання принципів кримінально-процесуального права і екстрадиції, наприклад, принцип «ad hoc» (ст. 14 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. – далі Конвенція 1957 р.).

Важливим принципом екстрадиції, який вказаний у ч. 1 ст. 2 Конвенції 1957 р., є принцип подвійної кримінальності. Відповідно до нього злочин є екстрадиційним, якщо він карається за законами обох держав, які вступають в екстрадиційні правовідносини. Покарання за злочин, що вчинила особа, повинне бути передбачено за національним кримінальним законодавством як держави, де особа знаходиться, так і держави, де був вчинений злочин і яка вимагає екстрадиції.

Одним із важливіших принципів інституту екстрадиції є принцип екстрадиційної(мінімальної) кари. Частина 1 ст. 2 Конвенції 1957 р. вказує на те, що екстрадиція правопорушників здійснюється у зв'язку із правопорушеннями, які караються за законами запитуючої сторони та запитуваної сторони позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою на максимальний термін не менше одного року чи більш суворим покаранням. Вказаний принцип є, так би мовити, підставою для здійснення екстрадиції, тобто вчинення злочину, що карається

позбавленням волі не менше ніж на один рік чи більш суворим покаранням. Принцип спеціалізації є обов'язковим для виконання державами, при відсутності цього принципу відсутній сам процес екстрадиції.

Відповідно до ч. 7 ст. 2 Конвенції 1957 р. будь-яка сторона може застосовувати принцип взаємності щодо будь-яких правопорушень, вилучених із сфери застосування конвенції згідно з цією статтею. Зміст цього принципу полягає в тому, що за відсутності міжнародного договору або конвенції, держави можуть видати особу на засадах взаємності, тобто якщо одна держава видала особу іншій державі, то і інша держава повинна видати в подальшому особу.

Вказане положення передбачено в ст. 544 КПК в якій зазначено, що за відсутності міжнародного договору України міжнародна правова допомога чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності. Уповноважений (центральний) орган України, направляючи до такої держави запит, письмово гарантує запитуваній стороні розглянути в майбутньому її запит про надання такого самого виду міжнародної правової допомоги. Уповноважений (центральний) орган України розглядає запит іноземної держави лише за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності.

Принцип взаємності – факультативний принцип, не обов'язковий, але обов'язковості він набуває тоді, коли одна з двох держав видала особу відповідно до цього принципу. На початку принцип взаємності розглядається як право держав, а потім вже як обов'язок однієї з держав.

До спеціальних принципів екстрадиції можна також віднести принцип «адгос»: видана особа не може переслідуватися, засуджуватися або затримуватися з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою ні за яке правопорушення, вчинене до її видачі, крім правопорушення, за яке вона була видана, і її особиста свобода ні з яких інших причин не може обмежуватися (ч. 1 ст. 14 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року).

Принцип «Nonbisinidem». Вказаний принцип зазначено в ст. 9 Конвенції 1957 р. в якій передбачено, що видача не здійснюється, якщо компетентні органи запитуваної сторони проголосили остаточне рішення щодо відповідної особи у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача. У видачі може бути відмовлено, якщо компетентні органи запитуваної сторони ухвалили рішення абоне порушувати, або припинити переслідування у зв'язку із таким самим правопорушенням (правопорушеннями).

До принципів екстрадиції слід віднести принцип невидачі осіб. Принцип невидачі знайшов своє відображення у ст. 3 «Імперативні підстави для відмови в видачі» та ст. 4 «Факультативні підстави для

відмови в видачі» Типового договору про видачу 1990 р. Вказаний принцип передбачає не видачу осіб з метою захисту їх прав і свобод. Принцип не видачі частково відображено також у ст. 589 «Відмова у видачі особи (екстрадиції)» КПК України.

У процесі екстрадиції застосовуються і традиційні принципи кримінально-процесуального права: принцип презумпції невинуватості, принцип рівності людей перед законом і судом, публічність, гласність, право на захист, право на честь та гідність тощо. Вказані принципи використовуються не як підстави для екстрадиції або відмови в екстрадиції, але застосовуються під час екстрадиції.

До принципів екстрадиції слід віднести такі фундаментальні положення, як забезпечення прав і свобод особи, яка видається, ознайомлення її з висунутим щодо неї обвинуваченням та нормами законів, за якими кваліфіковані її дії, тощо.

Стаття 581 КПК України передбачає права особи, видача якої запитується: 1) знати, у зв'язку з яким кримінальним правопорушенням надійшов запит про її видачу; 2) мати захисника і побачення з ним за умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, на присутність захисника під час допитів; 3) у разі затримання – на повідомлення близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб про затримання і місце свого перебування; 4) брати участь у розгляді судом питань, пов'язаних з її триманням під вартою і запитом про її видачу; 5) ознайомлюватися із запитом про видачу або одержати його копію; 6) оскаржувати рішення про тримання під вартою, про задоволення запиту про видачу; 7) висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо запиту про видачу; 8) звертатися з проханням про застосування спрощеної процедури видачі.

Особі, стосовно якої розглядається питання про видачу, і яка не володіє державною мовою, забезпечується право робити заяви, заявляти клопотання, виступати в суді мовою, якою вона володіє, користуватися послугами перекладача, а також отримати переклад судового рішення та рішення центрального органу України мовою, якою вона користувалася під час розгляду. Якщо особа, стосовно якої розглядається питання про видачу, є іноземцем і тримається під вартою, то вона має право на зустрічі з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави.

4.2.2. Підстави для видачі (екстрадиції) та підстави відмови у видачі (екстрадиції)

Обов'язковою умовою щодо здійснення екстрадиції при відсутності підстав відмови в екстрадиції є умова, при якій видача для притягнення до кримінальної відповідальності провадиться за такі діяння, які за законами обох сторін є карними і за скоєння яких передбачається покарання у виді позбавлення волі на термін не менше одного року або більш тяжке покарання. Видача для приведення вироку у виконання здійснюється за

такі діяння, які відповідно до законодавства обох сторін є карними і за здійснення яких особу, видача якої потрібна, було засуджено до позбавлення волі на термін не менш шести місяців або до більш тяжкого покарання.

Слід звернути увагу, що будь яка договірна держава під час приєднання до конвенції, що регулює екстрадицію або укладання договору, може надати перелік правопорушень, за вчинення яких видача дозволяється, або перелік правопорушень, за вчинення яких вона забороняється (наприклад, ст. 2 Конвенції 1957 р.). Також необхідно звернути увагу, що в деяких двосторонніх договорах, ратифікованих Україною, зазначається норма, при якій при вирішенні питання про видачу та визначення того чи є будь-яке діяння злочином за законодавством обох договірних держав, не має значення його юридична кваліфікація і термінологічне визначення.

В той же час відповідно до Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» від 19.12.2014 № 13 «Норми міжнародних договорів, які визначають ознаки складу кримінально караного діяння, не можуть застосовуватись судами України безпосередньо, оскільки такими договорами прямо встановлюється обов'язок держави забезпечити виконання передбачених договором обов'язків шляхом встановлення покарання за певні злочини внутрішнім (національним) законом (наприклад, Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року, Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 року, Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 року, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) 1999 року).

При здійсненні правосуддя суди повинні враховувати, що відповідно до ч. 1 ст. 3 КК законодавство України про кримінальну відповідальність становить КК, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права. При цьому підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК (ч. 1 ст. 2 КК України); злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом (ч. 3 ст. 3 КК України).

У зв'язку із цим міжнародно-правові норми, що передбачають ознаки складу злочину, мають застосовуватись судами України лише у тих випадках, коли норми КК прямо встановлюють необхідність застосування міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (наприклад, статті 438-440 КК України)».

Спираючись на міжнародну практику можна зазначити, що більшість

відмов в екстрадиції особи виникають за так званих (підстав) умов невидачі.

Відповідно до ст. 589 «Відмова у видачі особи (екстрадиції)» у видачі особи іноземній державі відмовляється у таких випадках, якщо:

1) особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, відповідно до законів України на час прийняття рішення про видачу (екстрадицію) є громадянином України;

2) злочин, за який запитано видачу, не передбачає покарання у виді позбавлення волі за законом України;

3) закінчилися передбачені законом України строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку за злочин, за який запитано видачу;

4) компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу центрального органу України додаткових матеріалів або даних, без яких неможливе прийняття рішення за запитом про видачу (екстрадицію);

5) видача особи (екстрадиція) суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України;

б) наявні інші підстави, передбачені міжнародним договором України.

У двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорах умови невидачі відображені в різних правових нормах і є обов'язковою умовою екстрадиції. Так, підстави невидачі ширше розкриті в типовому договорі про екстрадицію. В даному договорі умови невидачі розділені на підстави, при яких екстрадиція особи взагалі неможлива (імперативні підстави для відмови), і підстави, при яких в екстрадиції може бути відмовлено (факультативні підстави для відмови).

До імперативних підстав для відмови належать:

- якщо правопорушення, стосовно якого надходить прохання про видачу, розглядається запитованою державою як правопорушення політичного характеру. Наприклад, п. 5 ст. 3 «Підстави відмови у видачі правопорушників» Договору між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників від 23.10.2003 р. вказує на те, що не вважаються злочинами політичного характеру: 1) посягання на життя Глави Держави або Глави Уряду іноземної держави, або на життя його члена або сім'ї; 2) геноцид, воєнні злочини або злочини, вчинені проти миру та безпеки людства; 3) терористичні акти, такі як: і – посягання на життя, фізичну безпеку або свободу осіб, які користуються міжнародним захистом, включаючи дипломатів; ii – взяття заручників або викрадення людей; iii – посягання на життя людей або проти власності, вчинене із застосуванням бомб, гранат, ракет, мін, вогнепальної зброї, вибухівки або подібних пристроїв; iv – незаконне захоплення кораблів та літаків; v – замах на вчинення злочинів, зазначених у цій статті, або участь як співвиконавця або співучасника особи, яка вчиняє або намагається

вчинити такі злочини; vi – загалом будь-які насильницькі дії, які не охоплюються у підпунктах i–v, спрямовані проти життя, фізичної безпеки або свободи людей, або спрямовані проти установ; 4) злочини, передбачені міжнародними договорами, чинними для обох сторін;

- якщо запитувана держава має вагомі підстави вважати, що прохання про видачу направлено з метою судового переслідування або покарання особи за ознаками раси, віросповідання, громадянства, етнічної належності, політичних поглядів, полу, статусу або положенню такої особи може бути завдано шкоду по будь-якій з цих причин. Перші дві підстави знайшли своє відображення у ст. 3 Конвенції 1957 р.;

- якщо в запитуваній державі особі ухвалено остаточний вирок за правопорушення, стосовно якого надходить прохання про видачу даної особи;

- якщо особа, відносно якої надходить прохання про видачу, відповідно до законодавства тієї або іншої сторони придбаває імунітет від судового переслідування або покарання із якої-небудь причини, включаючи закінчення строку давності або амністію (деякі країни можуть зробити це положення однією з факультативних підстав для відмови в екстрадиції). Підставу, пов'язану із закінченням строку давності, вказано у ст. 10 Конвенції (1957), а амністії – ст. 4 другого додаткового протоколу до Європейської конвенції (1957);

- якщо особу, стосовно якої надходить прохання про видачу, було або буде піддано в запитуваній державі тортурам або жорстоким, нелюдям або принижуючим гідність видам поведження або покарання, або якщо ця особа у процесі кримінального розгляду не володіла або не володітиме правом на мінімальні гарантії у процесі кримінального розгляду, передбачені в ст. 14 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права;

- якщо судове рішення в запитуваній державі винесено *in absentia*, засуджена особа не мала достатньої можливості для забезпечення свого захисту, і вона не мала або не матиме можливості для проведення повторного слухання справи в її присутності.

Факультативні підстави для відмови в екстрадиції:

- якщо особа, стосовно якої надходить прохання про видачу, є громадянином запитуваної держави. У разі відмови у видачі на цій підставі запитувана держава, якщо про це просить інша держава, передає справу компетентним органам з метою вживання належних заходів до даної особи за правопорушення, щодо якого поступає прохання про видачу. Ст. 6 Конвенції 1957 р. визначає як підставу невидачі громадянство, проте Україна при ратифікації даної конвенції віднесла вказану підставу до обов'язкової (п/п. «г» п. 1 ст. 1 Закону про ратифікацію цієї конвенції). Ч. 3 ст. 25 Конституції – громадянин України не може бути виданий іншій державі;

- якщо компетентні органи запитуваної держави вирішують або не порушувати, або припинити судове переслідування особи за правопорушення, відносно якого надходить прохання про видачу. Хоча ст. 9 Конвенції 1957 р. визначає, що у видачі може бути відмовлено, якщо компетентні органи запитуваної сторони затвердили рішення або не порушувати або припинити переслідування особи за правопорушення, стосовно якого надходить прохання про видачу. В даному випадку підстава набуває свого правового значення після затвердження рішення, а не на етапі самого процесу рішення порушення або припинення переслідування особи;

- якщо судове переслідування щодо правопорушення, у зв'язку з яким надходить прохання про видачу, як очікується, буде порушено в запитуючій державі проти особи, видача якої запитується. Ця підстава розкрита також у ст. 8 Конвенції 1957 р.;

- якщо правопорушення, відносно якого надходить прохання про видачу, карається смертною карою відповідно до законодавства запитуючої держави, якщо ця держава не дає достатніх гарантій, що смертний вирок не буде ухвалено або не буде приведено до виконання. Деякі країни застосовують аналогічну підставу відносно вироку про довічне позбавлення волі. Дана підстава вказана в ст. 10 Конвенції 1957 р.;

- якщо правопорушення, стосовно якого надходить прохання про видачу, вчиняється за межами території однієї із сторін і законодавство запитуючої держави не наділяється юрисдикцією щодо такого правопорушення, вчиненого за межами його території (ч. 2 ст. 7 Конвенції 1957 р.);

- якщо правопорушення, стосовно якого надходить прохання про видачу, розглядається відповідно до законодавства запитуваної держави як вчинене повністю або частково в межах цієї держави. У разі відмови у видачі на цій підставі запитувана держава, якщо цього просить інша держава, передає справу своїм компетентним органам з метою вживання належних заходів до даної особи за правопорушення, стосовно якого надходить прохання про видачу. Вказана підстава міститься у ч. 1 ст. 7 «Місце здійснення злочину» Конвенції 1957 р.;

- якщо особі, стосовно якої надходить прохання про видачу, вже ухвалено вирок або вона буде піддана судовому переслідуванню або їй буде ухвалено вирок у запитуючій державі надзвичайним або спеціальним судом або трибуналом;

- якщо запитувана держава, беручи також до уваги характер правопорушення і інтереси запитуючої держави, визнає, що у світлі обставин справи видача особи буде несумісна з міркуваннями гуманності, зважаючи на вік, стан здоров'я й інші особисті обставини цієї особи. Ця підстава є в Конвенції 1957 р., проте Україна внесла її в Закон про ратифікацію (п/п. «а» п.1 ст. 1).

У вказаному типовому договорі наведено широкий перелік підстав для відмови в екстрадиції.

Інші підстави для відмови в екстрадиції:

- злочин відповідно до законодавства запитуючої або запитуваної держави переслідується в порядку приватного обвинувачення – за заявою потерпілого (ст. 57 Мінської конвенції 1993 р.);

- злочин, по якому запитується видача злочинця, карається законами як запитуючої, так і запитуваної сторони менш суворим покаранням, ніж позбавлення волі;

- якщо діяння не визнається злочином в обох державах. Друга і третя підстави для невидачі особи як у Конвенції 1957 р., так і в Мінській конвенції 1993 р. містяться у вигляді принципів;

- якщо відповідно до доказових норм запитуваної держави немає достатнього доказу того, що особа, чия видача запитується, є стороною правопорушення. Дана підстава є рекомендацією для можливого застосування в екстрадиційних договорах і відображенев типовому договорі про екстрадицію. Варто зазначити, що автори даного договору рекомендують віднести вказану підставу до імперативних;

- видача не здійснюється за правопорушення, які передбачені військовим правом і які не є правопорушеннями за звичайним кримінальним правом (ст. 4 Конвенції 1957 р.). Вказана підстава передбачена п/п. «в» п.1 ст. 1 Закону про ратифікацію Конвенції;

- якщо особі надано статус біженця (крім випадків, передбачених міжнародним договором України;

- якщо компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу центрального органу додаткових матеріалів або даних, без яких неможливе прийняття рішення за запитом про видачу;

- якщо видача особи (екстрадиція) суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України;

- якщо держава, яка звернулася із запитом про видачу, не забезпечує в цій сфері взаємності.

Не зважаючи на грамотний правовий зміст і універсальність, типовий договір є все ж таки консультативним документом, а також орієнтиром при складанні двосторонніх і багатосторонніх договорів між державами з питання екстрадиції. Тому більшість держав, складаючи договори про екстрадицію, самі вирішують згідно з національним законодавством та принципами які саме підстави застосувати при укладанні двосторонніх договорів та які підстави для відмови у екстрадиції визначити як обов'язкові, а які необов'язкові. Так, п. 6. ч. 1. ст. 589 КПК України посилається також на наявність інших підстав, передбачених міжнародним договором України.

У більшості випадків проблеми в екстрадиції якраз і виникають у розбіжності тих або інших підстав для відмови у видачі. Компетентні

органи, що займаються питаннями екстрадиції, часто не враховують чинник відмови у видачі в тій державі, де переховується особа. В даному випадку виникає проста витрата часу і засобів. Так, Постанова Пленуму Верховного Суду України від 8.10.2004 р. № 16 «Про деякі питання застосування законодавства, яке регулює порядок і строки затримання (арешту) осіб при вирішенні питань, пов'язаних з їх екстрадицією, звертає увагу на те, що «суд повинен перевірити... відсутність обставин, що перешкоджають видачі або передачі».

Відповідно до ч. 4 ст. 573 КПК центральний орган України має право відмовити в направленні запиту до іноземної держави, якщо існують передбачені КПК України або міжнародним договором обставини, які можуть перешкоджати видачі. Він також має право відмовити компетентному органу України у зверненні до іноземної держави, якщо видача буде явно не виправданою з огляду на співвідношення тяжкості вчиненого особою кримінального правопорушення та ймовірних витрат, необхідних для екстрадиції. В даному випадку центральним органом України є Генеральна прокуратура України щодо запитів органів досудового слідства (див. також наказ Генеральної прокуратури України «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» від 18.09.2015 р. № 223.) та Міністерство юстиції України щодо запитів судів.

4.2.3. Міжнародно-правові норми, що регулюють питання видачі (екстрадиції)

Частиною 1 ст. 9 Конституції України встановлено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Ст. 19 Закону України від 29.06.2004 р. «Про міжнародні договори України» визначено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. У випадку, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України» від 12.09.1991 р. Україна є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки.

Порядок зносин судів, прокурорів, слідчих з відповідними установами іноземних держав, а також порядок виконання взаємних доручень визначаються законодавством України міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною

Радою України.

У ст. 543 КПК України зазначається, що порядок направлення запиту до іншої держави, порядок розгляду уповноваженим (центральним) органом України запиту іншої держави або міжнародної судової установи про таку допомогу і порядок виконання такого запиту визначаються цим Кодексом і чинними міжнародними договорами України.

Більшість правових норм, що регулюють відносини у сфері екстрадиції, знаходять своє відображення в різних двосторонніх і багатосторонніх договорах (конвенціях).

Від свого призначення всі міжнародні договори, що містять у собі правові норми, можуть бути поділені на такі:

1. Двосторонні договори, що укладені між двома державами, які, у свою чергу, поділяються на:

а) двосторонні договори про екстрадицію. Наприклад, Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про екстрадицію 1999 р. Один із перших спеціальних договорів про екстрадицію, укладений з Україною. Вказаний договір є спробою відображення загальноприйнятих міжнародно-правових норм про екстрадицію і є зразком для складання майбутніх двосторонніх договорів. Наведемо деякі позитивні моменти цього договору, які, на нашу думку, полегшують процес екстрадиції. П. 3 ст. 2 Договору вказує на те, що при вирішенні питання про екстрадицію особи і позначенні того, чи є які-небудь діяння злочинними за законодавством обох договірних сторін, не має значення його юридична кваліфікація і термінологія визначення. Однією з важливих позицій даного договору є те, що згідно зі ст. 20 сторони не ставлять між собою норми даного договору вище за інші норми, які впливають з інших міжнародних договорів;

б) двосторонні договори про правову допомогу у кримінальних справах. Наприклад, Договір між Україною і Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах 1995 р. (ст.ст. 26-39).

Багатосторонні міжнародні договори (конвенції) необхідно поділити на такі види:

а) спеціальні конвенції про екстрадицію (Конвенція 1957 р.);

б) конвенції про правову допомогу у кримінальних справах, які включають окремі норми екстрадиції (Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, Мінськ, 1993 р.);

в) конвенції про боротьбу з міжнародними злочинами і злочинами міжнародного характеру (більшість таких конвенцій включають норми видачі). Наприклад, Конвенція про запобігання злочину апартеїду і покарання за нього 1973 р. У свою чергу, даний вид конвенцій необхідно поділити за правовими нормами на такі види:

- конвенції, що включають норми, які використовують як юридичну

підставу для екстрадиції. Наприклад, п. 2 ст. 8 Конвенції про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, 1973 р., вказує на те, що держава – учасник цієї конвенції, яка отримала прохання про видачу особи і не має спеціального договору з державою, яка направила прохання, може використовувати цю конвенцію як юридичну підставу видачі;

- конвенції, що мають обов'язковий характер стосовно питань внесення норм екстрадиції у конкретних злочинах у двосторонні договори. У ст. 3 Конвенції про незастосовність термінів давності до військових злочинів і злочинів проти людства регулюється положення про те, що держава – учасник цієї конвенції зобов'язала вжити всіх необхідних внутрішніх заходів законодавчого або іншого характеру, щоб відповідно до міжнародного права створити умови видачі осіб, указаних у конвенції;

- конвенції, що визначають підстави відмови у видачі. Ст. 9 Конвенції про боротьбу із захопленням заручників 1979 р. приводить такі умови невидачі:

а) прохання про екстрадицію за вчинення злочину було направлено з метою переслідування або покарання особи з причин, пов'язаних з її расовою, релігійною, національною, етнічною належністю або політичними поглядами;

б) з причини, що влада держави, яка має право на здійснення захисту, не може зв'язатися з особою.

- конвенції, що вказують за відсутності договору про екстрадицію на застосування принципу «взаємності». П. 4 ст. 6 Конвенції про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. вказує на той факт, що сторони, які не оговорюють екстрадицію наявністю договору, визнають правопорушення, вказані в конвенції, такими, які можуть тягнути взаємну екстрадицію. Проте, наприклад, у ст. 10 Конвенції по боротьбі з підбрюхою грошових знаків 1929 р. вказано, що сторони, які не ставлять екстрадицію в залежність від наявності договору або від умови, взаємно визнають вказані в даній конвенції злочини підставою для видачі;

- конвенції, що визначають кримінальну відповідальність злочинців при видачі. Ст.ст. 8, 9 вищенаведеної Конвенції 1929 р. встановлюють дію принципу притягнення до відповідальності за вчинені злочини (вказані в конвенції) за межами держави до громадян і іноземців.

Деякі перелічені спеціальні конвенції включають обов'язковість використання норм даної конвенції для учасників, проте при екстрадиції більшість конвенцій встановлюють прерогативу юрисдикції національного законодавства над міжнародним, тобто норми таких конвенцій є відправним до норм національного права держави. Так, ст. 8 Конвенції про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних

агентів, 1973 р., вказує на те, що екстрадиція злочинця проводиться з дотриманням умов законодавства держави, до якої звернуто прохання про екстрадицію.

На сьогодні з урахуванням специфіки вчинених міжнародних злочинів і складності процедури екстрадиції з метою надання допомоги правоохоронним органам держав ООН розробила низку типових документів, які б враховували весь правовий досвід, що склався протягом тривалого застосування екстрадиції державами.

Одним з таких є Типовий договір про видачу. Зокрема, на пленарному засіданні Генеральна Асамблея ООН запропонувала:

1) використовувати типовий договір про видачу як корисну основу, яка б допомогла державам удосконалити співпрацю в питаннях екстрадиції.

2) державам-членам, якщо вони ще не встановили договірні відносини з іншими державами в області екстрадиції і якщо вони хочуть переглянути існуючі договірні відносини, у всіх випадках брати до уваги типовий договір про видачу.

Типовий договір про видачу є певним міжнародно-правовим стандартом, призначеним для удосконалення міжнародних договорів і відповідно усунення пропусків і недоліків у вживаних процедурах екстрадиції. Істотне значення має вказаний типовий договір як орієнтир для національної законодавчої політики і практики у сфері екстрадиції злочинців. Тим більше, що обговорення питань по удосконаленню екстрадиції продовжується і на теперішній час. Одне з питань, що обговорювалося на десятому конгресі ООН по попередженню злочинності і поводженню з правопорушниками, було питання, пов'язане з видачею осіб і взаємної правової допомоги. Зокрема, конгрес вказав на можливість створення міжнародних механізмів по врегулюванню суперечок, пов'язаних з видачею злочинців, розробки типового законодавства про видачу злочинців. Так само конгрес звернув увагу на те, що типові договори є перевіреними знаряддями міжнародної співпраці.

При вирішенні питань щодо видачі особи судам слід з'ясувати, чи укладено між Україною та державою, що надіслала запит, відповідний договір (необхідно визначити чи підписано та ратифіковано з цією державою конвенцію, що регулює екстрадицію, або двосторонній договір) і який саме порядок вирішення питань, пов'язаних з екстрадицією, у ньому передбачено. Наприклад, ст. 22 «Процедура» Конвенції 1957 р. зазначає, якщо ця конвенція не передбачає іншого, процедура стосовно видачі правопорушників і тимчасового арешту регулюється виключно законодавством запитуваної сторони.

Необхідно звернути увагу на наявність заяв, обмовок чи застережень держав до конвенцій (див. ст. 21 «Юридичні наслідки застережень і заперечень проти застережень» Віденської конвенції про право

міжнародних договорів від 23.05.1969 р.), що регулюють екстрадицію, або двосторонніх договорів, що може значно вплинути на хід екстрадиції особи, яка переходить від слідства та суду (наприклад, Закон України «Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах» від 10.11.1994 р. або Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додатковий протокол 1975 року та Другий додатковий протокол 1978 року до Конвенції» від 16.01.1998 р., із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 15.12.1999 р.).

Також необхідно акцентувати увагу на умовах дії договорів. Так, наприклад, ст. 28 Європейської Конвенції про видачу правопорушників (1957) зазначає, що ця конвенція, щодо тих країн, до яких вона застосовується, замінює положення будь-яких двосторонніх договорів, конвенцій або угод, які регулюють видачу правопорушників між будь-якими договірними сторонами. Договірні сторони можуть укласти угоди тільки з метою доповнення положень цієї конвенції або сприяння застосуванню принципів, що в ній містяться.

Стаття 82 Мінської конвенції (1993) вказує на те, що конвенція не торкається положень інших міжнародних договорів, учасниками яких є договірні сторони.

Інші конвенції щодо боротьби зі злочинами вказують на обов'язковість екстрадиції осіб, які вчинили злочини, що вказані в конвенції.

Процедура екстрадиції включає такі етапи:

- 1) офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи;
- 2) перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі;
- 3) прийняття рішення за запитом;
- 4) фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави.

4.2.4. Офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видача такої особи. Запит про видачу (екстрадицію) та підтверджувальні матеріали (матеріали про видачу).

Порядок їх підготовки та направлення

Однією із складових екстрадиції є офіційний запит щодо видачі (екстрадиції) особи і визначення правильності його заповнення (чи відповідає він вимогам, що пред'являються, чи відображені в ньому підстави для екстрадиції, тощо).

Порядок підготовки документів та направлення запитів про видачу (екстрадицію) регламентовано ст. 575 КПК відповідно до якої клопотання

про видачу особи в Україну готує слідчий, прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, або суд, який розглядає справу чи яким ухвалено вирок, з дотриманням вимог, передбачених цим Кодексом та відповідним міжнародним договором України.

Клопотання складається у письмовій формі і повинно містити дані про особу, видача якої вимагається, обставини і кваліфікацію вчиненого нею злочину.

Так, ст. 58 Мінської конвенції 1993 р. вказує на те, що у запиті про видачу повинно міститися:

а) найменування запрошеної установи;

б) опис фактичних обставин діяння (час та місце вчинення злочину та інше) і текст закону запитуючої держави, на підставі якого це діяння визнається злочином. У деяких випадках може бути потрібна засвідчена копія тексту закону, який кваліфікує вчинені діяння як злочин (наприклад, Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників від 10.10.2004 р.);

в) прізвище, ім'я, по батькові особи, яка видається, її громадянство, місце проживання і перебування, по можливості опис зовнішності й інші відомості про цю особу. Крім того, може бути зазначено про необхідність надання фотографій та відбитків пальців (наприклад, Договір між Україною та Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 27.06.1995 р.) або прикмет особи;

г) розмір збитку, заподіяного злочином.

Клопотання та передбачені ч. 2 ст. 575 КПК України документи підписуються слідчим, прокурором або суддею, засвідчуються печаткою відповідного органу та перекладаються мовою, передбаченою міжнародним договором України.

Наприклад, відповідно до положень ст. 17 «Мова» Конвенції 1993 р. у відносинах один з одним при виконанні цієї Конвенції компетентні органи сторін користуються своїми державними мовами або російською мовою.

Що стосується Конвенції 1957 р., то в Законі України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції» від 16.01.1998 р. зазначено, що запит про видачу правопорушника та документи, які до нього додаються, мають надсилатися до України разом із перекладом на українську мову або на одну з офіційних мов Ради Європи, якщо вони не складені цими мовами (п/п. «е» п. 1. ч. 1). Ст. 23 самої ж конвенції передбачає, що документи, які подаються, складаються мовою запитуючої або запитуваної сторони. Запитувана сторона може вимагати перекладу на одну з офіційних мов Ради Європи, яку вона визначає на свій розсуд.

До клопотання додаються такі документи:

- 1) засвідчена копія ухвали слідчого судді або суду про тримання особи під вартою, якщо видача запитується для притягнення до кримінальної відповідальності;
- 2) копія вироку з підтвердженням набуття ним законної сили, якщо видача запитується для приведення вироку до виконання;
- 3) довідка про відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення особою, або довідка про докази, якими підтверджується винуватість розшукуваної особи у його вчиненні;
- 4) положення статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення;
- 5) висновок компетентних органів України про громадянство особи, видача якої запитується, складений згідно з вимогами закону про громадянство України;
- 6) довідка про частину невідбутого покарання, якщо йдеться про видачу особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання;
- 7) інформація про перебіг строків давності.

Крім цього, наприклад, Інструкція «Про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» від 9.01.1997 р. № 3/1/2/5/2/2 вказує на те, що до обґрунтованого запиту про видачу особи додаються такі документи: 1) копія постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або копія вироку з підтвердженням того, що вирок набрав законної сили, завірені гербовою печаткою того органу, який виніс цю постанову (вирок); 2) довідка про докази, якими підтверджується вина розшукуваної особи у вчиненні злочину, або копія постанови про притягнення цієї особи як обвинуваченого; 3) завірений текст закону (статті Кримінального кодексу України), за яким кваліфікується злочин; 4) повні дані розшукуваної особи, щодо якої робиться запит про видачу, згідно з переліком, передбаченим пунктом 4.4 вказаної Інструкції; 5) довідка про попередні судимості; 6) довідка про розмір невідбутого покарання (у випадках, коли запит про видачу робиться щодо особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання); 7) постанова слідчого (суду) про розшук особи; 8) відомості про матеріальні збитки, заподіяні внаслідок злочину; 9) дві фотокартки та дактилокарта розшукуваної особи (за наявності).

Текст запиту про видачу та тексти документів, перелічених у пунктах 1, 3, 5, 7, додаються до матеріалів також перекладеними на державну мову країни, з якої підлягає видачі розшукувана особа. Перекладені тексти підписуються перекладачем і завіряються його печаткою (печаткою бюро перекладів, за відсутності – нотаріально).

Стаття 575 КПК України передбачає, що до клопотання також можуть додаватися й інші відомості, передбачені міжнародним договором

України, який також чинний для іноземної держави, на території якої встановлено розшукувану особу.

Так, згідно зі ст. 12 Конвенції 1957 року до запиту додаються: оригінал або завірена копія обвинувального вироку та постанови суду або ухвали про негайне затримання чи ордеру на арешт або іншого розпорядження, яке має таку ж силу і видане відповідно до процедури, передбаченої законодавством запитуючої держави. А також копія відповідних законодавчих актів або, коли це неможливо, виклад відповідного закону і, по можливості, найточнішим опис відповідної особи, а також будь-яку іншу інформацію, яка може сприяти встановленню її особистості та громадянства (держави, що вимагають судової оцінки достатності доказів, можуть зажадати надання таких доказів, які встановлюють, що особа є стороною злочину). У ст. 8 Договору між Україною та КНР про екстрадицію прохання про видачу, крім зазначеного вище, повинне містити текст закону щодо строків давності притягнення до кримінальної відповідальності та текст із зазначенням міри покарання, передбаченої законом, на підставі якого діяння визнається злочином. Текст закону повинен містити дату прийняття закону, дату вступу закону в силу та дату змін до закону на момент направлення прохання про видачу, якщо ці зміни відіграють роль у подальшому прийнятті рішення щодо екстрадиції.

Крім того, в Типовому договорі про видачу від 1990 р. зазначається, що до запиту про видачу додається: якщо особа засуджена за вчинення злочину, оригінал або завірена копія рішення або будь-якого іншого документа з викладом обвинувальної частини і ухваленого вироку; якщо особа засуджена за вчинення злочину в її відсутність, то, крім згаданих у другому пункті документів, також додається опис правових засобів, які має в своєму розпорядженні ця особа для підготовки її захисту або для здійснення повторного слухання справи в її відсутність; якщо особа засуджена за вчинення злочину, але вирок не ухвалено, – документ з викладом обвинувальної частини і заявою, що підтверджує намір ухвалити вирок.

Запит про екстрадицію та додатки до нього, а також переклади та документи, представлені у відповідь на запит, засвідчуються органами сторін конвенції або договору (повинні бути підписані відповідною посадовою особою та скріплені печаткою компетентної установи), уповноваженими на виконання конвенції або договору.

Слід зазначити, що законодавство деяких держав вимагає посвідчення автентичності документів, що передаються з інших країн, перш ніж ці документи можуть бути прийняті на розгляд їх судів. Дане положення може бути прямо вказано в договорі або у вигляді обмовки чи застереження до конвенції.

Мова, на якій повинні надсилатися запит та додаткові документи,

прямо вказана в конвенціях та договорах або у вигляді обмовки чи застереження до конвенції.

Якщо у запиті про видачу не підтверджено належним чином чи в запиті міститься недостатня інформація, запитувана сторона може потребувати надання додаткової інформації, строк надходження такої інформації оговорений конвенцією або договором (наприклад, ст. 13 «Додаткова інформація» Конвенції 1957 р.).

Відповідно до ст. 59 «Додаткові відомості» Мінської конвенції 1993 р. якщо вимога про видачу не містить усіх необхідних даних, то запитувана сторона може витребувати додаткові відомості, для чого встановлює термін до одного місяця. Цей термін може бути продовжений ще до одного місяця за клопотанням запитуючої сторони. Якщо запитуюча сторона (держава, яка звернулася із запитом про видачу особи) не надасть у встановлений термін додаткових відомостей, то запитувана сторона (держава, яка отримала запит про видачу особи) повинна звільнити особу, узятую під варту.

Такими додатковими відомостями можуть бути, наприклад, матеріали стосовно доказів вини особи, яка видається, документи про зміни у сучасному національному законодавстві, згідно з якими виключається застосування смертної кари, тощо.

Ненадання повної або взагалі ненадання додаткової інформації тягне за собою звільнення особи з-під варті. Наприклад, в ст. 7 «Додаткова інформація» Договору між Україною та Республікою Сенегал про видачу правопорушників від 17.06.2013 р. зазначено, що якщо особа, видача якої запитується, знаходиться під арештом та додаткова інформація є недостатньо повною або не надійшла у визначений строк, така особа може бути звільнена з-під варті.

Клопотання про видачу особи (екстрадицію) передаються до відповідного центрального органу України через відповідну регіональну прокуратуру у десятиденний строк з дня затримання особи на території іноземної держави. У зазначений строк керівник відповідного органу досудового розслідування у складі апарату Національної поліції, центрального апарату органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань України, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, Національного антикорупційного бюро України безпосередньо передає Генеральній прокуратурі України клопотання про видачу особи (екстрадицію).

Центральний орган України за наявності підстав, передбачених міжнародним договором України, звертається до компетентного органу іноземної держави із запитом про видачу особи в Україну. Запит про видачу направляється керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою протягом п'яти днів з дня отримання

клопотання.

Що стосується доказової сили офіційних документів, то ст. 550 КПК вказує на те, що документи, які направляються у зв'язку із запитом про міжнародне співробітництво, якщо їх складено, засвідчено у відповідній формі офіційною особою компетентного органу запитуючої сторони або запитуваної сторони і скріплено гербовою печаткою компетентного органу, приймаються на території України без додаткового засвідчення (легалізації) у разі, якщо це передбачено міжнародним договором України.

Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, не потребують легалізації і визнаються судом допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.

Питання щодо дійсності документів знайшли своє відображення в багатосторонніх конвенціях та двосторонніх договорах (наприклад ст. 13 «Дійсність документів» Мінської конвенції 1993 р. або ст. 14 «Визнання документів та доказів» Договору між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників від 3.10.2002 р.). Стаття 14 договору передбачає, що документи, які були складені або засвідчені компетентними судами або іншими компетентними установами у встановленій формі на території однієї договірної сторони відповідно до її законодавства, не потребують жодного іншого засвідчення на території іншої договірної сторони. Документи, які є публічними на території однієї договірної сторони, мають доказову силу публічних документів також на території другої договірної сторони.

Що стосується вирішення питання одночасних запитів, то у ст. 17 Конвенції 1957 р. зазначено, що якщо видача правопорушника запитується одночасно декількома державами або за одне й те саме правопорушення, або за різні правопорушення, запитувана сторона ухвалює своє рішення з урахуванням всіх обставин і особливо серйозності та місця вчинення правопорушень, відповідних дат надходження запитів, громадянства відповідної особи та можливості подальшої видачі правопорушника іншій державі (у ст. 65 «Колізія вимог про видачу» Мінської конвенції 1993 р. передбачено, що якщо вимоги про видачу надійдуть від декількох держав, запитувана договірна сторона самостійно вирішує, яка з цих вимог повинна бути задоволена). В той же час, наприклад, в ст. 12 «Одночасні запити» Договору між Україною та Демократичною Соціалістичною Республікою Шри-Ланка про видачу правопорушників від 25.06.2016 зазначено, що якщо більше ніж одна держава запитує про видачу однієї і тієї самої особи за той самий або різні злочини, запитувана сторона вирішує, якій з цих держав буде видано особу, беручи до уваги усі

обставини, зокрема, співвідношення тяжкості злочину чи злочинів, місце їх скоєння, громадянство особи, видача якої запитується, можливість подальшої видачі іншій державі та відповідні дати запитів.

4.2.5. Застосування запобіжного заходу до особи, яка підлягає видачі (екстрадиції)

Затримання (ст. 582 КПК України). Затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, здійснюється уповноваженою службовою особою.

Про затримання негайно інформується прокурор, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання. Повідомлення прокурору, до якого додається копія протоколу затримання, повинно містити докладну інформацію щодо підстав та мотивів затримання.

Прокурор, отримавши повідомлення, перевіряє законність затримання особи, яка розшукується компетентними органами іноземних держав, та негайно інформує відповідну регіональну прокуратуру.

Про затримання таких осіб відповідна регіональна прокуратура протягом шістдесяти годин після затримання повідомляє відповідний центральний орган України, який протягом трьох днів інформує компетентний орган іноземної держави.

Про кожен випадок затримання громадянина іноземної держави, який вчинив злочин за межами України, відповідна регіональна прокуратура також повідомляє Міністерство закордонних справ України.

Затримана особа негайно звільняється у разі, якщо:

- 1) протягом шістдесяти годин з моменту затримання вона не доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового або екстрадиційного арешту;
- 2) встановлено обставини, за наявності яких видача (екстрадиція) не здійснюється.

Порядок затримання таких осіб та розгляду скарг про їх затримання здійснюється відповідно достатей 206 та 208 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених цим розділом.

Тимчасовий арешт (ст. 583 КПК). Тимчасовий арешт – взяття під варту особи, розшукуваної за вчинення злочину за межами України, на строк, визначений КПК України або міжнародним договором України, до отримання запиту про видачу (екстрадицію). До затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України, застосовується тимчасовий арешт до сорока діб або інший встановлений відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу.

У разі якщо максимальний строк тимчасового арешту, передбачений ч. 1 ст. 583 КПК України, закінчився, а запит про видачу цієї особи не надійшов, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту.

Прокурор звертається до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання, із клопотанням про застосування тимчасового арешту.

До клопотання додаються:

- 1) протокол затримання особи;
- 2) документи, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави;
- 3) документи, що підтверджують особу затриманого.

Клопотання має бути розглянуто слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи.

При розгляді клопотання слідчий суддя встановлює особу затриманого, пропонує йому зробити заяву, перевіряє наявність документів, передбачених п. 2 ч. 4 ст. 583 КПК України, вислуховує думку прокурора, інших учасників і виносить ухвалу про:

- 1) застосування тимчасового арешту;
- 2) відмову в застосуванні тимчасового арешту, якщо для його обрання немає підстав.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, до якої застосовано тимчасовий арешт, її захисником чи законним представником, прокурором.

Звільнення особи з-під тимчасового арешту у зв'язку з несвоєчасним надходженням до центрального органу України запиту про видачу не перешкоджає застосуванню до неї екстрадиційного арешту в разі отримання в подальшому такого запиту.

У разі надходження запиту про видачу особи (екстрадицію) до закінчення строку тимчасового арешту ухвала слідчого судді про застосування тимчасового арешту втрачає юридичну силу з моменту винесення слідчим суддею ухвали про застосування екстрадиційного арешту щодо цієї особи.

Процедура тимчасового арешту також знаходить своє відображення в ст. 16 «Тимчасовий арешт» Конвенції 1957 р. та ст. 61 «Взяття під варту або затримка до одержання вимоги про видачу» Мінської конвенції 1993 р.

Відповідно до ст. 16 Конвенції 1957 р. у термінових випадках компетентні органи запитуючої сторони можуть звертатися із запитом про тимчасовий арешт розшукуваної особи. Компетентні органи запитуваної сторони вирішують це питання відповідно до свого законодавства.

У запиті про тимчасовий арешт повідомляється про існування одного з документів, зазначених у п. 2а ст. 12 (оригінал або завірена копія обвинувального вироку та постанови суду або постанови про негайне затримання чи ордеру на арешт, або інше розпорядження, яке має таку ж силу і видане відповідно до процедури, передбаченої законодавством запитуючої сторони), і намір надіслати запит про видачу правопорушника.

В ньому також зазначається, за яке правопорушення буде запитуватися видача, де і коли таке правопорушення було вчинене, а також, у міру можливості, опис зовнішності розшукуваної особи.

Запит про тимчасовий арешт надсилається компетентним органам запитуваної сторони або дипломатичними каналами або безпосередньо поштою, або телеграфом, або через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол), або у будь-який інший спосіб, який дозволяє мати письмове підтвердження або який визнається запитуваною стороною. Запитуючий орган без зволікань інформується про результати розгляду його запиту.

Тимчасовий арешт може бути припинений, якщо впродовж 18 днів після арешту запитувана сторона не отримує запиту про видачу правопорушника і документи, зазначені у ст. 12. У будь-якому випадку цей період не може перевищувати 40 днів від дати здійснення такого арешту. Можливість тимчасового звільнення у будь-який час не виключається, однак запитувана сторона вживає будь-яких заходів, які, на її думку, необхідні для запобігання втечі розшукуваної особи.

Звільнення не перешкоджає повторному арешту і видачі правопорушника у разі отримання в подальшому запиту про видачу.

Особливістю ст. 61 Мінської конвенції 1993 р. є те, що особа може бути затримана і без клопотання про тимчасове взяття під варту, якщо маються передбачені законодавством підстави підозри, що вона зробила на території іншої договірної сторони злочин, що тягне за собою видачу.

Екстрадиційний арешт (ст. 584 КПК). Екстрадиційний арешт – застосування запобіжного заходу у вигляді тримання особи під вартою з метою забезпечення її видачі (екстрадиції). Після надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за дорученням або зверненням центрального органу України прокурор звертається з клопотанням про її екстрадиційний арешт до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою.

Разом із клопотанням на розгляд слідчого судді подаються:

- 1) копія запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), засвідчена центральним органом України;
- 2) документи про громадянство особи;
- 3) наявні матеріали екстрадиційної перевірки.

Матеріали, що подаються слідчому судді, мають бути перекладені державною мовою або іншою мовою, передбаченою міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

При вирішенні питання про застосування екстрадиційного арешту слідчий суддя керується положеннями КПК та міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

У разі якщо особа, щодо якої вирішується питання про тримання під

вартою, не володіє державною мовою, їй забезпечується участь перекладача.

Строки тримання особи під вартою та порядок їх продовження визначаються КПК України.

Після одержання клопотання слідчий суддя встановлює особу, пропонує їй зробити заяву, перевіряє запит про видачу та наявні матеріали екстрадиційної перевірки, вислуховує думку прокурора, інших учасників і виносить ухвалу про:

- 1) застосування екстрадиційного арешту;
- 2) відмову в застосуванні екстрадиційного арешту, якщо для його обрання немає підстав.

При розгляді клопотання слідчий суддя не досліджує питання про винуватість та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про видачу.

У той же час у п. 5 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 08.10.2004 р. № 16 зазначено, що «При цьому суд повинен перевірити наявність запиту та відповідних документів, визначених договором, на підставі яких вирішується питання про екстрадицію, а також відсутність обставин, що перешкоджають видачі або передачі (ст.ст. 2, 3, 6, 10, 11 Європейської конвенції та Додаткові протоколи до неї 1975 і 1978 рр., ст. 57 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. тощо). Судам також слід враховувати й інші положення Європейської конвенції чи міжнародних договорів з питань надання правової допомоги, якими передбачено право сторони, до якої звертаються із запитом, відмовити у видачі особи».

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, щодо якої застосовано екстрадиційний арешт, її захисником чи законним представником, прокурором.

Екстрадиційний арешт застосовується до вирішення питання про видачу особи (екстрадицію) та її фактичної передачі, але не може тривати більше дванадцяти місяців.

У межах цього строку слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, за клопотанням прокурора не рідше одного разу на два місяці перевіряє наявність підстав для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення.

За скаргою особи, до якої застосовано екстрадиційний арешт, або її захисника чи законного представника слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, не частіше одного разу на місяць перевіряє наявність підстав для звільнення особи з-під варти.

Звільнення особи з-під екстрадиційного арешту слідчим суддею не перешкоджає повторному його застосуванню з метою фактичної передачі

особи іноземній державі на виконання рішення про видачу, якщо інше не передбачено міжнародним договором України.

Центральний орган України невідкладно письмово інформує Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців про кожний випадок застосування тимчасового або екстрадиційного арешту до осіб, зазначених уч. 2 ст. 589 КПК.

Застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави (ст. 585). За наявності обставин, які гарантують запобігання втечі особи та забезпечення у подальшому її видачі, слідчий суддя може обрати щодо такої особи запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою (екстрадиційним арештом).

При вирішенні питання про можливість застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, слідчий суддя обов'язково враховує:

1) відомості про ухилення особи від правосуддя у запитуючій стороні та дотримання нею умов, на яких відбулося звільнення її з-під варти під час цього або інших кримінальних проваджень;

2) тяжкість покарання, що загрожує особі в разі засудження, виходячи з обставин, встановлених під час заявленого кримінального правопорушення, положень закону України про кримінальну відповідальність і усталеної судової практики;

3) вік та стан здоров'я особи, видача якої запитується;

4) міцність соціальних зв'язків особи, у тому числі наявність у неї родини та утриманців.

У разі порушення особою, щодо якої розглядається запит про її видачу, умов обраного запобіжного заходу слідчий суддя за клопотанням прокурора має право постановити.

Припинення тимчасового арешту або запобіжного заходу (ст. 586 КПК). Тимчасовий арешт або запобіжний захід припиняється в разі, якщо:

1) центральний орган України в передбачені міжнародним договором України строки не отримав запит про видачу особи (екстрадицію);

2) під час екстрадиційної перевірки встановлено обставини, за наявності яких видача особи (екстрадиція) не здійснюється;

3) компетентний орган іноземної держави відмовився вимагати видачу особи;

4) центральним органом України прийнято рішення про відмову у видачі особи (екстрадиції).

Скасування тимчасового арешту або запобіжного заходу здійснюється керівником відповідної регіональної прокуратури, його першим заступником або заступником за дорученням (зверненням) центрального органу України, а у випадку, передбаченому п. 2 ч 1. ст. 586 КПК України, за погодженням з відповідним центральним органом

України. Копія постанови про скасування тимчасового арешту або запобіжного заходу надсилається уповноваженій службовій особі місця ув'язнення, слідчому судді, який приймав рішення про застосування тимчасового арешту або запобіжного заходу, а також особі, щодо якої застосовувався запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою.

Особливості тримання під вартою (ст. 580 КПК). Рішення компетентного органу іноземної держави про взяття особи під варту або призначення їй покарання у виді позбавлення волі є підставою для тримання осіб під вартою на території України, які:

- 1) транзитно перевозяться територією України;
- 2) тимчасово видані в Україну.

Період тримання особи під вартою на території України на підставі рішення компетентного органу іноземної держави під час тимчасової видачі не зараховується такій особі у строк відбування покарання, призначеного за вироком суду України.

4.2.6. Екстрадиційна перевірка. Перевірка обставин, що можуть перешкоджати видачі

Екстрадиційна перевірка – діяльність визначених законом органів щодо встановлення та дослідження передбачених міжнародним договором України, іншими актами законодавства України обставин, що можуть перешкоджати видачі особи (екстрадиції), яка вчинила злочин.

Екстрадиційна перевірка обставин, що можуть перешкоджати видачі особи, проводиться центральним органом України або за його дорученням чи зверненням відповідною регіональною прокуратурою.

В процесі екстрадиційної перевірки встановлюються:

- 1) наявність запиту та відповідних документів, визначених договором, на підставі яких вирішується питання про екстрадицію;
- 2) особа та її громадянство;
- 3) вік та стан здоров'я особи;
- 4) підстави для видачі;
- 5) підстави відмови у видачі передбачені ст.ст. 573, 589 КПК та міжнародними договорами.

Крім того, бажано додатково вивчити такі питання:

- 1) яка держава направила запит про екстрадицію особи;
- 2) чи існують в державі жорстокі, нелюдські або інші покарання, що принижують честь, гідність особи;
- 3) чи існують на території цієї держави міжнародні правозахисні організації;
- 4) чи існують між державами укладені двосторонні міжнародні договори про правову екстрадицію, приєднання держав до конвенцій;
- 5) вивчення світової практики співпраці з цими державами.

Екстрадиційна перевірка здійснюється протягом шістдесяти днів.

Цей строк може бути продовжено відповідним центральним органом України.

Матеріали екстрадиційної перевірки разом із висновком щодо такої перевірки надсилаються відповідному центральному органу України.

4.2.7. Прийняття рішення за запитом про видачу особи (екстрадицію).

Порядок оскарження рішення про видачу особи (екстрадицію)

Після вивчення матеріалів екстрадиційної перевірки центральний орган України приймає рішення про видачу особи (екстрадицію) або відмову у видачі (екстрадиції) іноземній державі. Рішення виносяться керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою. Про своє рішення центральний орган України повідомляє компетентний орган іноземної держави, а також особу, щодо якої воно прийнято. У разі прийняття рішення про видачу (екстрадицію) такій особі вручається його копія. Якщо впродовж десяти днів зазначене рішення не оскаржено до суду, організовується фактична видача цієї особи компетентним органам іноземної держави.

Рішення про видачу особи (екстрадицію) не може бути прийнято, якщо така особа подала заяву про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, чи скористалася відповідно до законодавства правом на оскарження рішення щодо зазначених статусів, до остаточного розгляду заяви, у порядку, встановленому законодавством України. Інформація про подання особою зазначених заяв або оскарження відповідних рішень не надається іноземній державі, що надіслала запит (ст. 590 КПК України).

Відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р. біженцем визнається особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Особа, яка потребує додаткового захисту – особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та цього Закону, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує

гідність, поведження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань.

Не може бути визнана біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, особа:

1) яка вчинила злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людства і людяності, як їх визначено у міжнародному праві;

2) яка вчинила злочин не політичного характеру за межами України до прибуття в Україну з метою бути визнаною біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, якщо таке діяння відповідно до КК України належить до тяжких або особливо тяжких злочинів;

3) яка винна у вчиненні дій, що суперечать меті та принципам Організації Об'єднаних Націй;

4) стосовно якої встановлено, що умови, передбачені п. 1 чи 13 ч. 1 статті 1 Закону, відсутні;

5) яка до прибуття в Україну була визнана в іншій країні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;

б) яка до прибуття в Україну з наміром бути визнаною біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, перебувала в третій безпечній країні. Дія цього абзацу не поширюється на дітей, розлучених із сім'ями, а також на осіб, які народилися чи постійно проживали на території України, а також їх нащадків (дітей, онуків).

Оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, проводиться на підставі заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Така заява особисто подається іноземцем чи особою без громадянства або її законним представником до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, за місцем тимчасового перебування заявника.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту повинен зареєструвати заяву про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та подані документи.

Розгляд заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту встановлені правилами, які затверджені наказом МВС України від 07.09.2011 № 649.

Порядок оскарження рішення про видачу особи (екстрадицію). Рішення про видачу особи (екстрадицію) може бути оскаржено особою,

стосовно якої воно прийняте, її захисником чи законним представником до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого така особа тримається під вартою. Якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, скарга на рішення про видачу такої особи (екстрадицію) може бути подана до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний центральний орган України.

Якщо скаргу на рішення про видачу подає особа, яка перебуває під вартою, уповноважена службова особа місця ув'язнення негайно надсилає скаргу до слідчого судді і повідомляє про це відповідну регіональну прокуратуру.

Розгляд скарги здійснюється слідчим суддею протягом п'яти днів з дня її надходження до суду. Судовий розгляд проводиться за участю прокурора, який провів екстрадиційну перевірку, особи, щодо якої прийнято рішення про видачу, її захисника чи законного представника, якщо він бере участь у провадженні.

При розгляді скарги слідчий суддя не досліджує питання про винуватість та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про видачу (екстрадицію).

За результатами розгляду слідчий суддя виносить ухвалу, якою:

- 1) залишає скаргу без задоволення;
- 2) задовольняє скаргу і скасовує рішення про видачу (екстрадицію).

6. Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку прокурором, особою, щодо якої прийнято рішення, її захисником чи законним представником. Подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді зупиняє набрання нею законної сили та її виконання.

Ухвала суду апеляційної інстанції може бути оскаржена в касаційному порядку лише прокурором з мотивів неправильного застосування судом норм міжнародних договорів України, якщо скасування рішення про видачу (екстрадицію) перешкоджає подальшому провадженню щодо особи, видача якої запитувалася іноземною державою.

4.2.8. Фактична передача особи під юрисдикцію запитуючої держави

З метою фактичної передачі особи, щодо якої прийнято рішення про видачу (екстрадицію), центральний орган України після набрання чинності цим рішенням надає відповідні доручення (направляє звернення) компетентним органам України.

Передача особи має бути здійснена протягом п'ятнадцяти днів з дати, встановленої для її передачі. Цей строк може бути продовжено центральним органом України до тридцяти днів, після чого особа підлягає звільненню з-під варті.

Якщо компетентний орган іноземної держави з незалежних від нього

обставин не може прийняти таку особу, центральний орган України встановлює нову дату передачі у строки, передбачені ч. 2 ст. 593 КПК України.

Під час фактичної передачі особи компетентний орган іноземної держави інформується про строк перебування її під вартою в Україні.

Доставлення до установ системи виконання покарань особи, щодо якої компетентним органом іноземної держави прийнято рішення про видачу в Україну, забезпечують компетентні органи України за дорученням (зверненням) центрального органу України.

Відповідно до Інструкції про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та поза її межами, затвердженої наказом МВС України від 02.07.2015 № 794 (із змінами і доповненнями, внесеними наказом МВС України від 08.12.2016 р. № 1284) приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, з держав (у держави), які мають спільний кордон з Україною, здійснюється в міжнародних пунктах пропуску через державний кордон України, а з держав (у держави), які не мають спільного кордону з Україною, – у пунктах пропуску для повітряного сполучення в міжнародних аеропортах України або таких держав.

Приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, в Україну та за її межі здійснюється на підставі доручення (звернення) Генеральної прокуратури України або Міністерства юстиції України та відповідного повідомлення Робочого апарату Укрбюро Інтерполу, Державної пенітенціарної служби України про конкретну дату, час та місце приймання-передавання, що надходить на ім'я командувача Національної гвардії України (керівника територіального органу Національної поліції України) не пізніше ніж за п'ять діб, а в разі необхідності вильоту конвойної групи за межі України – не пізніше ніж за 10 діб до вильоту.

Приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, здійснюється в строки, визначені у відповідному дорученні (зверненні) Генеральної прокуратури України або Міністерства юстиції України, з дотриманням відповідних положень КПК України та міжнародного договору України, у зв'язку з яким здійснюється приймання-передавання.

Про дату, у яку відбулося приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, або про неможливість прийняти чи передати таких осіб відповідальні підрозділи Міністерства внутрішніх справ України невідкладно письмово інформують Генеральну прокуратуру України або Міністерство юстиції України.

Начальник установи попереднього ув'язнення (установи виконання покарань) не пізніше ніж за три доби до приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України надсилає заявку командирові військової частини Національної гвардії України на виділення особливої варти.

Приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, з держав (у держави), які мають спільні кордони з Україною, здійснюється особливими вартами або нарядами від територіальних органів Національної поліції України.

Приймання осіб, які перебувають під вартою, за межами України із держав, які не мають спільних кордонів з Україною, здійснюється в аеропортах цих держав у заздалегідь узгоджених місцях конвойною групою. Особи, які перебувають під вартою і доставлені в Україну, передаються зустрічному конвою територіальних органів Національної поліції України, в областях, місті Києві, Служби безпеки України, які є ініціаторами розшуку, або до слідчого ізолятора Державної пенітенціарної служби України.

Про приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, складається акт українською мовою установленої форми (додаток 2) у чотирьох примірниках, який завіряється гербовою печаткою військової частини (територіального органу Національної поліції України). Перший примірник акта залишається у відправника (одержувача), другий видається представнику підрозділу органу охорони державного кордону в пункті пропуску, третій зберігається у військовій частині (територіальному органі Національної поліції України), четвертий передається варті (наряду) іноземної держави.

Разом з особою, що перебуває під вартою, передається документ, що посвідчує особу та дає право для перетину державного кордону України, особова справа з фотокарткою, а також інші документи та особисті речі.

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу організовує приймання-передавання осіб, які визначені в дорученнях (зверненнях) Генеральної прокуратури України або Міністерства юстиції України, та забезпечує взаємодію правоохоронних та інших органів державної влади України з правоохоронними органами інших держав.

При здійсненні приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, у пункті пропуску через державний кордон України командир військової частини Національної гвардії України (керівник територіального органу Національної поліції України) організовує взаємодію з начальником органу охорони державного кордону і не пізніше ніж за добу повідомляє його про дату, час, кількість осіб, які підлягають прийманню-передаванню.

Для приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, у пункті пропуску через державний кордон України визначається місце під'їзду автомобілів обох держав для передачі зазначених осіб з автомобіля в автомобіль. Визначене місце повинно забезпечувати надійну охорону під час проведення приймання-передавання, а також обмежувати доступ сторонніх осіб.

Військовий наряд виконує завдання з конвоювання в літаку згідно з

планом охорони, розробленим штабом підрозділу Національної гвардії України.

При прибутті літака в Україну командир військової частини Національної гвардії України, від якої виділявся військовий наряд, призначає тимчасову варту, яка за попередньою домовленістю з відділенням поліції в аеропорту, адміністрацією аеропорту та підрозділом органу охорони державного кордону зустрічає його біля трапа літака і надає допомогу в оформленні документів та конвоюванні особи, яка перебуває під вартою, до спеціального автомобіля та до місця призначення.

Питання для самоконтролю:

1. Надайте визначення «видача особи (екстрадиція)».
2. Назвіть основні види та принципи екстрадиції.
3. Які ви знаєте підстави для видачі (екстрадиції) та підстави відмови у видачі (екстрадиції)?
4. Які етапи включає в себе процедура екстрадиції?
5. Які запобіжні заходи застосовуються до особи, яка підлягає видачі (екстрадиції)?
6. Які обставини встановлюються під час екстрадиційної перевірки?
7. В яких випадках рішення про видачу особи (екстрадицію) не може бути прийнято?

4.3. Кримінальне провадження у порядку перейняття

Одним з різновидів правової допомоги у кримінальному провадженні в рамках міжнародного співробітництва є перейняття кримінального провадження – здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом (п. 3 ч.1 ст. 541 КПК України).

Відповідно до положень Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73) 1972 року, кримінальне переслідування може порушуватися у запитованій державі тоді, коли злочин, щодо якого заявляється клопотання про порушення кримінального переслідування, становив би злочин у разі вчинення на її території і коли за таких обставин злочинцю може бути призначена міра покарання також згідно із її власним законодавством.

Якщо злочин було вчинено особою, яка перебуває на державній службі, або проти особи, установи чи майна, що має публічний статус в запитуючій державі, він вважається в запитованій державі як такий, що був вчинений в цій державі особою, яка знаходиться на державній службі, або

проти такої особи, установи чи майна, відповідно до того, проти кого він був дійсно вчинений (ст. 7 Конвенції).

До того ж, положеннями Конвенції чітко визначено випадки, коли Договірна Держава може звернутися до іншої Договірної Держави із клопотанням про порушення кримінального переслідування, а саме: а) якщо підозрювана особа має постійне помешкання в запитуваній державі; б) якщо підозрювана особа є громадянином запитуваної держави, або якщо ця держава є країною його походження; с) якщо підозрювана особа відбуває або має відбувати в запитуваній державі покарання, яке передбачає позбавлення волі; d) якщо в запитуваній державі за той же самий злочин або за інші злочини проти підозрюваної особи порушено кримінальне переслідування; е) якщо вона вважає, що передача провадження виправдана інтересами встановлення істини, і зокрема, що найбільш суттєві докази знаходяться в запитуваній державі; f) якщо вона вважає, що виконання в запитуваній державі вироку, у разі винесення такого, може збільшити можливість соціальної реабілітації засудженого; g) якщо вона вважає, що присутність на судовому засіданні підозрюваної особи не може бути забезпечена в запитуючій державі, в той час як її присутність на судовому засіданні може бути забезпечена в запитуваній державі; h) якщо вона вважає, що вона не може сама виконати вирок, у разі винесення такого, навіть з використанням екстрадиції, в той час як запитувана держава спроможна це зробити.

Якщо підозрювана особа була остаточно засуджена в Договірній Державі, ця держава може звернутися із клопотанням про передачу провадження у справі в одному або декількох випадках, наведених в пункті 1 цієї статті, лише тоді, коли вона сама не може виконати вирок, навіть з використанням екстрадиції, і якщо інша Договірна Держава не визнає принцип виконання вироку, постановленого іноземною державою, або відмовляється виконати такий вирок (ст. 8 Конвенції).

Запит (доручення, клопотання) про міжнародне співробітництво у тому числі і щодо перейняття кримінального провадження складається органом, який здійснює кримінальне провадження, або уповноваженим ним органом згідно з вимогами КПК України та відповідного міжнародного договору України, а за його відсутності – згідно вимог КПК України.

За наявності відповідних підстав та необхідності здійснити передачу кримінального провадження до компетентних органів іноземної держави, така передача здійснюється за клопотання слідчого, погодженого з прокурором, прокурора або суду про передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави.

Зміст та форма клопотання повинні відповідати вимогам КПК України та відповідних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. А саме клопотання про передання

кримінального провадження повинно містити:

- 1) назву органу, який здійснює кримінальне провадження;
- 2) посилання на відповідний міжнародний договір про надання правової допомоги;
- 3) найменування кримінального провадження, передання якого запитується;
- 4) опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію;
- 5) прізвище, ім'я, по батькові особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, дату і місце народження, місце проживання або перебування та інші відомості про неї.

До клопотання також додаються наступні документи:

- 1) матеріали кримінального провадження;
- 2) текст статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення, щодо якого здійснюється провадження;
- 3) відомості про громадянство особи.

Разом з клопотанням та зазначеними документами, компетентному органу іншої держави передаються і наявні речові докази.

А копії матеріалів залишаються в органі, який здійснював кримінальне провадження в Україні.

Запит і долучені до нього документи складаються у письмовій формі, засвідчуються підписом уповноваженої особи та печаткою відповідного органу.

Запит і долучені до нього документи супроводжуються засвідченим у встановленому порядку перекладом мовою, визначеною відповідним міжнародним договором України, а за відсутності такого договору – офіційною мовою запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою.

Так, згідно положень Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73) 1972 року, зазначено, що будь-яка Договірна Держава матеріали кримінального провадження, що передаються може, шляхом перепровадження заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, залишити засобою право вимагати, щоб ці документи, за винятком копії письмового рішення щодо припинення провадження або про рішення, яке ухвалене по завершенні судового розгляду, супроводжувалися перекладом. Інші Договірні Держави надсилають переклади або національною мовою отримуючої держави, або однією з офіційних мов Ради Європи, яку визначить отримуюча держава. Однак визначення мови не є обов'язковим (ст. 18).

Документи, що надсилаються на виконання цієї Конвенції, встановлення автентичності не потребують (ст. 19).

Згідно положень КПК України запит надсилається за кордон

поштою, а в невідкладних випадках електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку. У такому разі оригінал запиту надсилається поштою не пізніше трьох днів з моменту його передання електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Уповноважений (центральный) орган України може прийняти до розгляду запит, який надійшов від запитувачої сторони електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Виконання такого запиту здійснюється виключно за умови підтвердження надіслання або передачі його оригіналу. Направлення компетентному органу іноземної держави матеріалів виконання запиту можливе тільки після отримання українською стороною оригіналу запиту (ст. 548 КПК).

Водночас, клопотання про порушення кримінального переслідування, заявлене у відповідності до положень вище зазначеної нами Конвенції, продовжує в запитувачій державі строки притягнення до відповідальності на 6 місяців (ст. 22 Конвенції).

Клопотання іноземних органів про перейняття кримінального переслідування, що надійшли в Україну, розглядаються відповідно Міністерством юстиції, Генеральною прокуратурою, Національним антикорупційним бюро протягом двадцяти днів з дня його надходження.

Кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не було ухвалено вирок, може бути перейняте Україною за таких умов:

1) особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є громадянином України і перебуває на її території;

2) особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є іноземцем або особою без громадянства і перебуває на території України, а її видача згідно із КПК України або міжнародним договором України неможлива або у видачі відмовлено;

3) запитувача держава надала гарантії, що у разі ухвалення вироку в Україні особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, не піддаватиметься у запитувачій державі державному обвинуваченню за те ж кримінальне правопорушення;

4) діяння, якого стосується запит, є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність.

У разі перейняття кримінального провадження Генеральна прокуратура України в порядку, передбаченому КПК України, доручає здійснення досудового розслідування відповідному прокурору, про що повідомляє державу, яка надіслала запит.

При відмові перейняти кримінальне провадження Генеральна прокуратура України повертає матеріали відповідним органам іноземної держави з обґрунтуванням підстав відмови (ст. 595 КПК).

Підставами відмови у прийнятті рішення про перейняття кримінального провадження є: 1) не дотримання вище вказаних вимог,

вимог міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; 2) якщо відносно цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено виправдувальний вирок; 3) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено обвинувальний вирок, за яким покарання вже відбуте або виконується; 4) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні закрито кримінальне провадження або її звільнено від відбування покарання у зв'язку з помилуванням або амністією; 5) провадження щодо заявленого кримінального правопорушення не може здійснюватися у зв'язку із закінченням строку давності (ст. 596 КПК України).

В ході розгляду клопотання про перейняття кримінального провадження вивчається клопотання і додані до нього матеріали, а також можуть застосовуватись окремі процесуальні засоби перевірки. Перевіркою, що здійснюється при розгляді клопотання уповноваженим (центральним) органом України, перш за все повинно встановлюватись законність і обґрунтованість перейняття кримінального переслідування. Зокрема, відповідно до Наказу Генеральної прокуратури України № 223 від 18.09.2015 року «Про організацію роботи органів прокуратури України угалузі міжнародногоспівробітництва» щодо перевірки запитів та рішеньз перейняття кримінального провадження, вимагається не лише з'ясувати законність і обґрунтованість прийнятого у кожному кримінальному провадженні рішення, а також наявність підстав для подальшого розслідування в Україні при надходженні кримінального провадження з-за кордону. У разі прийняття рішення про неможливість забезпечення такого розслідування в Україні складати відповідний висновок із цього приводу і погоджувати його із заступником Генерального прокурора України згідно з розподілом обов'язків (п.6.1.).

Забезпечувати додержання вимог міжнародних договорів та статті 598 КПК України щодо меж призначення покарання особі, кримінальне провадження стосовно якої перейнято від іноземного компетентного органу (п. 7.13).

При здійсненні нагляду за додержанням правоохоронними органами України вимог статей 552, 600 КПК України щодо порядку підготовки запиту про міжнародну правову допомогу та передання кримінального провадження особливу увагу звертати на відповідність змісту та форми запиту, додатків до нього положенням міжнародних договорів, у тому числі заявам чи застереженням запитуваної держави (п. 7.14).

До клопотань українського органу досудового розслідування про передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави долучати висновок регіональної прокуратури щодо законності та обґрунтованості притягнення особи до відповідальності, повноти розслідування в Україні, наявності процесуальних строків (із обов'язковим

значенням дати їх закінчення), належності оформлення матеріалів кримінального провадження, можливості їх спрямування для перейняття провадження компетентним органам іноземної держави (п. 7.21).

Не допускати випадків порушення клопотання про передання кримінального провадження іноземному компетентному органу до виконання повному обов'язі на території України всіх необхідних та можливих за відсутності підозрюваного процесуальних дій (п. 7.22).

Клопотання слідчого або прокурора про видачу особи в Україну чи про передання кримінального провадження іншій державі надсилати до Генеральної прокуратури України листом за підписом керівника регіональної прокуратури (7.23.).

Забезпечувати контроль за станом досудового розслідування та судового розгляду кожного кримінального провадження, що надійшло з-за кордону в порядку перейняття (7.24).

З метою забезпечення подальшого повідомлення компетентного органу іноземної держави невідкладно інформувати управління міжнародно-правового співробітництва та європейської інтеграції Генеральної прокуратури України про остаточне процесуальне рішення у кримінальних провадженнях, передбачених пунктом 7.24 цього наказу, із одночасним наданням висновку про його законність та обґрунтованість і належно засвідченої копії процесуального документа (7.25).

Керівникам регіональних прокуратур забезпечити особистий контроль за станом та ефективністю досудового розслідування у кримінальних провадженнях, що надійшли з-за кордону в порядку перейняття. На вимогу Генерального прокурора України або його заступника, який згідно з розподілом обов'язків відповідає за напрям міжнародно-правового співробітництва, надавати до управління міжнародно-правового співробітництва та європейської інтеграції Генеральної прокуратури України ґрунтовну інформацію щодо стану та результатів досудового розслідування таких кримінальних проваджень, вжитих заходів реагування (п.8).

Підставами відмови задоволення клопотання про перейняття кримінального провадження можуть бути неповнота розслідування і передчасність звернення про надання правової допомоги; відсутність документів, що підтверджують проживання чи перебування особи за місцем, куди повинне бути направлено кримінальне провадження для подальшого розслідування; відсутність даних про належність особи до громадянства запитованої держави тощо.

Відповідно до положень ст. 24 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73) 1972 року, передбачено і право особи щодо якої буде розпочате кримінальне переслідування у зв'язку з передачею провадження у кримінальній справі за запитом іншої держави, заявити в державі перебування особи, своє заперечення та

оскаржити рішення, щодо передачі кримінального провадження та початку кримінального переслідування компетентними органами держави, в якійтака особа перебуває. Заперечення вказана особа може надати впродовж одного місяця від дати отримання нею повідомлення компетентного органу про те, що вона має право на таке заперечення.

За загальними вимогами положень вказаної Конвенції клопотання про порушення кримінального переслідування супроводжується відповідним оригіналом або засвідченою копією кримінального провадження, а також іншими необхідними документами. Однак, якщо підозрювана особа утримується під вартою, а запитуюча держава не може подати ці документи разом із клопотанням про порушення кримінального переслідування, вони можуть бути надіслані пізніше.

Запитуюча держава письмово інформує також запитувану державу про всі процесуальні дії та про всі заходи стосовно провадження, які здійснено в запитуючій державі після передачі клопотання. Таке повідомлення супроводжується будь-якими необхідними документами (ст. 15 Конвенції).

Положеннями вказаної Конвенції передбачено і застосування тимчасового арешту підозрюваної особи щодо якої здійснюється перейняття кримінального провадження – здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом.

А саме, статтею 27 Конвенції визначено, що коли запитуюча держава оголошує про свій намір подати клопотання про порушення кримінального переслідування то запитувана держава може на прохання запитуючої держави і згідно з цією Конвенцією вдатися до тимчасового арешту підозрюваної особи: 1) якщо законодавство запитуваної держави дозволяє утримання під вартою за вчинений злочин; 2) якщо існують підстави вважати, що підозрювана особа зникне або сприятиме знищенню доказів.

У проханні про тимчасовий арешт вказується наявність ордеру на арешт або іншого документа такої ж сили, що був виданий у відповідності до процедури, передбаченої законодавством запитуючої держави; в ньому також вказується злочин, за який вимагається кримінальне переслідування, дата і місце його вчинення, і воно повинно містити якомога детальніші відомості про підозрювану особу. Прохання також повинно містити стислий виклад обставин справи.

Прохання про тимчасовий арешт надсилається безпосередньо органами запитуючої держави, відповідним органом запитуваної держави або поштою, або телеграфом, або у будь-який інший спосіб, який дозволяє мати письмове підтвердження або який визнається запитуваною державою. Запитуюча держава без зволікань інформується про результат розгляду її прохання.

А після отримання вказаного клопотання разом з вище зазначеними документами, запитувана держава має право вживати всіх тимчасових заходів, у тому числі утримання підозрюваної особи під вартою і накладення арешту на майно, яких можна було б вжити за її власним законодавством, як би злочин, за який вимагається кримінальне переслідування, був вчинений на її території (ст. 28 Конвенції).

Схожа норма передбачена і КПК України. У ній зазначено, що клопотанням компетентного органу іншої держави особа, щодо якої буде направлений запит про перейняття кримінального провадження, може триматися під вартою на території України не більше ніж сорок діб.

Тримання під вартою особи здійснюється в порядку та згідно з правилами, передбаченими статтею 583 КПК України.

Якщо після закінчення передбаченого частиною першою цієї статті строку запит про перейняття кримінального провадження не надійде, зазначена особа звільняється з-під варти (ст. 597 КПК України).

Питання для самоконтролю

1. Порядок перейняття кримінального провадження від іноземних держав?
2. Умови перейняття кримінального провадження від іноземних держав?
3. Тримання під вартою особи до отримання запиту?
4. Умови передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави?
5. Форма клопотання про передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави?
6. Наслідки передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави?

4.4. Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб

4.4.1. Умови визнання та виконання або невиконання вироків судів іноземних держав

Відповідно до ст. 602 КПК України вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у випадках і в обсязі, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

В даному випадку підставою виконання вироків іноземних держав є наявність відповідного міжнародного договору, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України і який би регламентував вказану діяльність. При цьому якщо це багатосторонній документ до нього повинні

приєднатися обидві сторони, або мати підписану і ратифіковану двосторонню угоду. Виключення передбачено ч. 2 ст. 602 КПК України, де зазначено, що у разі відсутності міжнародного договору положення цієї глави можуть бути застосовані при вирішенні питання про передачу засудженої особи для подальшого відбування покарання.

Стаття 4 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 08.05.1970 р. встановлює умову за якою покарання може виконуватися іншою державою, а саме; санкція (покарання) може виконуватися іншою договірною державою тільки у разі, якщо згідно із її законодавством дія, за яку була встановлена санкція, була б злочином в разі її вчинення на її території, та особа, якій було встановлено санкцію, підлягала би покаранню, в разі якщо вона вчинила б цю дію там.

Крім того, ст. 5 Конвенції 1970 р. передбачено низку умов за якими держава винесення вироку може запитати іншу державу виконати санкцію (покарання):

- 1) якщо засуджена особа постійно проживає в іншій державі;
- 2) якщо виконання санкції в іншій державі вірогідно покращить перспективи соціальної реабілітації засудженої особи;
- 3) якщо, в разі коли санкція передбачає позбавлення волі, санкція може бути виконана після виконання іншої санкції, що передбачає позбавлення волі, яку засуджена особа відбуває чи має відбути в іншій державі;
- 4) якщо інша держава є державою походження засудженої особи і заявила про своє бажання прийняти відповідальність за виконання такої санкції;
- 5) якщо вона вважає, що вона сама не може виконати санкцію, навіть за допомогою видачі, а інша держава може.

В той же час в Законі України «Про ратифікацію Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків» від 26.09.2002 р. зазначено, що Україна відмовлятиме у виконанні:

- 1) санкції (покарання) за діяння, яку згідно із законодавством України за вчинення відповідного діяння призначає лише адміністративний орган (пункт «б» Додатка I до цієї Конвенції);
- 2) європейського судового рішення у кримінальній справі, яке органи запитуючої держави постановили в день, коли, відповідно до законодавства України, кримінальне провадження стосовно злочину, за вчинення якого постановлено вирок, було б неможливе у зв'язку із закінченням строків давності (пункт «с» Додатка I до цієї Конвенції).

Пунктом 7 ст. 602 КПК України також встановлено норму відповідно до якої не підлягають виконанню в Україні вирокі судів іноземних держав, ухвалені заочно (*in absentia*), тобто без участі особи під час кримінального провадження – крім випадків, коли засудженій особі було вручено копію вироку і надано можливість його оскаржити. У задоволенні запиту про

виконання вироку суду іноземної держави може бути відмовлено, якщо таке виконання суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України.

Статтею 6 Конвенції 1970 р. встановлено також умови за якими державою у виконанні санкції (покарання) може бути відмовлено:

(а) коли виконання суперечить основним принципам правової системи запитуваної держави;

(b) коли запитувана держава вважає, що злочин, за який винесено вирок, має політичний характер чи є суто військовим;

(с) коли запитувана держава вважає, що існують істотні підстави для висновку про те, що винесення вироку чи його суворість обумовлені расовими, релігійними, національними міркуваннями чи політичними переконаннями;

(d) коли виконання суперечило б міжнародним зобов'язанням запитуваної держави;

(е) коли діяння вже є предметом переслідування в запитуваній державі чи коли запитувана держава вирішує розпочати переслідування щодо цього діяння;

(f) коли компетентні органи запитуваної держави вирішили не розпочинати переслідування чи припинили вже розпочате переслідування щодо того самого діяння;

(g) коли діяння було вчинено поза територією запитуючої держави;

(h) коли запитувана держава не може виконати санкцію;

(і) коли запит базується на статті 5 (е) і жодна з інших умов, зазначених у цій статті, не задовольняється;

(j) коли запитувана держава вважає, що запитуюча держава сама в змозі виконати санкцію;

(k) коли вік засудженої особи на час скоєння злочину був таким, що вона не могла б бути покарана в запитуваній державі;

(l) коли згідно з законодавством запитуваної держави накладена санкція вже не може бути виконана за строком давності;

(m) коли та в тій мірі, в якій вирок встановлює позбавлення прав.

Крім, того, особливістю глави 46 КПК України є те, що законодавець в ст. 614 передбачив визнання та виконання вироків міжнародних судових установ, яке здійснюється згідно з правилами ст. 602-604 КПК України на підставі міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Наприклад, Україна 20 січня 2000 року підписала Римський статут Міжнародного кримінального суду, однак на сьогодні ще не ратифікувала його (Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11.07.2001 р. № 3-в/2001).

4.4.2. Порядок виконання вироків судів іноземних держав

Запит про виконання вироку суду іноземної держави, крім запиту про передачу засудженої особи, Міністерство юстиції України розглядає протягом тридцяти днів з моменту надходження запиту. Якщо запит і додаткові матеріали надійшли іноземною мовою, цей строк продовжується до трьох місяців.

При розгляді запиту про виконання вироку суду іноземної держави згідно з ч. 3 ст. 602 КПК України Міністерство юстиції України з'ясовує наявність підстав, передбачених міжнародним договором України, для його задоволення. З цією метою Міністерство юстиції України може запитувати необхідні матеріали та інформацію в Україні або у компетентного органу іноземної держави.

Встановивши відповідність запиту про визнання і виконання вироку суду іноземної держави умовам, передбаченим міжнародним договором України, Міністерство юстиції України направляє до суду клопотання про визнання і виконання вироку суду іноземної держави і передає наявні матеріали.

При відмові у задоволенні запиту Міністерство юстиції України повідомляє про це іноземний орган, від якого надійшов запит, з роз'ясненням підстав відмови.

У випадках, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, якщо вирок суду іноземної держави передбачає покарання у виді позбавлення волі, Міністерство юстиції України надсилає засвідчену копію запиту, передбаченого цією статтею, прокурору для звернення до слідчого судді з клопотанням про застосування запобіжного заходу до вирішення питання про виконання вироку суду іноземної держави.

Міністерство юстиції України повідомляє запитуючій стороні про результати виконання вироку суду іноземної держави.

Розгляд судом питання про виконання вироку суду іноземної держави

Клопотання Міністерства юстиції України про виконання вироку суду іноземної держави розглядається протягом одного місяця з дня його отримання судом першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місце проживання чи останнє відоме місце проживання засудженої особи, або місце перебування майна такої особи, а в разі їх відсутності – місце знаходження Міністерства юстиції України.

Про дату судового засідання повідомляють особі, щодо якої ухвалено вирок, якщо вона перебуває на території України. Така особа має право користуватися правовою допомогою захисника. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора.

При розгляді клопотання Міністерства юстиції України про

виконання вироку суду іноземної держави суд встановлює, чи дотримані умови, передбачені міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або цією главою. При цьому суд не перевіряє фактичні обставини, встановлені вироком суду іноземної держави, та не вирішує питання щодо винуватості особи. В даному випадку судом перевіряються підстави виконання та не виконання вироків судів іноземних держав та інші умови, які передбачені національним законодавством та міжнародними договорами.

За результатами судового розгляду суд постановляє ухвалу:

1) про виконання вироку суду іноземної держави повністю або частково. При цьому суд визначає, яка частина покарання може бути виконана в Україні, керуючись положеннями КК України, що передбачають кримінальну відповідальність за злочин, у зв'язку з яким ухвалено вирок, та вирішує питання про застосування запобіжного заходу до набрання ухвалою законної сили;

2) про відмову у виконанні вироку суду іноземної держави.

У разі необхідності проведення додаткової перевірки суд може постановити ухвалу про відкладення розгляду та отримання додаткових матеріалів.

Період, протягом якого особа перебувала під вартою в Україні у зв'язку з розглядом запиту про виконання вироку суду іноземної держави, зараховується до загального строку відбування покарання, визначеного відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 603 КПК України.

У разі ухвалення рішення про виконання вироку суду іноземної держави суд може одночасно ухвалити рішення про обрання запобіжного заходу стосовно особи.

Копії ухвали суд надсилає Міністерству юстиції України та вручає особі, засудженій вироком суду іноземної держави, якщо така особа перебуває на території України.

Судове рішення стосовно виконання вироку суду іноземної держави може бути оскаржено в апеляційному порядку органом, що подав клопотання, особою, щодо якої вирішено відповідне питання, та прокурором.

4.4.3. Умови для передачі засуджених осіб

Передача засуджених осіб здійснюється з метою виконання вироку суду, що вступив в законну силу. Проте основну мету передачі засуджених осіб за вчинення злочину визначила Європейська конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р. (далі – Конвенція 1983 р.), а саме: надати можливість відбувати призначене особам покарання в їх власному суспільстві (в своєму культурному, виховному, соціальному і релігійному середовищі).

На сьогодні Україна уклала двосторонні договори щодо передачі

осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання з Грузією (Договір від 14.12.1997 р.), Азербайджанською Республікою (Договір від 24.04.1997 р.), Республікою Узбекистан (Договір від 19.02.1998 р.), Республікою Казахстан (Договір від 17.09.1999 р.), Ісламською Республікою Іран (Договір від 11.05.2004 р.) та Корейською Народно-Демократичною Республікою (Договір від 12.11.2004 р.), Республікою Таджикистан (Договір від 02.04.2004 р.), Республікою Туркменістан (Договір від 23.03.2005 р.), Республікою Білорусь (Договір від 12.06.2009 р.), Федеративною Республікою Бразилія (Договір від 02.12.2009 р.), Республікою Сенегал (Договір від 17.06.2013 р.), Демократичною Соціалістичною республікою Шри-Ланка (Договір від 25.06.2016 р.) тощо.

В окремих випадках питання передачі засуджених розв'язуються в двосторонніх і багатосторонніх договорах про правову допомогу. Що ж до конвенцій про боротьбу із злочинами міжнародного характеру, то вони майже не відображають питань виконання покарань, винесених за вказані в них діяння. У більшості випадків у них тільки обговорюється право держав розглядати можливість підписання договорів спеціального або загальноправового характеру відносно передачі осіб, засуджених за вчинення злочинів, указаних в конвенціях.

Крім Європейської конвенції про передачу засуджених осіб 1983 р. та Додаткового протоколу до неї 1997 р., положення щодо передачі засуджених осіб також знайшли своє відображення в Конвенції ООН про передачу осіб, які засуджені до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є 1978 р. Конвенція про передачу засуджених до позбавлення волі для подальшого відбування покарання (СНД) 1998 р.

Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання передбачено ст. 606 КПК, де зазначено, що засуджену судом України особу може бути передано для відбування покарання в іншу державу, а засудженого іноземним судом громадянина України прийнято для відбування покарання в Україні тільки за умов:

1) якщо ця особа є громадянином держави виконання вироку. Ця умова вказує на те, що передача засуджених як форма правової співпраці розрахована в першу чергу на іноземних громадян, надаючи їм можливість відбувати покарання у власній державі. Проте деякі договори встановлюють порядок передачі не тільки засуджених іноземних громадян, але й осіб, які постійно проживали на території держави виконання вироку (зокрема, до них можна віднести осіб без громадянства). Стаття 10 КК України не передбачає передачу осіб без громадянства, які вчинили злочини на території України і засуджені за них на підставі КК України, для відбування покарання за вчинений злочин тій державі, де вони постійно проживали, але ч. 2 ст. 10 КК України вказує на можливість

передачі для відбування покарання іноземній державі іноземців та осіб без громадянства, що постійно не проживають в Україні, які вчинили злочини поза межами території України і перебувають на її території.

2) якщо вирок набрав законної сили. Передача може бути здійснена тільки на підставі остаточного вироку і, як правило, він повинен бути визначеним, тобто мати конкретний строк відбування покарання, проте у низці конвенцій існує норма, при якій передача дозволяється за вирок, в якому вказаний невизначений строк відбування покарання; така позиція вказана в Типовому договорі про видачу 1990 р. А ст. 4 Договору між Україною і КНР про передачу засуджених осіб... 2001 р. визначає наступну умову: якщо на момент надходження запиту про передачу винесений засудженому вирок вже набув законної сили і не відбутий засудженим строк покарання складає не менш ніж один рік.

3) якщо на час отримання запиту про передачу засуджений має відбувати покарання упродовж якнайменш шести місяців або якщо йому ухвалено вирок до ув'язнення на невизначений строк. Ч. 2 ст. 3 Конвенції 1983 р. вказує на те, що у виняткових випадках сторони можуть погодитися на передачу засудженої особи, навіть якщо засудженій особі залишилося відбувати покарання протягом меншого строку, ніж 6 місяців.

4) якщо на передачу згоден засуджений або з урахуванням його віку або фізичного чи психічного стану на це згоден законний представник засудженого. Даний акт повинен бути добровільним, відносно особи не допускається примушення до надання згоди жодними способами. При цьому держава винесення вироку, по-перше, забезпечує, щоб особа, яка повинна дати згоду на передачу, зробила це добровільно, по-друге, дає державі виконання вироку можливість перевірити, чи законно надано згоду (ст. 7 Конвенції 1983 р.). У даному випадку, якщо особа не здатна через похилий вік, особливості фізичного або розумового стану вільно виявити свою волю, потрібна згода її законного представника. У більшості двосторонніх договорів Україна внесла норму зв'язку, за якою згода може бути надана її близькими родичами. Стаття 3 Договору між Україною та Азербайджанською Республікою про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 1997 р. вказує на те, що про можливість передачі та її юридичні наслідки засудженому або його представнику має бути роз'яснено посадовими особами органів управління кримінально-виконавчої системи держави винесення вироку. В ст. 4 Конвенції 1998 р. зазначене вище положення більш конкретизується: «про можливість передачі та її юридичні наслідки засудженому або його законному представнику повинно бути письмова роз'яснено посадовими особами центральних або територіальних органів управління кримінально-виконавчої системи держави винесення вироку».

У ч. 1 ст. 7 «Згода та її перевірка» Конвенції 1983 р. вказується на те, що процедура надання згоди особи на її передачу регулюється

законодавством держави винесення вироку. Що стосується частини 2 вказаної статті, то згідно з її нормами держава винесення вироку дає державі виконання вироку можливість перевірити за допомогою консула або іншої офіційної особи, кандидатура якої погоджується із державою винесення вироку, чи була згода на передачу засудженої особи дана добровільно із повним розумінням правових наслідків такої згоди.

Так, відповідно до ст. 606 КПК України згода засудженого чи його законного представника повинна бути висловлена у письмовій формі з усвідомленням усіх правових наслідків такої згоди. Засуджений чи його законний представник мають право на отримання правової допомоги у вигляді юридичної консультації щодо наслідків своєї згоди. Згода засудженої особи не вимагається, якщо на момент вирішення питання згідно з положеннями глави 46 КПК України вона перебуває на території держави свого громадянства.

Додатковий протокол 1997 р. до Європейської Конвенції про передачу засуджених осіб також встановлює випадки коли згода засудженої особи на її передачу непотрібна:

- якщо громадянин сторони, який підлягає покаранню, призначеному на території іншої сторони як частина остаточного вироку, намагається уникнути виконання або подальшого виконання покарання в державі винесення вироку шляхом втечі на територію першої сторони до відбування покарання, то держава винесення вироку, може запитати від іншої сторони, щоб та взяла на себе виконання покарання (ст. 2);

- після отримання запиту від держави винесення вироку, держава виконання вироку може згідно з положеннями ст. 3 Додаткового протоколу погодитися на передачу засудженої особи без згоди цієї особи в тих випадках, коли вирок, винесений щодо останньої, або адміністративне рішення як результат вироку містить у собі наказ про висилку або депортацію, або ж будь-який інший захід, результатом якого є те, що такій особі більше не буде дозволено залишатися на території держави винесення вироку після того, як вона буде звільнена з в'язниці (ст. 3).

Засуджена особа, яка надала згоду на передачу в іноземну державу для подальшого відбування покарання, може відмовитися від такої передачі у будь-який час до перетину державного кордону України відповідно до 607 КПК України. У разі отримання інформації про таку відмову Міністерство юстиції України негайно припиняє розгляд питання про передачу або, у відповідних випадках, вживає заходів для припинення передачі.

5) якщо кримінальне правопорушення, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, є злочином згідно із законодавством держави виконання вироку або було б злочином у разі вчинення на її території, за вчинення якого може бути призначено покарання у виді позбавлення волі. В даному випадку наявність того, що дія або бездіяльність є кримінальним

злочинном, забезпечить виконання вироку у тій державі, якій буде передано особу.

б) якщо відшкодовано майнову шкоду, завдану кримінальним правопорушенням, а в разі наявності – також процесуальні витрати. Двосторонні договори України про передачу засуджених осіб містять додаткові умови передачі, наприклад, якщо особою відшкодовані матеріальні збитки, які вона спричинила злочином. У виняткових випадках Україна може погодитись на передачу засудженої особи навіть якщо останній залишається відбувати покарання менш ніж шість місяців або якщо матеріальні збитки, заподіяні злочином, відшкодовані не в повному обсязі (ст. 3 Договору між Україною і Грузією про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання 1997 р.).

7) якщо держава ухвалення вироку і держава виконання вироку згодні на передачу засудженого. Передача засуджених повинна ґрунтуватися на взаємній пошані національного законодавства обох держав і невтручанні у внутрішні справи одна одної. Тому передача засуджених може мати місце тільки при взаємній згоді обох сторін.

Ще однією умовою, зазначеною в ст. 606 КПК України є те, що перед вирішенням питання про передачу засудженої особи для відбування покарання з України до іноземної держави остання має надати гарантії того, що засуджений не буде підданий катуванню або іншому жорстокому, нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

У разі недотримання хоча б однієї з умов, передбачених ч. 1-3 ст. 606, Міністерство юстиції України може відмовити у передачі або прийнятті засудженого, якщо інше не передбачено КПК України або міжнародним договором України. При прийнятті рішення про відмову в передачі засудженого для подальшого відбування покарання наводяться обґрунтовані підстави прийняття такого рішення.

Крім того, наприклад, ст. 6 Конвенції 1998 р. встановлює такі умови за яких передача засудженого не здійснюється, якщо покарання не може бути виконано на території держави виконання вироку внаслідок закінчення строку давності або по іншій підставі, передбаченій законодавством цієї держави;

- на території держави виконання вироку за скоєне діяння він поніс покарання або був виправданий, або справу було припинено, а так само, якщо особу звільнено від покарання компетентним органом цієї держави – це може завдати шкоди інтересам держави винесення вироку або держави, громадянином якої є засуджений;

- засудженим не відшкодовано збитки, завдані злочином.

4.4.4. Порядок вирішення питання про передачу осіб, засуджених судами України, для відбування покарання в іноземних державах

Питання про передачу осіб, засуджених судами України до позбавлення волі, для відбування покарання в державах, громадянами яких вони є, передбачено ст. 607 КПК України і вирішується Міністерством юстиції України.

Якщо засуджений є громадянином іноземної держави – учасниці міжнародного договору про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянином якої він є, орган, на який покладено обов'язок приведення вироку до виконання, роз'яснює засудженому його право звернутися до Міністерства юстиції України або до уповноваженого (центрального) органу держави, громадянином якої він є, з клопотанням про передачу його для відбування покарання в цій державі на підставі та в порядку, передбачених цим Кодексом. Положення цієї частини не перешкоджають засудженим громадянам інших держав звертатися з проханням про передачу в державу свого громадянства для подальшого відбування покарання.

Міністерство юстиції України після вивчення та перевірки матеріалів у разі їх належного оформлення та за наявності підстав, передбачених цим Кодексом або міжнародним договором, приймає рішення щодо передачі особи, засудженої судом України до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання у державі, громадянином якої вона є, про що надсилає інформацію відповідному органу іноземної держави та особі, за ініціативою якої розглядалося питання передачі засудженої особи.

Статтею 4 Конвенції 1998 р. передбачено, що компетентний орган договірної сторони в 40-денний термін про прийняте рішення повідомляє в письмовій формі особу, яка звернулася з клопотанням про передачу. Рішення про відмову в передачі повинно бути мотивованим.

Після отримання від уповноваженого (центрального) органу іноземної держави інформації про згоду на прийняття засудженого для відбування покарання Міністерство юстиції України надсилає Міністерству внутрішніх справ України та Національній поліції доручення про узгодження місця, часу і порядку передачі та організацію передачі цієї особи з установи системи виконання покарань України в іноземну державу.

Передача засудженого громадянина іноземної держави для подальшого відбування покарання відповідно до ст. 607 КПК України не позбавляє його права порушувати питання про його умовно-дострокове звільнення, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким у строки, передбачені КПК, а також про помилування у порядку, передбаченому законодавством України. Будь-які документи чи інформація, необхідні для розгляду цього питання в Україні, можуть бути запитані від компетентних органів держави виконання вироку через Міністерство юстиції України.

Міністерство юстиції України повідомляє суд, що ухвалив вирок, про рішення про передачу засудженої особи, а також забезпечує інформування суду про результати виконання вироку в іноземній державі.

У разі оголошення в Україні амністії суд, який отримав інформацію про рішення про передачу засудженої особи відповідно до ст. 607 КПК, розглядає питання про застосування амністії до такої засудженої особи. У разі потреби суд може звернутися до Міністерства юстиції України з метою отримання від компетентних органів держави виконання вироку інформації, необхідної для розгляду питання про застосування амністії.

Орган, що прийняв рішення відповідно до ч. 5 та 7 ст. 607 КПК України за результатами розгляду питань про умовно-дострокове звільнення, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, помилування чи амністію, надсилає копію відповідного рішення Міністерству юстиції України для відповідного інформування держави виконання вироку.

У разі зміни або скасування вироку суду України щодо засудженого, переданого для відбування покарання в іншу державу, а також у разі застосування до нього виданого в Україні акта амністії чи помилування Міністерство юстиції України направляє уповноваженому (центральному) органу іноземної держави копію ухвали суду про зміну або скасування вироку або копію рішення відповідних органів України про застосування до засудженого амністії чи помилування. Якщо вирок скасовано і призначено новий судовий розгляд, одночасно направляються інші необхідні для цього документи.

4.4.5. Порядок розгляду запиту (клопотання) про передачу громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для відбування покарання в Україні

Запит уповноваженого (центрального) органу іноземної держави про передачу для відбування покарання в Україні засудженого судом цієї держави до позбавлення волі громадянина України, а також клопотання такого засудженого або його законного представника чи родича про передачу розглядається Міністерством юстиції України в розумний строк (ст. 4 Конвенції 1998 р. передбачається, що з клопотанням про передачу засудженого також може звернутися і адвокат).

Після порушення перед Міністерством юстиції України клопотання про прийняття громадянина України, засудженого судом іноземної держави до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання в Україні та підтвердження громадянства України цієї особи Міністерство юстиції України запитує у відповідного органу іноземної держави документи, необхідні для вирішення питання по суті.

Після надходження всіх необхідних документів Міністерство юстиції України протягом місяця розглядає надіслані матеріали та в разі прийняття

рішення щодо прийняття громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для подальшого відбування покарання на території України звертається до суду з клопотанням про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Якщо запит і додаткові матеріали надійшли іноземною мовою, строк розгляду продовжується до трьох місяців.

У разі відмови Міністерством юстиції України в задоволенні запиту (клопотання) про передачу засудженої особи в Україну відповідна інформація направляє державі, судом якої ухвалено вирок, а також особі, за ініціативою якої розглядалося питання передачі засудженої особи, з роз'ясненням підстав такої відмови.

У разі задоволення запиту Міністерство юстиції України направляє державі, судом якої ухвалено вирок, інформацію про це разом з копією ухвали суду за результатами розгляду клопотання згідно з ч. 3 ст. ст. 609 КПК України.

4.4.6. Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України

Клопотання Міністерства юстиції України про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України відповідно до ч. 3 ст. 609 КПК України розглядає суд першої інстанції за останнім відомим місцем проживання засудженої особи в Україні або за місцем знаходження Міністерства юстиції України протягом одного місяця з моменту його надходження. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора.

До клопотання Міністерство юстиції України подає на розгляд суду такі документи:

- 1) копію вироку разом з документом, що підтверджує набрання ним законної сили;
- 2) текст статей кримінального закону іноземної держави, на якому ґрунтується вирок;
- 3) документ про тривалість відбутої частини строку покарання, в тому числі інформацію про будь-яке попереднє ув'язнення, звільнення від покарання і про будь-які інші обставини щодо виконання вироку;
- 4) заяву засудженого про згоду на передачу його для відбування покарання в Україні, а у випадку, передбаченому міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, заяву законного представника засудженого;
- 5) інформацію про стан здоров'я і поведінку засудженого.

Під час розгляду клопотання Міністерства юстиції України суд визначає статті (частини статей) закону України про кримінальну відповідальність, якими передбачена відповідальність за кримінальне правопорушення, вчинене засудженим громадянином України, і строк

позбавлення волі, визначений на підставі вироку суду іноземної держави.

При визначенні строку покарання у виді позбавлення волі, що підлягає відбуванню на підставі вироку суду іноземної держави, суд дотримується тривалості призначеного таким вироком покарання, крім таких випадків:

1) якщо законом України про кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення максимальний строк позбавлення волі є меншим, ніж призначений вироком суду іноземної держави, суд визначає максимальний строк позбавлення волі, передбачений кримінальним законом України;

2) якщо строк покарання, призначений вироком суду іноземної держави, є меншим, ніж мінімальний строк, передбачений санкцією статті КК України за відповідне кримінальне правопорушення, суд дотримується строку, визначеного вироком суду іноземної держави.

Відповідно до клопотання Міністерства юстиції України суд може також розглянути питання про виконання додаткового покарання, призначеного вироком суду іноземної держави. Невиконане додаткове покарання, призначене вироком суду іноземної держави, підлягає виконанню, якщо таке покарання за вчинення цього кримінального правопорушення передбачено законом України. Воно виконується в межах і в порядку, передбачених законодавством України.

При розгляді питання про виконання покарання суд може одночасно вирішити питання про виконання вироку суду іноземної держави в частині цивільного позову і процесуальних витрат у разі наявності відповідного клопотання.

Ухвала, постановлена згідно зі ст. 610 КПК України, може бути оскаржена в апеляційному порядку органом, що подав клопотання, особою, щодо якої вирішено питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України, та прокурором.

Копія ухвали суду направляється до Міністерства юстиції України та центрального органу виконавчої влади у сфері виконання покарань в Україні.

Статтею 612 КПК України встановлюється ряд правил щодо зміни або скасування вироку суду іншої держави:

1) будь-які питання, пов'язані з переглядом вироку суду іноземної держави, вирішуються судом держави, в якій ухвалено вирок;

2) у разі зміни або скасування судом іноземної держави вироку питання про виконання такого рішення розглядається в порядку, передбаченому КПК України;

3) у разі скасування судом іноземної держави вироку із закриттям кримінального провадження або застосування до засудженого акта помилування, амністії, пом'якшення вироку, ухваленого судом іншої

держави, Міністерство юстиції України інформує центральний орган виконавчої влади у сфері виконання покарань в Україні про необхідність звільнення особи;

4) якщо вирок судом іноземної держави скасовано і призначено нове досудове розслідування або новий судовий розгляд, питання про подальше здійснення кримінального провадження вирішується Генеральною прокуратурою України згідно з КПК України.

Питання для самоконтролю

1. За яких умов можливе визнання та виконання вироків судів іноземних держав?

2. Назвіть умови за якими визнання та виконання вироків судів іноземних держав не можливе.

3. Яка мета передачі засуджених осіб?

4. Назвіть умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання.

5. В яких випадках не потрібна згода засудженої особи на її передачу?

6. На якому етапі засуджена особа, яка надала згоду на свою передачу в іноземну державу для подальшого відбування покарання, може відмовитися від такої передачі?

Список використаних джерел

1. Конституція України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. – 48 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одіссей, 2013. – 1104 с.
3. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
4. Лобойко Л.М. Кримінальний процес / Л.М. Лобойко // Навч. посібник. — К.: Істина, 2014. — 366 с.
5. Кримінальний процес: навчальний посібник / Л.М. Лобойко, О.А. Банчук. – К.: Ваіте, 2014. – 280 с.
6. Перепелиця, С. І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення : монографія / С. І. Перепелиця ; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків : Право, 2015.
7. Повзик, Є. В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правоведослідження) : монографія / Є. В. Повзик ; Наук. ред. О. Г. Шило, Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків : Право, 2014. - 225 с.
8. Кучинськ О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників: монографія / О. П. Кучинська. К. :ЮрінкомІнтер, 2013. -285 с.
9. Климчук М.П. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (особлива частина)./ М.П. Климчук, О.С. Степанов, О.Ю. Хабло та ін. – Національна Академія Внутрішніх Справ, 2012. - 282 с.
10. Смоков С.М. Запобіжні заходи та кримінально-процесуальні гарантії їх застосування: навч. посібн. / С.М. Смоков. – Одеса: С, 2015. – 134 с.
11. Тітко І.А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України: монографія / І.А. Тітко. – Х.: Право, 2015. – 448 с.
12. Удалова Л. Д. Чинність кримінального процесуального закону : монографія / Л. Д. Удалова, С. І. Щериця; МОН України. – К. : КНТ, 2014. – 143 с.
13. Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія / Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 176 с.
14. Бобечко Н.Р. Підстави для зміни або скасування судових рішень в апеляційному та касаційному порядку у кримінальному провадженні: Монографія / за ред. Академіка НАПрНУ України, проф. В.Т. Нора. – К.:

Алерта, 2015. – 234 с.

15. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012р.: монографія / І.В. Гловюк. – Одеса :Юридична література, 2015. – 712 с.

16. Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування : монографія / Є. Г. Коваленко. – К. :ЮрінкомІнтер, 2011. – 448 с.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

18. Кримінальний процес України в питаннях і відповідях: навч. посіб. / Л. Д. Удалова [та ін.]. К. :Скіф ; Х.: Бурун и К, 2013. – 256 с.

19. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / Нац. акад. прав. наук України ; за ред.: В. Я. Тацій, В. П. Пшонка. – Х. : Право, 2012. – Т. 1–2.

20. Кримінальний процесуальний кодекс України : структур.-лог. схеми і табл., тип. бланки та зразки процес. док. : наук.-практ. посіб. – К. : Прав. єдність, 2012. – 736 с.

21. Лукашкіна Т. В. Теорія доказів у кримінальному судочинстві : навч.-метод.посібник / Т.В. Лукашкіна, Л.М. Гуртієва. - Одеса :Фенікс, 2012. 54 с.

22. Торбас О.О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України: монографія / О.О. Торбас. – Одеса: Юридична література, 2015. – 168 с.

23. Захист у кримінальному процесі за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : практ. посіб. / упоряд. Ю. І. Руснак. – К. : Центр учб. л-ри, 2013. – 352 с.

24. Статус органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні / за заг. Редакцією О.А. Банчука. – К.: Атіка, 2012. – 624 с.

25. Банчук О.А. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод до процедури здійснення судочинства/О.А.Банчук, Р. О.Куйбіда.– К.:ІКЦ«Леста», 2005. – 116 с.

26. Березняк В.С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: автореф. дис... канд. юрид. наук/В.С.Березняк; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ.–Д., 2009. –20 с.

27. Богуцька А.В. Видача особи (екстрадиція) в міжнародно-правовому співробітництві Генеральної прокуратури України/А.В.Богуцька // Вісник Національної академії прокуратури України.–2013.–№3.– С.117-121.

28. Порядок виплати винагороди та відшкодування витрат на

проїзд і наймання житла, виплати добових народним засідателям і присяжним за час виконання ними обов'язків у суді // Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 року № 1506. // <http://zakon2.rada.gov.ua>

29. Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 15 від 11.01.2012 р., із змінами, несеними згідно з Постановою КМ № 868 від 19.09.2012 р. // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/868-2012-п>.

30. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників Рада Європи від 17.03.1978 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_035

31. Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» // zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/col1/page3

32. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протокол у про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря)» від 04.02.2004 № 1433-ІУ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1433-15>.

33. Закон України «Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» від 01.06.2011 № 3449-УІ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T113449.html.

34. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_009

35. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 07.10.2002 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_619

36. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_029.

37. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004

38. Конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р.

[Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_033

39. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_036

40. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 05.10.1961р. [Електронний ресурс]–Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_082.

41. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_096.

42. Конвенція ООН про статус бженців від 28.07.1951 [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_i38

43. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18.10.2006 №251-V. [Електронний ресурс]–Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

44. Інструкція про організаційно-протокольне забезпечення заходів міжнародного співробітництва, які здійснюються органами прокуратури України (із змінами відповідно до наказу Генерального прокурора України від 30.01.2014 №8 гн-2). – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102

45. Інструкція про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства (затверджена спільним наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, МВС України, Верховного Суду України, ДПА України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 29.06.1999 №34/5/22/103/512/326/73, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 07.07.1999 за № 446/3739).

46. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні і у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів (затверджена спільним наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, ДПА України № 3/1/2/5/2/2 від 09.01.1997, зареєстрована в юстиції України 26.02.1997 за №54/1858).

47. Інструкція про порядок організації співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями затверджена наказом МВС України "Про організацію міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України"

№233 від 24.05.2011 року.

48. Положення про Департамент міжнародного співробітництва європейської інтеграції МВС України затверджене наказом МВС України № 876 від 30.08.2016 року.

49. Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 31.10.1992, ратифікований Постановою Верховної Ради України №2996-XII від 05.02.1993. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156_014.

50. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993, ратифікований Постановою Верховної Ради України №3941-XII від 04.02.1994. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_174/page.

51. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і республікою Хорватія від 24. 10. 2002 р. Ратифікований Верховною Радою України від 24 червня 2003N 1008-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: ons.parus.ua/map/doc/01VZTB2365/Dogovir-pro-druzhbu-i-spivrobitnistvo-mizh-Ukrayinoyu-i-Respublikoyu-Khorvatiya.html.

52. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 07.07.1993, ратифікований Постановою Верховної Ради України №3737-XII від 17.12.1993. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/440_002.

53. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993, ратифікований Законом України №238/94-ВР від 10.11.1994. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/498_604.

54. Договір між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 09.01.1995, ратифікований Законом України №451/95-ВР від 22.11.1995. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/268_542.

55. Договір між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 15.02.1995, ратифікований Законом України № 450/95-ВР від 22.11.1995. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/233_659.

56. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 23.05.1995, ратифікований Законом України №452/95-ВР від 22.11.1995. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/452_95.

57. Договір між Україною і Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 27.06.1995 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/203_018.

58. Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 16.01.2002 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/076_005.

59. Договір між Україною та Чеською Республікою про правову допомогу в цивільних справах від 28.05.2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/203_018.

60. Договір про порядок перебування і взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав-учасниць СНД від 04.06.1999 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_836.

61. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24 травня 1993р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kosylo.com/ua/dogovir_ua_pl.html.

62. Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію від 10.12.1998. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/156_026.

63. Договір між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу в кримінальних справах від 03.10.2002р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/356_012.

64. Договір між Україною та Сирійською Арабською Республікою про правові відносини і взаємну правову допомогу у цивільних і кримінальних справах від 09.10.2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/760_023.

65. Договір про порядок перебування і взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав-учасниць СНД від 04.06.1999р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_836.

66. Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах від 23.09.1996, ратифікований Законом України №740/97-ВР від 17.12.1997. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124_003.

67. Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22.07.1998, ратифікований Законом України №1438-ІІІ від 10.02.2000. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840_019.

68. Договір між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних та кримінальних справах від 06.04.2000, ратифікований Законом №2080-ІІІ від 02.11.2000.

[Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/704_050.

69. Договір між Україною та Республікою Індія про взаємнуправову допомогу в кримінальних справах від 03.10.2002, ратифікований Законом № 622-ІУ від 06.03.2003. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356_012.

70. Договір між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 27.03.2003, ратифікований Законом України №1368-ІУ від 10.12.2003. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/192_021.

71. Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 13.10.2003, ратифікований Законом №1758-ІУ від 04.06.2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/408_012.

72. Договір між Україною та Республікою Панама про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 04.11.2003, ратифікований Законом №1715-ІУ від 12.05.2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/591_007.

73. Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про правові відносини та правову допомогу в цивільних і кримінальних справах від 11.05.2004, ратифікований Законом №2823-ІУ від 07.09.2005. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/364_026

74. Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 10.10.2004, ратифікований Законом №2695-ІУ від 22.06.2005. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/818_019.

75. Угода між Україною та Гонконгом, Спеціальним Адміністративним районом Китайської Народної Республіки, про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 02.04.2003, ратифікована Законом №1320-ІУ від 20.11.2003. [Електронний ресурс – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU03092.html.

76. Угода між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії про арешт і конфіскацію доходів та знарядь, пов'язаних зі злочинною діяльністю, за винятком незаконного обігу наркотиків від 18.04.1996, ратифікована Законом України №473/96-ВР від 01.11.1996. Режим доступу: [Електронний ресурс] – http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/826_700.

77. Угода між Україною та Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про правову допомогу в цивільних і кримінальних справах від 08.04.2008, ратифікована Законом №1491-

У Від 10.06.2009. Режим доступу: [Електронний ресурс] – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/434_029.

78. Договір між Україною та Сирійською Арабською Республікою про правові відносини і взаємну правову допомогу в цивільних і кримінальних справах від 09.10.2008, ратифікований Законом №1730-УІ від 18.11.2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/760_023.

79. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

80. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. — Х. : Право, 2012. — 367с.

81. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

82. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

83. Закон України Про прокуратуру 14 жовтня 2014 року N 1697-VII від 05.11.1991 № 1789-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141697.html.

84. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-ІУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

85. Угода про правову допомогу та співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Литовської Республіки від 08.12.1992. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

86. Угода між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Молдова на виконання статті 3 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13 грудня 1993 року від 19.07.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/498_143.

87. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про взаємний захист таємної інформації від 14 вересня 1998 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276_008.

88. Угода про правову допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Киргизької Республіки від 19.08.1993.

89. Угода про правову допомогу і співробітництво між

Генеральною прокуратурою України і Прокуратурою Азербайджанської Республіки від 17.05.1994.

90. Угода про правову допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Прокуратурою Республіки Грузія від 04.07.1994.

91. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Верховною Народною Прокуратурою Китайської Народної Республіки від 05.10.1995.

92. Угода про правову допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Туркменістану від 05.04.1996.

93. Угода між Генеральною прокуратурою України і Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24 травня 1993 року від 10.11.1998.

94. Протокол про наміри між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Литовської Республіки про співробітництво у сфері надання правової допомоги від 28.02.2000.

95. Протокол про наміри між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Латвійської Республіки від 01.03.2000.

96. Протокол про наміри між Генеральною прокуратурою України і Державною прокуратурою Естонської Республіки від 02.03.2000.

97. Угода між Генеральними прокурорами держав-учасниць Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року про порядок зносин компетентних установ при виконанні процесуальних і інших дій у кримінальних справах від 29.06.2000.

98. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Монголії від 08.09.2003.

99. Протокол про співробітництво між Генеральною прокуратурою України Генеральною прокуратурою Республіки Молдова та Прокуратурою при Вищому Касаційному Суді Румунії від 27.03.2007.

100. Угода про співробітництво і взаємодію генеральних прокуратур (прокуратур) держав-учасниць СНД у сфері боротьби з корупцією від 25.04.2007.

101. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Вірменія від 13.11.2008

102. Протокол про міжвідомче співробітництво з обміну інформацією між Генеральною прокуратурою України та Прокуратурою Республіки Чилі від 26.05.2009.

103. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Білорусь від

18.05.2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/112_158.

104. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Російської Федерації від 15.09.2010. [Електронний ресурс]–Режим доступу:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_367.

105. Угода про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Казахстан від 05.10.2011. [Електронний ресурс]–Режим доступу:
<https://docs.dtkr.ua/ua/doc/1079.5051.0>.

106. Наказ Генерального прокурора України від 16.11.1998 № 27 «Про забезпечення виконання органами прокуратури України «Угоди між Генеральною прокуратурою України і Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24 травня 1993 року». [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%3Bsearch%2F%3Bweb%3B%3B&>.

107. Наказ Генерального прокурора України від 19.07.2010 № 42 «Про забезпечення виконання органами прокуратури України «Угоди між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Молдова на виконання ст. 3 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993». [Електронний ресурс]–Режим доступу: <http://document.ua/pro-zabezpechennja-vikonannja-organami-prokuraturi-ukrayini--doc145108.html>.

108. Наказ Генерального прокурора України від 11.02.2013 № 8гн «Про організацію роботи органів прокуратури у галузі міжнародно-правового співробітництва». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-roboti-organiv-prokuraturi-ukrayini-u-galuz-doc132404.html>.

109. Методичні рекомендації щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України при проведенні процесуальних дій, – Генеральна прокуратура України, Київ 2012. – 45с.

110. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори, – «Фенікс», Київ, 2009. – 67с.

111. Цивільний процесуальний кодекс України: наук.–практ. комент.: у 2 т. / С.Я. Фурса, С.И. Фурса, С.В. Щербак; за заг.ред С.Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2007. – 916 с.

112. Філяніна Л.А. Міжнародно-правові аспекти надання правової допомоги під час кримінального провадження /Л.А.Філяніна// Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – №1. – С. 529-531.

Інформація про авторів:

Березняк Василь Сергійович – старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Бойко Олексій Павлович – викладач кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Гаркуша Аліна Григорівна – викладач кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Захарко Андрій Володимирович – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Кобзар Олександр Федорович – завідувач кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Кричун Юрій Анатолійович – професор кафедри адміністративного, кримінального права та процесу ПВНЗ «Кропивницький інститут державного та муніципального управління», адвокат, кандидат юридичних наук, доцент;

Литвинов Валерій Валентинович – старший викладач кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Рогальська Вікторія Вікторівна – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Солдатенко Олена Анатоліївна – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Черняк Наталія Петрівна – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Федченко Володимир Михайлович – професор кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Навчальне видання

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Підручник

Колектив авторів

Керівник авторського колективу
доктор юридичних наук, доцент *Кобзар О.Ф.*

видання друге, доповнене та перероблене

У двох частинах

Частина 2
«Судове провадження»

Оригінал-макет – *А.В. Самотуга*

Підп. до друку 21.06.2017 р. Формат 60x84/16. Друк – RISO.
Гарнітура – Times. Умов.-друк. арк. 13,00. Обл.-вид. арк. 13,50. Тираж – 50 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи та ДДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013

ПП «Ліра ЛТД»
49038, м. Дніпро, вул. Наукова, 5, тел. (056) 731-96-57
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 188 від 19.09.2000 р.